

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО**

На правах рукопису

ВІЛЬЧАК Ярина Михайлівна

УДК 341.123.045.9

**ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНОЇ ПРАВОЗДАТНОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
(на прикладі системи ООН)**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник –
САВЧУК Костянтин Олександрович,
кандидат юридичних наук

Київ – 2009

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Міжнародні організації як суб'єкти міжнародного права	
1.1. Передумови виникнення та історія розвитку міжнародних організацій	12
1.2. Характеристика правосуб'єктності міжнародних організацій	30
Висновки до Розділу 1	44
РОЗДІЛ 2. Договірна правоздатність міжнародних економічних організацій системи ООН як складова частина їх міжнародної правосуб'єктності	
2.1. Становлення та розвиток спеціалізованих економічних установ системи ООН	46
2.2. Поняття та класифікація спеціалізованих економічних установ системи ООН	55
2.3. Поняття договірної правоздатності міжнародних економічних організацій системи ООН .	68
2.4. Компетенція укладення міжнародних договорів згідно з установчими актами спеціалізованих економічних установ системи ООН	82
Висновки до Розділу 2	89
РОЗДІЛ 3. Характеристика договірної практики спеціалізованих економічних установ ООН	
3.1. Договори спеціалізованих економічних установ з державами	98
3.2. Договори спеціалізованих економічних установ з міжнародними організаціями	121
3.3. Особливості відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов'язань	138
Висновки до Розділу 3	152
ВИСНОВКИ	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	165

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

БАГІ	–	Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій
ВМО	–	Всесвітня метеорологічна організація
ВОІВ	–	Всесвітня організація інтелектуальної власності
ВООЗ	–	Всесвітня організація охорони здоров'я
ВПС	–	Всесвітній поштовий союз
ГА ООН	–	Генеральна асамблея ООН
ЕКОСОР	–	Економічна і соціальна рада
ІКАО	–	Міжнародна організація цивільної авіації
ІМО	–	Міжнародна морська організація
МАГАТЕ	–	Міжнародна агенція з атомної енергії
МАР	–	Міжнародна асоціація розвитку
МБРР	–	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МВФ	–	Міжнародний валютний фонд
МОП	–	Міжнародна організація праці
МСЕ	–	Міжнародний союз електрозв'язку
МТС	–	Міжнародний телеграфний союз
МФК	–	Міжнародна фінансова корпорація
МФСР	–	Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
ПРООН	–	Програма розвитку ООН
ФАО	–	Продовольча і сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй
ЮНЕСКО	–	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІДО	–	Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародні організації є однією з основних форм співробітництва держав в різних сферах суспільної діяльності і в сучасному міжнародному праві наряду з державами наділяються міжнародною правосуб'єктністю. Система ООН складається з цілої низки спеціалізованих та допоміжних установ, кожна з яких призначена для діяльності в певній сфері. Такий спеціалізований поділ дозволяє установам ООН максимально сприяти співпраці держав у кожній окремо взятій галузі. В умовах постійного науково-технічного прогресу, одним з наслідків якого є суттєве економічне відставання значної кількості країн, що розвиваються від країн з розвинутою ринковою економікою, одне з провідних місць серед спеціалізованих установ ООН займають економічні, однією з функцій яких є допомога таким країнам. Беручи до уваги те, що ООН є не тільки найбільш представницькою (до її складу входять практично всі держави сучасного світу), а й єдиною універсальною організацією, що має на меті підтримання міжнародного миру та безпеки, можна стверджувати, що саме спеціалізовані економічні установи ООН відіграють надзвичайно важливу роль серед міжнародних економічних організацій, адже саме вони регулюють відносини в сфері економіки між державами-членами цієї універсальної організації, тобто є тією ланкою, що з'єднує провідні держави та держави з нижчим рівнем розвитку. Кожна з цих організацій має свою специфіку, зумовлену досить вузькою сферою діяльності.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що протягом останніх десятиріч відбуваються значні зміни в сфері договірної компетенції спеціалізованих установ системи ООН економічного характеру. Суттєво змінюється характер та зміст угод, що укладаються цими міжнародними організаціями. Від взаємовідносин на двосторонній основі організації

переходять до широкомасштабного багатостороннього регулювання економічних відносин, що значно полегшує міждержавне співробітництво в цій сфері.

Проблема договірної правоздатності міжнародних організацій є досить актуальною на сьогоднішній день, беручи до уваги величезну кількість міжнародних організацій та темпи їх розвитку, але у вітчизняній науці міжнародного права майже немає досліджень в цій сфері. Багато вчених, таких як О. О. Шибасєва, Д. І. Фельдман, С. А. Войтович, О. Г. Зайцева, Л. Б. Архипова, С. О. Малінін, досліджували окремі питання, пов'язані з спеціалізованими економічними установами ООН, їх правовим статусом, правосуб'єктністю міжнародних організацій, але не безпосередньо їх договірну правоздатність. Також у 2003 р. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка О. М. Шпакович захистила кандидатську дисертацію на тему "Роль міжнародних економічних організацій в правотворчому процесі". Робота в основному зачіпає ухвалення правових актів організацій та укладення ними міжнародних угод як форми участі у міжнародному правотворчому процесі.

До того ж в науці міжнародного права немає єдиної точки зору на природу договірної правоздатності міжнародних організацій загалом, не говорячи вже про договірну правоздатність спеціалізованих економічних установ зокрема. Праці, присвячені цій проблемі, відсилають до установчих договорів, узагальнюючи лише теоретичні основи договірної правоздатності міжнародних організацій та виділяючи основні теорії її походження: теорію "повноважень, що маються на увазі", "статутну", "функціональну", "іманентну" та інші.

Теоретичним підґрунтям дисертації слугували також праці вітчизняних та зарубіжних вчених – С. А. Войтовича, О. О. Мережка, Т. М. Циганкової, Т. Ф. Гордєєвої, О. О. Шибасєвої, П. Є. Казанського, Ю. Я. Баскіна, Д. І. Фельдмана, О. Г. Зайцевої, К. Кольяра, К. Арчера, С. Б. Крилова,

В. Дженкса, С. В. Черніченка, С. О. Малініна, Л. Н. Маратадзе, Дж. Фіцморіса, У. Ю. Мамедова, М. О. Ушакова, Л. Б. Архипової, Г. І. Морозова, А. М. Талалаєва, Я. Броунлі, В. Фрідмана, В. М. Шуршалова, Ф. Сейєрстеда, Лабейри-Менахема, Д. Карро, П. Жюйара, Дж. Добберта, М. Рамо-Монтальдо тощо.

Емпіричну базу роботи становлять Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями 1986р.; рішення Міжнародного Суду ООН; установчі акти спеціалізованих економічних установ ООН; а також міжнародні угоди, що укладаються спеціалізованими економічними установами ООН.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної роботи відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України “Міжнародно-правові проблеми співробітництва України з світовими та європейськими інституційними структурами” (номер державної реєстрації 0101U007291), що здійснюється у рамках вивчення проблеми “Україна у системі сучасного міжнародного правопорядку: теорія і практика”.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дисертаційного дослідження є виявлення особливостей договірної правоздатності спеціалізованих економічних установ ООН в умовах сучасного міжнародного правопорядку.

Наведена мета зумовила постановку і вирішення таких наукових завдань:

дослідити історичні передумови виникнення та розвитку міжнародних організацій;

дослідити тенденції розвитку спеціалізованих економічних установ системи ООН;

розкрити правову природу спеціалізованих економічних установ як суб'єктів міжнародного права;

виявити та класифікувати концепції договірної правоздатності міжнародних організацій;

проаналізувати установчі акти спеціалізованих економічних установ під кутом зору наявності в них норм щодо права укладення міжнародних договорів;

показати особливості та закономірності договірної практики спеціалізованих економічних установ ООН;

дослідити проблему відповідальності міжнародних організацій за порушення договірних зобов'язань.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у сфері укладення міжнародних договорів спеціалізованими економічними установами ООН.

Предметом дослідження є норми міжнародного права, які визначають договірну правоздатність спеціалізованих економічних установ ООН та її особливості.

Методи дослідження. З метою одержання найбільш достовірних наукових результатів дослідження застосовувалися філософські, загальнонаукові і спеціальні методи, що забезпечують єдність гносеологічного, соціально-філософського та правового аналізу договірної правоздатності міжнародних економічних організацій та виявлення її особливостей для спеціалізованих економічних установ ООН.

Також методологічну основу складають такі загальнонаукові методи як аналіз і синтез, узагальнення, моделювання й ін. Так, використання методів аналізу і синтезу дало можливість проаналізувати не тільки поняття спеціалізованої економічної установи, основні види установ, поняття договірної правоздатності та компетенцію укладення міжнародних договорів, а й виявити загальні і відмінні риси договірної правоздатності

спеціалізованих економічних установ, а також міжнародних договорів, які ним укладаються. Соціологічний метод знайшов своє застосування в ході аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників і суспільних процесів, що обумовили виникнення, еволюцію та особливості становлення міжнародних організацій, їх правосуб'єктності та договірної правоздатності; формально-логічний метод застосовувався для визначення основних понять юридичних конструкцій. Системно-структурний метод покладено в основу класифікації спеціалізованих економічних установ ООН та при визначенні їх місця в системі міжнародних організацій; системно-функціональний метод застосовувався при дослідженні правосуб'єктності міжнародних організацій, практики укладення міжнародних договорів спеціалізованими установами ООН. Історико-логічний метод використаний при дослідженні процесу виникнення та становлення міжнародних організацій загалом та спеціалізованих економічних установ ООН зокрема, а також понять "правосуб'єктність міжнародної організації" та "договірна правоздатність міжнародної організації". Важливим було використання у роботі статистичного методу, за допомогою якого виявилось можливим охарактеризувати договірну практику спеціалізованих економічних установ ООН. В роботі широко застосовувався порівняльний метод, що використовувався при аналізі договірної бази спеціалізованих економічних установ ООН.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що в українській юридичній літературі на монографічному рівні вперше досліджено договірну базу спеціалізованих економічних установ та зроблено спробу виділити особливості їх договірної правоздатності. Наукову новизну дослідження відображають такі найважливіші теоретичні узагальнення:

вперше:

здійснено авторську класифікацію спеціалізованих економічних установ ООН на безпосередньо економічні та установи економічного

характеру; перші здійснюють свою діяльність у валютно-кредитній сфері (МБРР, МВФ, МАР, МФК, БАГІ), сфері зв'язку та транспорту (ІКАО, ІМО, ВПС та МСЕ), сфері промислового розвитку (ЮНІДО), а до другої групи належать ті, що непрямо пов'язані в своїй діяльності з економічною сферою: ВМО, МФСР, ФАО та ВОІВ;

запропоновано поділити положення установчих актів міжнародних економічних організацій щодо договірної правоздатності на дві категорії: положення, непрямо пов'язані з договірною правоздатністю, і положення, що закріплюють договірну правоздатність;

сформульовано авторське визначення поняття договірної правоздатності спеціалізованої економічної установи ООН – право укладати міжнародні договори адміністративного і неадміністративного характеру з метою координації співпраці в економічній сфері, яке закріплюється в установчих документах організації, або випливає з їх положень чи підтверджується практикою організації, з якою погодилися держави-члени;

встановлено, що право спеціалізованих економічних установ укладати міжнародні договори закріплюється в установчих актах спеціалізованих установ: як право на укладення домовленості “про співпрацю з іншими міжнародними організаціями (окрім неформальних угод та угод адміністративного характеру) або як право на укладення робочих угод, тобто угод адміністративного характеру, або як право укладати угоди з ООН та іншими міжнародними організаціями, що мають спеціалізовані інтереси в суміжних сферах;

удосконалено:

положення, згідно з яким спеціалізовані економічні установи ООН надають перевагу у своїй практиці не укладенню двосторонніх угод, а виробленню під їх егідою багатосторонніх конвенцій, і лише фінансово-кредитні спеціалізовані установи в силу особливостей своєї діяльності мають

значно ширшу базу двосторонніх міжнародних договорів, особливо з державами;

дістало подальшого розвитку:

положення щодо правосуб'єктності міжнародних економічних організацій, яка обмежена їх цілями, що визначаються необхідністю координації економічного співробітництва держав;

положення щодо особливостей відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов'язань, згідно з яким відповідальність міжнародних організацій настає за будь-яке міжнародно-протиправне діяння, що не відповідає зобов'язанням міжнародної організації;

положення щодо функціонального характеру договірної правоздатності міжнародних економічних організацій, яка обумовлена установчими актами та цілями кожної організації і може розвиватися міжнародно-правовою практикою цих організацій та їх органів.

Практичне значення одержаних результатів. Положення дисертації роблять можуть бути використані в подальших дослідженнях проблем договірної правоздатності як спеціалізованих економічних установ ООН, так і міжнародних організацій загалом. Результати дослідження, зроблені дисертантом висновки і пропозиції мають значення для вдосконалення навчального процесу при підготовці і підвищенні кваліфікації спеціалістів з міжнародного права. Вони можуть бути використані в навчальному процесі під час викладання, наприклад, таких дисциплін як “Міжнародне право”, “Право міжнародних організацій”, “Право міжнародних договорів”, “Міжнародне економічне право” тощо.

Апробація результатів дослідження. Базові положення дисертації пройшли апробацію на: Міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців "Треті осінні юридичні читання" (м. Хмельницький, 5–6 листопада 2004 р.; тези опубліковані); Міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців "Четверті осінні юридичні читання"

(м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2005 р.; тези опубліковані); Міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців "П'яті осінні юридичні читання" (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2006 р.; тези опубліковані); Всеукраїнській міжвузівській науковій конференції молодих вчених та аспірантів "Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 р.; тези опубліковані); Регіональній науково-практичній конференції "Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні" (м. Львів, 9–10 лютого 2006 р.; тези опубліковані); II Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та аспірантів "Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку" (м. Луцьк, 17–18 березня 2006 р.; тези опубліковані); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції "Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи" (м. Тернопіль, 13 квітня 2007 р.; тези опубліковані); X Всеукраїнській науково-практичній конференції "Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи" (м. Тернопіль, 11 квітня 2008 р.; тези опубліковані).

Публікації. Результати дослідження знайшли своє відображення в п'яти статтях у фахових виданнях та восьми тезах доповідей у наукових збірниках.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. **Загальний обсяг дисертації** становить 187 сторінок, в тому числі список використаних джерел – 23 сторінки (209 найменувань).

Р О З Д І Л 1

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

1.1. Передумови виникнення та історія розвитку міжнародних організацій

З точки зору теорії сучасного міжнародного права, міжнародна організація – це об'єднання створене на основі міжнародного договору, покликане координувати дії держав-членів на постійній основі в межах наданих йому повноважень [49, с. 29]. Вони виникали, розвивалися та набували міжнародної правосуб'єктності поряд з іншими суб'єктами міжнародного права, будучи невід'ємною частиною його історії.

Поряд з державами одним із основних суб'єктів міжнародного права є міжнародні організації. В російській літературі XIX – початку XX ст. право міжнародних організацій вважалося частиною міжнародного адміністративного права. П. Є. Казанський писав, що ”в міжнародній адміністрації велике майбутнє... треба об'єднуватися в великі всесвітні союзи для того, щоб разом досягнути спільних цілей” [36, с. 36].

У міжнародно-правовій літературі наголошується на тому, що хоча постійні міжнародні організації виникли в середині XIX ст. (Міжнародний союз для вимірювання землі, Міжнародний телеграфний союз, Всесвітній поштовий союз, Міжнародний комітет мір і ваги, Міжнародний союз для захисту літературної та художньої власності, Міжнародний союз залізничних сполучень і ін.), тоді вони ще не розглядалися як суб'єкти міжнародного права. Але вже в першій половині XX ст. їхнє становище почало змінюватися. Поява нових міжнародних організацій та активізація діяльності вже існуючих міжнародних організацій із спеціальних питань призвели до часткової зміни їх правового статусу, до набуття ними ознак міжнародної

правосуб'єктності. Поява у другій половині ХХ ст. внаслідок процесу деколонізації великої кількості нових незалежних держав і пожвавлення міжнародної співпраці веде до збільшення кількості міжнародних організацій і остаточного закріплення їх міжнародної правосуб'єктності [132, с. 39].

Проте ще задовго до ХІХ ст. існували об'єднання, котрі були попередниками сучасних міжнародних організацій, і володіли деякими рисами, притаманними останнім, а саме:

- наявність спільних цілей;
- постійні органи;
- встановлений порядок роботи.

Відносно постійні міжнародні об'єднання, котрі можна розглядати як далекий прообраз сучасних міжнародних організацій, з'явилися ще в Давньому Світі. Виникнення ж перших держав вчені, як правило, відносять до кінця ІV – початку ІІІ ст. до н. е. [62, с. 18].

У Стародавній Греції в якості суб'єкта міжнародного права розглядалися не тільки окремі поліси, але й їх об'єднання [3, с. 20]. У VI–IV ст. до н. е. існувало два типи таких об'єднань – амфіктонії та сіммахії. Вони, фактично, були попередниками сучасних міжнародних організацій. Амфіктонії були релігійно-політичними союзами племен та міст зі спільними святилищами, скарбницею, правилами ведення війн. Вони створювалися спочатку виключно у релігійних цілях, але з часом набули характеру міжнародних релігійно-політичних союзів. Деякі з них, наприклад, Дельфійсько-Фермопільська амфіктонія, що об'єднувала 12 общин Греції та Фессалії, представляли могутню політичну силу. Амфіктонії мали досить чітку внутрішню структуру. Так, верховним органом Дельфійсько-Фермопільської амфіктонії було загальне зібрання, котре скликалося двічі на рік і рішення якого були обов'язковими для всіх міст-членів. Кожен член амфіктонії мав два голоси. Її поточними справами керували іромнемони, що призначалися містами [34, с. 32; 59, с. 50]. Дельфійська амфіктонія

виконувала також своєрідні судові, точніше арбітражні, функції. Саме у Дельфи зверталися сторони, щоб вирішити спір між державами-полісами. Вплив амфіктонії на вирішення політичних питань пояснюється ще й тим, що вона розпоряджалася величезними матеріальними засобами, котрі склалися з внесків міст-членів, прибутків від паломництва, виручки від храмових ярмарок [32, с. 9].

Сіммахії були союзами міст і общин, які мали спільні військово-політичні цілі. Наймогутнішими з них були Афінська (Делосська) і Лакедемонська сіммахії. Лакедемонська сіммахії – союз міст і общин Пелопоннесу – була створена у другій половині VI ст. до н. е. Вищим органом було загальне зібрання, в якому всі міста-члени мали по одному голосу незалежно від їхнього значення та розмірів. Проте ця рівноправність членів носила лише формальний характер. В основі відносин між членами Лакедемонської сіммахії лежав принцип сили, котрий дозволяв наймогутнішому місту-члену використовувати союз у своїх інтересах. На чолі Лакедемонської сіммахії стояла Спарта, а на чолі Афінської – Афіни, союзники яких платили особливий внесок у спільну казну Делоса, котрий, фактично, був податком на користь Афін [34, с. 34].

Сіммахії та амфіктонії діяли на постійній основі і мали вищі органи. Члени союзів, незалежно від розмірів їхньої території, кількості населення та впливу, мали по одному голосу. Рішення приймалися більшістю голосів [62, с. 20]. Щодо внеску сіммахій та амфіктоній у розвиток міжнародного права та виникнення міжнародних організацій Ф. Ф. Мартенс зазначив, що, “хоча ці союзи й були викликані спеціально релігійними цілями, але здійснювали свій вплив взагалі на зносини між грецькими державами...” [59, с. 45]. Тобто саме ці об’єднання були першими кроками на шляху до створення сучасних міжнародних організацій.

У III–II ст. до н. е. майже всі поліси Балканської Греції ввійшли до складу кількох великих держав, що ґрунтувалися на основі федералізму. Три

найбільші союзи – Ахейський, Етолійський та Беотійський – представляли собою воєнно-політичний блок полісів на чолі з державою-гегемоном, котра брала на себе зобов'язання захищати союзників. Час від часу вона вимагала від них допоміжні контингенти та засоби для ведення війни. Тепер кожне союзне об'єднання представляло собою єдину державу з центральним керівництвом, яке було наділено широкими повноваженнями. Водночас члени союзу зберігали повну рівноправність і мали високий ступінь автономності [34, с. 32; 59, с. 50; 32, с. 8].

Схожі до грецьких амфіктоній та сіммахій об'єднання, хоча вони були нестійкими та тимчасовими, існували навіть в період феодальної роздробленості, коли середньовічна Європа розпалася на безліч самостійних замкнених світів і, фактично, зникла різниця між державою та приватними володіннями, а відповідно і між приватними та міждержавними відносинами. Об'єднання постійно ворогуючих сторін в цей період створювалися лише тоді, коли виникала загроза з боку спільного сильнішого ворога, як, наприклад, половці або монголо-татари для Русі. Вже тоді людство розуміло, що “світове життя ставить завдання, котрі не під силу окремим народам” [36, с. 36].

Великий внесок у процес створення міжнародних організацій зробила католицька церква. Саме вона була тією ланкою, що з'єднувала держави Середньовічної Європи. Вона представляла собою чітко централізовану організацію, збудовану на досить чітких принципах, що не було притаманно тогочасним державним об'єднанням. Церква мала широкі міждержавні зв'язки й великий вплив на відносини між державами [32, с. 10].

Окрім того, суб'єктами міжнародного права у період Середньовіччя також були деякі релігійні організації – лицарські ордени, наприклад, Тевтонський та Лівонський [63, с. 38]. У 1128 р. в Єрусалимі з'явилося невелике об'єднання багатих німців, котрі поставили собі за мету надання матеріальної допомоги бідним та хворим паломникам з Німеччини. Спочатку

воно було однією з гілок ордену госпітальєрів. У 1189 р. це об'єднання набуло військового характеру – був прийнятий статут тамплієрів, введена форма одягу. У 1199 р. воно стало самостійним орденом, відомим під назвою Тевтонський. Кожен із лицарських орденів мав свою казну, яка часто поповнювалася за рахунок надання позик під заставу. Також ордени мали своєрідну штаб-квартиру, членство, хоча членами були не держави, а індивіди. Ці об'єднання здійснювали суттєвий вплив на політику та інші сфери життя тогочасної Європи. Не останнє місце вони займали і у відносинах із державами Сходу.

Вагому роль у формуванні принципів міжнародного спілкування, розвитку міжнародних зв'язків і координації діяльності держав у певних сферах відіграли торгові відносини. В період Середньовіччя буржуазія, зацікавлена в розширенні світового ринку, об'єднувалася у міжнародні торгові союзи, котрі, так само як і давньогрецькі сіммахії та амфіктонії, можна вважати прообразом сучасних міжнародних організацій економічного характеру [32, с. 11]. Торгові союзи домовлялися між собою про арбітражний розгляд спорів між державами-членами союзу. Вони мали торгові пільги в державах, що не були членами союзу. За необхідності торгові союзи могли оголошувати війну для захисту своїх інтересів.

Одним з перших і найвідоміших союзів була Ганза, що існувала з XIV по XVII ст. В нього входили північно-німецькі міста Любек, Штральзунд, Росток, Висмар, Гамбург та інші. Міста-члени союзу намагалися зосередити в своїх руках всю посередницьку торгівлю між Західною, Північною та Східною Європою. Вони мали власне військо та флот, за допомогою яких охороняли свої вантажі та навіть могли вести війни. Союз мав представництва у багатьох торговельних великих на той час містах, серед яких Псков, Смоленськ, Лондон, Каунас, Новгород та багато інших. Поступово було створено певну організаційну структуру та деякі постійні органи. Ганзейський союз був досить вагомою політичною силою на

Балтійському морі. Він проіснував до середини XVII ст. (останній з'їзд союзу відбувся 1669 р. [32, с. 11].

З початку XIV ст. з'являються різноманітні проекти організацій, котрі могли б забезпечити постійний мир [138, с. 411]. Хоча всі вони не були реалізованими на практиці, вони зробили великий внесок у розвиток теоретичних засад міжнародного співробітництва. Для прикладу візьмемо найвідоміші міжнародні проекти, що з'являлися до виходу в світ праці Гуго Гроція “Про право війни і миру”, тобто до 1625 р. Першим таким проектом можна вважати проект французького юриста П'єра Дюбуа, котрий ще в 1305 р. у своїй праці “Про повернення святої землі” запропонував створити союз всіх християнських держав з метою підтримки миру й постійний третейський суд для вирішення спорів між його членами [75, с. 22]. Наступний проект виник у 1461 р. і відомий в історії як проект Іржі Подебрада, зміст якого досить ґрунтовно дослідив В. М. Корецький [44, с. 397]. Отже, король Богемії Подебрад вів переговори з іншими монархами Європи про створення єдиного союзу. Автором цієї ідеї був канцлер короля Антоній Маріні. Він збирався створити не федерацію в державно-правовому її розумінні, а саме союз. Іржі Подебрад повністю залишав стару ідею універсальної монархії. Цей Союз повинен був складатися зі всіх християнських держав. В якості головного органу союзу мав виступати постійний конгрес в Базелі, котрий би складався з послів всіх держав-членів. Союз повинен був ґрунтуватися на рівноправному договорі між монархами. Договір був відкритим для приєднання “будь-якого християнського короля, князя чи магната, котрі поки що не входять у дане об'єднання, вірять у справжній мир, єднання любові та братства” [75, с. 32; 77, с. 23]. Треба відзначити, що це положення співзвучне із статтею 4 Статуту Організації Об'єднаних Націй, котра закріплює, що “прийом в члени Організації відкритий для всіх інших миролюбних держав”. В. М. Корецький виділив ще раз спільні риси між проектом Іржі Подебрада та Статутом ООН. Так, проект

передбачав можливість жити у злагоді “у випадку виникнення суперечок та війн між іншими, християнськими князями та магнатами, що не є членами братства. Тут можна провести паралель зі ст. 2 Статуту ООН [44, с. 399]. З метою підтримання миру в проєкті немало уваги приділили суду, правосуддю, брак якого так відчувався в Середньовіччі: говорили тоді про “безсудні землі” [44, с. 401].

У 1603 р. з’явився проєкт Сюллі, т. зв. "Великий проєкт", прийнятий Генріхом IV Французьким. У ньому пропонувалося розділити Європу на 15 держав і об’єднати їх в одну федерацію на чолі з генеральною радою, котра б складалася з комісарів, делегованих державами-членами союзу [40, с. 53; 75, с. 65]. Наступним був проєкт Емеріка Кюрсе, котрий з’явився у 1623 р. Пропонувалося створити союз не лише християнських держав, а всіх, що існували на той час. Головним органом повинна була бути рада послів держав-членів союзу розміщена в Венеції [75, с. 91]. У 1713 р. з’являється книга абата Сен-П’єра «Вічний мир». Ідея об’єднання полягала в створенні політичної ради чи конгресу, в якому всі суперечки між державами-членами повинні вирішуватися «арбітражем чи судом». Рада також мала б приймати «закони». До держави-порушника могли застосовуватися санкції [124, с.22].

Треба ще звернути увагу на ідеї Іммануїла Канта. Він пропонував створити постійний конгрес з представників держав, відкритий для всіх бажаючих до нього приєднатися. Цей конгрес міг би виконувати третейські та примирні функції. Кант притримувався ідеї неподільності міжнародного спілкування держав – неподільності світу. Він пропонував при порушенні договорів, "про яке можна припустити, що воно стосується всіх народів", всім народам об’єднуватися проти держави-порушника [37, с. 277]. Саме цю його ідею можна вважати прообразом ООН.

Вже в першій половині XIX ст. все частіше скликаються міжнародні зібрання, котрі називаються конгресами, конференціями чи нарадами. На них представники держав обговорюють і вирішують важливі політичні, технічні,

наукові питання. Ці зібрання є передвісниками майбутніх постійних міжнародних організацій. Їх діяльність нерозривно пов'язана з багатосторонніми міжнародними договорами [65, с. 23]. До кінця XIX ст., як зазначає П. Казанський, не було "менш чи більш важливого адміністративного інтересу, який би не був предметом договірних відносин між державами" [35, с. 70].

Кількість конференцій постійно збільшується. Якщо за період майже у 200 років, від Вестфальських конгресів 1648 р. до 1840 р., було скликано лише кілька десятків міжнародних конференцій, то протягом наступних 50 років (з 1840 р. по 1890 р.) відбулося вже 549 конференцій, а за період від 1890 р. до 1900 р. – 649 [2, с. 13]. Розвиток цієї форми міжнародних відносин мав суттєве значення для виникнення міжурядових організацій. Багатосторонні конференції були певним етапом в розвитку міжнародної співпраці і сприяли закріпленню уявлення про необхідність створення більш стійких форм міждержавних відносин. Практика конференцій виробила ті форми і методи діяльності, котрі потім були використані, трансформовані й вдосконалені в міжнародних організаціях. Серед них структура організації, постійні органи, правила процедури, фінансування і багато інших [32, с. 12–15]. Міжнародні конференції та конгреси, на яких спочатку розроблялися багатосторонні угоди, поступово перетворюються на міжнародні органи, які починають функціонувати на постійній основі. Пізніше міжнародні організації й самі починають виступати сторонами в договорах за участю держав та міжнародних організацій [65, с.24].

Деякі спеціалісти з права міжнародних організацій починають історію міжнародних організацій від появи Центральної комісії з судноплавства по Рейну, яка була створена Віденським конгресом 1814–1815 рр. [63, с. 249]. Комісія повинна була здійснювати контроль за постановами Заключного генерального акту конгресу з питань, пов'язаних із судноплавством по Рейну. Її першими членами стали Австрія, Великобританія, Франція, Нідерланди,

Прусія, Баден, Баварія, Гессен-Драмштадт, Нассау і Вюртемберг. Вона мала узгоджені цілі, повноваження, постійний контролюючий орган в особі головного інспектора та трьох його помічників, а також членство, порядок роботи [29, с. 524]. Центральна комісія з судноплавства по Рейну почала діяти на постійній основі лише з 1831 р. Перетерпівши багато змін за час свого існування, Центральна комісія з судноплавства по Рейну функціонує до сьогоднішнього дня. В наш час її членами є Бельгія, Великобританія, Нідерланди, Франція, Німеччина, Швейцарія.

Починаючи з створення Центральної комісії, міжнародні організації наділяються власними повноваженнями та компетенцією.

Розвиток економіки та науково-технічний прогрес сприяли розвитку міжнародних організацій. Саме в цей час триває створення функціональних та галузевих організацій, які отримали назву адміністративні союзи. Виникає Міжнародний союз для вимірювання землі (1864 р.), Міжнародний телеграфний союз (1865 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.), Міжнародний комітет мір і ваги (1875 р.), Міжнародний союз для захисту літературної та художньої власності (1886 р.), Міжнародний союз залізничних сполучень та багато інших [35, с. 70]. Перші міжнародні організації створювалися в сфері економіки, транспорту, культури, соціальних інтересів держав і за своїми цілями були спрямовані на співпрацю в неполітичній сфері [83]. Всі вищевказані організації мали постійні органи, фіксоване членство та штаб-квартири. Їхня компетенція обмежувалася обговоренням питань певної спеціалізованої сфери. Діяльність цих об'єднань була спрямована на спільну міжнародну співпрацю в неполітичній сфері. Хоча станом на 1914 р. в світі нараховувалося всього 20 адміністративних союзів, як їх тоді називали, їхня кількість постійно зростала [29, с. 519–547; 32, с. 15].

Міжнародні організації, котрі виникли в ХІХ ст., створювалися на основі відомих в міжнародній практиці форм міждержавного спілкування.

Створенню міжнародної організації передувало скликання багатосторонньої конференції з певних питань, де держави підписували договір про створення організації. Він одночасно був її установчим актом, тобто зведенням правил, що регулюють діяльність організації, визначають її цілі й завдання, права і обов'язки членів. Перші міжнародні організації володіли вузькою компетенцією, котра охоплювала певну сферу діяльності, конкретні економічні, науково-технічні чи інші спеціальні питання. Завданням цілої низки організацій було лише зібрання й розповсюдження інформації, а інколи врегулювання суто фінансових проблем. Організації універсального характеру з'являються на міжнародній арені лише в ХХ ст.

Адміністративні союзи кінця ХІХ – початку ХХ ст. мали певну систему органів, котра в загальному вигляді збереглася в сучасних міжнародних організаціях. Головним органом, зазвичай, були періодичні конференції чи конгреси. Вони об'єднували всіх держав-членів і володіли повноваженнями встановлювати загальну політику щодо питань діяльності організації. Для ведення справ у перервах між конференціями створювався виконавчий орган – рада організації із обмеженою кількістю членів. До головних органів належав також секретаріат на чолі з генеральним секретарем, що здійснював адміністративні функції. В деяких міжнародних організаціях існували суди – арбітражні органи для вирішення спорів юридичного характеру [32, с. 16].

Адміністративні союзи – це перші постійно діючі міжнародні об'єднання, що володіли такими ж ознаками, що і сучасні міжнародні організації:

- 1) були створені на основі міжнародного договору;
- 2) їх членами були держави;
- 3) мали власну волю;
- 4) мали органи, що виражали їхню волю;
- 5) були правомірними з точки зору міжнародного права;
- 6) мали свої цілі [131, с. 31].

Проте деякі вчені, наприклад О. О. Шibaєва, не вважають, що адміністративні союзи були суб'єктами міжнародного права. Такі твердження ґрунтуються на тому, що "в міжнародних відносинах наступає такий період розвитку, коли держави, виходячи з цілей та завдань, котрі вони ставлять перед міжнародною організацією, а також тих функцій, якими вони їй наділяють, змушені наділяти її і міжнародною правосуб'єктністю" [131, с. 31]. Тобто саме поняття міжнародної правосуб'єктності в сучасному його розумінні – це історична категорія, яка з'явилася лише в 20-х роках ХХ ст. і лише починаючи з Ліги Націй, а особливо після Другої Світової війни, держави наділяють нею міжнародні організації [52, с. 121].

Т. Н. Нешатаєва підкреслює, що міжнародні організації "створюються державами при необхідності і виникають з об'єктивних потреб міжнародних відносин" [71, с. 75]. Фактично, саме війни – Перша Світова та Друга Світова – стали рушійною силою у створенні міжнародних організацій.

Першою у світі міжнародною організацією універсального характеру стала Ліга Націй. На думку К. Кольяра, вона представляла собою: міжнародну організацію, асоціацію урядів, спосіб організації міжнародної співпраці [39, с. 254].

На Паризькій конференції 28 червня 1919 р. було підписано Статут Ліги Націй. Він складався з преамбули і 26 статей. Статут набув чинності 10 липня 1920 р. [30, с. 635].

Статут Ліги Націй чітко не наділяв її юридичною персональністю, хоча, фактично, держави-члени визнавали, що вона її має. Ця позиція ґрунтувалася на принципі юридичної персональності, що розумілася як необхідна для ефективного здійснення Лігою її функцій, а частково на практиці Ліги як корпоративної особи, спроможної, наприклад, укладати угоди з урядом Швейцарії, де розміщувалася штаб-квартира організації (м. Женева), з питань передачі їй власності, коштів тощо [30, с. 635].

Установчий акт не надавав організації ніякої влади над державами-членами, за винятком виконання зобов'язань згідно Статуту. Рада Ліги, хоча і була в певній мірі виконавчим органом, не могла застосувати примус по відношенню до держав-членів. Її рішення в основному носили рекомендаційний характер.

Статут Організації передбачав вільний вихід із її членства за умови виконання взятих на себе зобов'язань (п. 3 ст. 1 Статуту Ліги Націй) [90, с. 62].

Скориставшись цим правом, у 1933 р. зі складу організації виходить Японія та Німеччина. В 1934 р. членом Ліги Націй стає Союз Радянських Соціалістичних Республік. Проте СРСР перебував у складі організації досить недовго. У грудні 1939 р. Рада Ліги єдиний раз за своє існування використала право виключення держав із членів організації (ст. 16), виключивши Радянський Союз через його напад на Фінляндію [32, с. 20].

Статут Ліги Націй у п. 1 ст. 24 передбачав, що під керівництвом цієї організації повинні бути всі міжнародні бюро, вже створені колективними договорами, якщо сторони-учасники цих договорів на таке погодяться, і що всі міжнародні бюро та всі комісії з врегулювання питань міжнародного значення, котрі будуть створені пізніше, також повинні бути під її керівництвом [82, с. 428].

Засновникам Ліги Націй вдалося збудувати систему спеціальних та допоміжних органів. При організації діяло дві автономні установи: Постійна палата міжнародного суду в Гаазі та Міжнародна організація праці. Остання мала спільне з Лігою членство, бюджет, її діяльність певною мірою контролювалася головними органами Ліги Націй, але вона була самостійною організацією й діяла на основі власного статуту. До спеціальних та допоміжних органів належали різноманітні організації, постійні й тимчасові комісії та комітети, створені Радою Ліги Націй на основі її Статуту й мирних договорів 1919 р., а також спеціальних угод чи за пропозицією Асамблеї. Для

здійснення функцій Ліги Націй Статут передбачав утворення таких її основних органів: Асамблеї, Ради і Секретаріату. Внутрішня структура Організації склалася з низки спеціальних органів з економічних та соціальних питань. В рамках Ліги Націй існували так звані "технічні організації" – Організація сполучень і транзиту, Економічна і фінансова організація та Організація охорони здоров'я. Окрім цих об'єднань, діяла ціла низка організацій гуманітарного та соціального характеру.

Істотним недоліком системи Ліги Націй була відсутність верховного координаційного органу, що вело до дублювання роботи окремих ланок економічного та соціального напрямків. Спроба виправити цю помилку була зроблена в 1938 р. зі створенням Спеціального комітету з координування і Координаційного комітету з економіки і фінансових питань, але це не дало бажаних результатів.

Представники Ліги Націй користувалися дипломатичними імунітетами та привілеями (п. 4 ст. 7). Приміщення та земельні ділянки, зайняті Лігою Націй чи її представниками були недоторканими (п. 5 ст. 7) [90, с. 67].

Активна діяльність Ліги Націй припадає на період з 1920 р. по 1930 р., коли вона користувалася найбільшою підтримкою держав і зробила чимало для залагодження територіальних спорів, реалізації мандатної системи, захисту національних меншин тощо. Слабкість Ліги виявилася в її неспроможності протистояти агресивним намірам і діям Японії, Італії та Німеччини. Однією з основних причин цього було встановлення у організації повністю децентралізованої системи колективної безпеки [30, с. 635].

Фактично, у 1939 р. Ліга припинила свою діяльність. Формально вона була ліквідована 18 квітня 1946 р. [63, с. 250]. Її дуже часто називають "великим експериментом", негативний досвід якого надалі врахували при створенні ООН [156, с. 22].

Друга Світова війна не лише затримала розвиток міжнародних організацій, але й спричинила розпад багатьох із них. Саме вона після свого

закінчення дала сильний поштовх розвитку організацій з підтримання миру та безпеки, однією з яких стала ООН.

Створена у 1945 р. Організація Об'єднаних Націй (ООН) розпочала новий етап в історії міжнародного права, а вже в другій половині ХХ ст. змогла посісти центральне місце в системі міжнародних організацій, координуючи діяльність як урядових, так і неурядових організацій.

1 січня 1942 р. у Вашингтоні від імені 26 держав було підписано декларацію, котра отримала назву Декларації Об'єднаних Націй [45, с. 9]. Остаточний текст Статуту ООН був підписаний у Сан-Франциско (США) 26 червня 1945 р. на Конференції Об'єднаних Націй з питань створення міжнародної організації. Вступив він у дію 24 жовтня 1945 р. після ратифікації документу США, СРСР, Великобританією, Францією, Китаєм та більшістю інших держав, що підписали Статут. До складу первинних членів ООН увійшли також УРСР та БРСР.

Держави-члени ООН наділили її функцією координування міжнародного соціально-економічного співробітництва, яку закріпили в п. 3 ст. 1 Статуту ООН. Завдання координування були сформульовані в загальній формі й здійснення їх було покладено на Економічну і Соціальну Раду (ст. 62 Статуту ООН). З самого початку Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП) мала досить обмежені повноваження. Необхідно було створити систему міжурядових інститутів, для яких ООН могла б виступити координаційним центром. Таку систему поступово було утворено, і до неї ввійшли існуючі та новостворені спеціалізовані міжурядові організації.

З часом сформувалася стійка система органів ООН, котра містить головні органи: Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Раду, Раду з Опіки, Міжнародний Суд, Секретаріат. До системи ООН також належать і спеціалізовані установи.

Так, в історії міжнародних організацій після Другої Світової війни почався новий період, котрий відзначився докорінними змінами у міжнародному розвитку.

Ускладнилися й стали більш інтенсивними не лише політичні, але й торгові та економічні відносини між державами. Науково-технічна революція вела до появи в міжнародному житті нових областей, вирішення завдань у яких потребувало спільних зусиль держав. Розвиток цих процесів викликав істотне зростання кількості міжнародних організацій.

Основною особливістю даного етапу в історії міжнародних організацій є те, що саме тоді почала складатися система організацій, котра з часом стала невід'ємною частиною міжнародних відносин.

Центральне місце в системі міжнародних відносин відводиться саме ООН, досить унікальній і за своєю структурою, і за важливістю поставлених завдань, і за широким об'ємом повноважень.

Згідно ст. 104 Статуту ООН на території кожного зі своїх членів користується такою правоздатністю, яка може виявитися необхідною для виконання її функцій та досягнення цілей. В даному випадку треба підкреслити, що пряме наділення ООН ризами суб'єкта міжнародного права не свідчить про створення наддержави чи організації наднаціонального характеру [121, с. 72]. У ст. 1 Конвенції про привілеї та імунітети ООН, схваленій Першою сесією Генеральної Асамблеї у 1946 р., говориться, що ООН повинна володіти правами юридичної особи та мати право вступати в договірні відносини, набувати нерухому і рухому власність, розпоряджатися ними і подавати судові позови [43, с. 107].

З роками її правовий статус і статус її спеціалізованих установ ускладнювався, а повноваження розширювалися. До спеціалізованих установ належать деякі організації, що діяли на міжнародній арені задовго до створення самої ООН. 11 квітня 1949 р. ООН була визнана суб'єктом міжнародного права консультативним рішенням Міжнародного

Суду [143]. Перед Міжнародним Судом стояло питання, чи може міжнародна організація вимагати відшкодування від держави, на території якої загинув один з її представників, котрий виконував її завдання. Суд прийняв позитивне рішення. Він зазначив, що суб'єкти права “в тій чи іншій юридичній системі не є обов'язково ідентичними, адже іде мова про їхню природу чи обсяг прав”. Суд підкреслив, що визнання ООН суб'єктом міжнародного права не означає визнання її державою чи підтвердження того, що вона володіє такою як і держави правосуб'єктністю, правами та обов'язками [60, с. 16].

Шляхом детального аналізу установчого акту ООН, практики та додаткових документів, що регулюють її діяльність, можна виділити основні ознаки міжнародної правосуб'єктності, притаманні їй. Перш за все, це, фактично, основна ознака правосуб'єктності – право укладати міжнародні договори з державами та іншими міжнародними організаціями й вимагати їх дотримання. Угоди ООН відіграють дуже важливу роль у міжнародному співробітництві в різних сферах. Взяти хоча б договори, що укладаються ЕКОСОП і “різноманітними спеціалізованими установами, створеним міжурядовими угодами” [121, с. 17].

Згідно ст. 105 Статуту ООН організація користується “такими привілеями та імунітетами, котрі необхідні для досягнення її цілей”. До того ж її посадові особи та представники держав-членів ООН також користуються привілеями і імунітетами, що необхідні для самостійного виконання їхніх функцій, пов'язаних з діяльністю організації, що передбачено Конвенцією про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй від 13 лютого 1946 р.

ООН є юридичною особою, що має право укладати договори, набувати рухоме й нерухоме майно та розпоряджатися ним, порушувати справи в суді (ст. 1 Конвенції про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй).

ООН може пред'являти претензії юридичного характеру до держав та інших міжнародних організацій, що було підтверджено вищезгаданим Консультативним висновком Міжнародного Суду від 11 квітня 1949 р.

ООН володіє активним і пасивним посольським правом, тобто передбачено представництва як при цій організації, так і її представництва при державах-членах. Правовий статус представників регулюється Конвенцією про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй та Віденською конвенцією про представництва держав при міжнародних організаціях 1975 р. [10].

Згідно ст. 34–35 Рада Безпеки вповноважена розслідувати будь-який спір чи ситуацію, що може загрожувати миру й безпеці. Також цей орган ООН вправі вносити рекомендації щодо вирішення даної ситуації (ст. 36 Статуту ООН).

ЕКОСОП згідно ст. 64 Статуту ООН має право укладати міжнародні договори з членами організації з питань, що входять до її компетенції (ст. 64 Статуту ООН).

Генеральна Асамблея ООН та Рада Безпеки можуть робити запит на консультативний висновок до Міжнародного Суду ООН щодо будь-яких питань юридичного характеру (ст. 96 Статуту ООН, ст. 65 Статуту Міжнародного Суду ООН) [79, с. 133]. Отже, бачимо, що ООН володіє багатьма ознаками правосуб'єктності, що притаманні державам як основним суб'єктам міжнародного права.

З дня створення ООН тричі кардинально змінювалася система міжнародних відносин: встановлення післявоєнного статусу переможцями Другої Світової війни, “холодна війна” й період після розпаду СРСР. До цього переліку можна ще додати крах колоніалізму, результатом якого стала поява на політичній карті більше 130 нових держав. Почавши свою діяльність як організація з підтримання миру та безпеки, на сьогоднішній день ООН має понад 70 інформаційних центрів, 54 тисячі службовців і

14 тисяч співробітників лише у штаб-квартирі в Нью-Йорку, вже не говорячи про мережу спеціалізованих установ, котрі регулюють співпрацю в більшості галузей міжнародного співробітництва. Сьогодні в полі зору ООН знаходяться майже всі сфери міжнародних відносин, про що переконливо свідчать назви спеціалізованих установ, різноманітних програм та комісій. ООН, зі всіма своїми недоліками та перевагами, є дзеркальним відображенням сучасного міжнародного співтовариства. Адже не можна забувати, що діяльність цієї організації повною мірою залежить від волі її держав-членів.

1.2. Характеристика правосуб'єктності міжнародних організацій

Суб'єкт міжнародного права – це носій міжнародних прав та обов'язків, котрі виникають в особи у збірному розумінні в результаті поширення на неї дії будь-яких норм міжнародного права чи індивідуальних положень, заборон і дозволів, що містяться в міжнародно-правових актах. Суб'єктами міжнародного права можуть бути ті, хто його створює, а також ті, хто наділяє правом участі в таких відносинах і може брати в них участь [128, с. 129].

В сучасній вітчизняній теорії міжнародного права загальновизнано, що до суб'єктів міжнародного права належать держави, міжнародні організації, нації, що борються за самовизначення, державоподібні утворення, а також фізичні особи [128, с. 129; 123, с. 124].

Міжнародна правосуб'єктність – це попадання під прямий вплив міжнародного права, володіння міжнародними правами та обов'язками, регулювання поведінки особи безпосередньо міжнародним правом, здатність брати участь в міжнародних правовідносинах. Жоден суб'єкт міжнародного права не попадає під дію всіх існуючих норм права. Він є суб'єктом, бо на нього поширюється дія частини таких норм. Поняття міжнародної правосуб'єктності з моменту свого виникнення перетерпіло значних змін: знання про нього поглиблювалися, змінювалося коло суб'єктів, їх ознаки. Стабільним залишалось лише те, що суб'єктом міжнародного права були й залишаються лише учасники міжнародних відносин [123, с. 129].

Для того, щоб бути суб'єктом міжнародного права не потрібно володіти правами та обов'язками в повному обсязі. Якщо в особи виникає хоча б одне з прав чи обов'язків суб'єкта, вона є суб'єктом права [128, с. 116]. “Нелогічно розглядати правосуб'єктність як сукупність ряду елементів, відсутність одного з яких виключає наявність самої правосуб'єктності” [128, с. 116]. “Інші елементи правосуб'єктності можуть

бути наявні в одних видів суб'єктів міжнародного права і відсутні в інших, що, проте не позбавляє останніх міжнародної правосуб'єктності" [123, с. 127]. Отже, можна стверджувати, що суб'єкти міжнародного права мають як спільні, тобто загальні, ознаки, так і спеціальні. Спираючись на дослідження відомих юристів-міжнародників, таких як К. А. Бекяшев, Д. І. Фельдман, О. О. Шibaєва та інших, можна виділити такі основні ознаки суб'єкта міжнародного права:

- 1) правоздатність, тобто здатність мати права та обов'язки;
- 2) дієздатність, тобто здатність здійснювати свої права та обов'язки;
- 3) здатність брати участь у створенні норм міжнародного права;
- 4) здатність нести юридичну відповідальність за свої дії.

Правоздатність та дієздатність є нероздільними поняттями для всіх суб'єктів міжнародного права [63, с.255–256; 60, с. 14; 132, с. 42].

Правоздатність міжнародних економічних організацій надається їм державами-членами ще при створенні, втілюючись в установчому акті [197, с. 1096]. Більше питань виникає щодо дієздатності. Але й тут усе стає на свої місце, коли розглядати правосуб'єктність міжнародних економічних організацій як функціональну. Вони можуть здійснювати лише ті права та обов'язки, що прямо передбачені в установчих актах чи впливають з них, а також ті, що необхідні їм для досягнення цілей, поставлених в статуті. Фактично, без дієздатності міжнародна економічна організація не зможе здійснювати свої повноваження. Щодо здатності брати участь у створенні норм міжнародного права, то форма правотворчості міжнародної економічної організації передбачена її статутом. Форми виразу норм правотворчості міжнародних організацій можуть бути типовими та специфічними. Типові форми зазвичай використовуються державами. Специфічні ж притаманні лише міжнародним організаціям. До першої

категорії можна віднести договори (ст. 3 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., ст. 2 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів між міжнародними організаціями та державами та між міжнародними організаціями 1986 р.) [8, с. 349; 9, с. 375], звичай та заключний акт конференції. До другої категорії відносяться нормоустановчі акти міжнародних організацій. Окрім того міжнародна організація може сприяти створенню міжнародних норм, беручи участь лише на певних етапах нормотворення. Наприклад, в розробці проекту міжнародного договору.

Як вже було сказано вище, міжнародні економічні організації можуть володіти правами та обов'язками, а відповідно, нести міжнародно-правову відповідальність при наявності певних обставин. В міжнародному праві майже не існує договірних норм, які б регулювали відповідальність міжнародних організацій. Навіть установчі акти досить часто не регламентують питання відповідальності. В зв'язку з цим Комісія міжнародного права у 2001 р. почала роботу над Проектом статей щодо відповідальності міжнародних організацій [80]. Спеціалізовані установи ООН економічного характеру, будучи суб'єктами міжнародного права, можуть нести міжнародно-правову відповідальність згідно з нормами сучасного міжнародного права внаслідок здійснення ними правопорушень. Оскільки правосуб'єктність спеціалізованих економічних установ носить обмежений характер, то відповідно, не всі категорії правопорушень й не всі форми та види відповідальності держав можуть бути застосовані до них. Так, виходячи з загальновизнаного принципу сучасного міжнародного права *parata sunt servanda*, спеціалізована установа може нести відповідальність при невиконанні зобов'язань, взятих нею на себе згідно міжнародного договору.

Правосуб'єктність – це властивість міжнародної особи, за наявності якої вона стає суб'єктом права. Найважливішою властивістю суб'єкта

міжнародного права є юридична здатність учасника міжнародного спілкування до самостійних міжнародних дій, до правового волевиявлення. Така здатність неможлива без наявності автономної волі. Отже, саме самостійна воля спеціалізованої установи лежить в основі її правосуб'єктності.

Міжнародну правосуб'єктність за її походженням можна поділити на фактичну та юридичну [60, с. 7]. Держави та нації, що борються за самовизначення належать до суб'єктів де-факто, здатних бути носіями прав та обов'язків, бо їм притаманний державний та національний суверенітет. Саме він робить держави та нації первинними суб'єктами міжнародного права, незалежними від інших суб'єктів та будь-якої політичної влади. Суб'єктами ж де-юре називаються суб'єкти міжнародного права, створені на основі узгодження волі інших суб'єктів, в першу чергу держав та націй, тобто первинних. Такі суб'єкти ще називають похідними чи вторинними за способом утворення. При створенні вторинних суб'єктів повинно бути волевиявлення сторін, в яке вкладається ступінь влади, що впливає на міжнародні правовідносини і не допускає в них інших учасників. Правосуб'єктність спеціалізованих економічних установ, як і інших міжнародних організацій, ґрунтується на установчому акті.

На сьогодні без міжнародної правосуб'єктності жодна міжнародна організація не може належним чином виконувати свої функції. Загальновизнаним є той факт, що всі публічні міжнародні організації мають певну міжнародну правосуб'єктність, яка проте є обумовлена сферою їх діяльності. Міжнародні організації володіють низкою прав та обов'язків, беруть участь у створенні норм міжнародного права й можуть застосовувати примус для виконання цих норм. З цього випливає, що вони є суб'єктами міжнародного права. Проте не можна забувати, що їх правосуб'єктність має особливий характер. За твердженням О. О. Шибаєвої, права міжнародних організацій – це результат узгодження волі держав, що знайшов вираження

у міжнародному договорі, котрий є установчим актом даної організації [132, с. 58]. Вони є похідним елементом від прав держав-членів: останні делегують їх міжнародним організаціям, чітко обмежуючи цілями та завданнями. Міжнародна організація не може діяти поза їх межами.

Вже згадувалося, що міжнародні організації не володіють суверенітетом, котрий би ототожнював їх з основним і первинним суб'єктом міжнародного права – державою. Особливість міжнародних організацій полягає також у тому, що вони не мають власної території та населення. Те, що міжнародна організація не володіє суверенітетом, знаходить свій вияв у особливостях її правосуб'єктності: привілеї та імунітети її посадових осіб носять виключно функціональний характер, а не представницький, виключена вища форма політичної відповідальності – тимчасове обмеження суверенітету.

Розглядаючи загальне поняття правосуб'єктності в теорії права, треба пам'ятати, що переносити його в міжнародне право треба з урахуванням особливостей останнього. Наприклад, С. А. Малінін та Т. М. Ковальова слушно вказують на відмінності між суб'єктами національного та міжнародного права [55, с. 53]. Основною відмінністю, на їхню думку, є характер та об'єм юридичної здатності учасника міжнародного спілкування до самостійних дій, правового волевиявлення. Поняття національної правосуб'єктності вичерпується здатністю брати участь у правовідносинах та володіти правами та обов'язками. В національному праві держава через закон визначає коло суб'єктів права, наділяє їх правами та обов'язками й забезпечує дотримання встановлених норм.

У міжнародному правопорядку відсутні органи, що стоять над суб'єктами й встановлюють обов'язкові для них правила поведінки, немає апарату примусу. Суб'єкти самі створюють норми й забезпечують їхнє виконання.

Отже, окрім здатності бути носієм прав та обов'язків та самостійно їх реалізовувати для міжнародної правосуб'єктності характерними є ще дві ознаки:

- 1) здатність створювати міжнародно-правові норми;
- 2) здатність самостійно забезпечувати їх виконання [54, с. 106; 58, с. 71; 55, с. 55].

Таким чином міжнародна правосуб'єктність – це юридична здатність учасників міжнародних відносин до самостійних дій, що виражаються в незалежності здійснення прав і обов'язків, участі в створенні норм міжнародного права і в забезпеченні їх виконання [55, с. 54].

На погляд С. М. Кудряшова основними ознаками міжнародної правосуб'єктності є наявність прав і обов'язків, можливість їх здійснювати та нести за них міжнародно-правову відповідальність. Міжнародні організації набули статусу суб'єктів міжнародного права порівняно недавно. До числа їх прав і обов'язків можна віднести:

- право на участь в міжнародних відносинах;
- право укладати міжнародні договори;
- право приймати рішення від свого імені та застосовувати санкції при порушенні зобов'язань [46].

Найважливішою рисою суб'єкта міжнародного права є юридична здатність учасника міжнародних відносин до самостійних дій, до правового волевиявлення [61, с. 104; 123, с. 67]. Не можна забувати, що здатність до вищевказаних дій неможлива без наявності самостійної волі. Таким чином, саме воля суб'єкта лежить в основі його правосуб'єктності. Треба зазначити, що деякі вчені заперечували наявність самостійної волі у міжнародних організацій. Так, В. М. Шуршалов зазначав, що міжнародні організації "всього лиш володіють конкретною компетенцією і на них покладений обов'язок виконувати суверену волю держав, що створили міжнародну організацію для здійснення своїх інтересів" [136, с. 61].

В радянській літературі висувалися окрім здатності до самостійних дій і інші критерії міжнародної правосуб'єктності. Протягом багатьох років основним критерієм вважався суверенітет. Для держави “суверенітет в кінцевому результаті служить джерелом правосуб'єктності” [126, с. 23]. Проте держава не є єдиним суб'єктом міжнародного права, хоча і залишається основним. Інші суб'єкти міжнародного права, особливо міжнародні організації, не володіють суверенітетом. Тоді виникає питання, чому ж вони є суб'єктами. Л. Н. Маратадзе пише, що “невірно ототожнювати юридичні ознаки суб'єкта міжнародного права із специфічними особливостями конкретного суб'єкта, котрі визначають його індивідуальність у міжнародно-правових відносинах” [58, с. 73].

Суб'єкти міжнародного права виступають у міжнародних відносинах як колективні суб'єкти. Кожен з них має найважливіші елементи організації: держава – суверенітет і апарат влади, нація, що бореться за самовизначення, – політичний орган що проявляє її суверенітет, міжнародна організація – постійні органи й статут [60, с. 17].

Г. В. Ігнатенко відмічає, що “юридична здатність до самостійних міжнародних дій, незалежного здійснення міжнародно-правових норм, що визначає права та обов'язки учасників міжнародних правовідносин” є об'єктивним критерієм для всіх суб'єктів міжнародного права [33, с. 220].

Як вже згадувалося, міжнародна правосуб'єктність організацій суттєво відрізняється від правосуб'єктності інших суб'єктів міжнародного права. Ці відмінності, в першу чергу, стосуються походження, об'єму та способів припинення правосуб'єктності. Так, правосуб'єктність держав виникає сама по собі, незалежно від волі інших суб'єктів, впливаючи із суверенітету, а правосуб'єктність міжнародних організацій має завжди лише договірне походження. Джерелом правосуб'єктності міжнародних організацій є установчий акт, договір, укладений державами-членами цієї організації. Отже, правосуб'єктність міжнародних організацій є похідною від

правосуб'єктності держав – первинних суб'єктів міжнародного права. Похідною правосуб'єктністю наділений той, хто дійсно може після свого створення брати участь у міжнародних відносинах. Правосуб'єктність держав – універсальна. Вона нічим не обмежується і носить всезагальний характер. Це ж саме стосується і її об'єму. Міжнародна правосуб'єктність організацій, на відміну від держави, має функціональний характер. Права й обов'язки міжнародної організації залежать від її цілей, а об'єм не перевищує функціональних потреб. Межі правосуб'єктності міжнародної організації чітко визначені в установчому акті та інших документах, що регулюють її діяльність. Таким чином виходить, що об'єм правосуб'єктності міжнародних організацій може бути різним.

Щодо припинення правосуб'єктності, то вона і виникає, і припиняється разом із державою, коли мова іде про останню. Існування ж правосуб'єктності міжнародних організацій повністю залежить від волі її держав-членів. Держави наділяють міжнародну організацію правами та обов'язками і так само можуть їх ліквідувати. Міжнародна організація не може стати суб'єктом міжнародного права без волі на те її засновників. З набуттям правосуб'єктності міжнародна організація починає існувати незалежно від інших суб'єктів, в тому числі й від держав [55, с.57]. Ще у 1952 р. Д. Фіцморіс писав, що з моменту набуття правосуб'єктності міжнародна організація “набуває об'єктивного, самостійно існуючого характеру, що має силу для всього світу” [175, с. 21]. Хоча треба зауважити, що цей “самостійний характер” обумовлюється установчим актом організації та документами, що його доповнюють.

О. О. Шибаєва у своїй монографії “Право міжнародних організацій”, котра була опублікована майже 20 років назад, відмічає, що “міжнародні організації спочатку не володіли міжнародною правосуб'єктністю” [131, с. 27]. Проте вона визнає, що “в теперішній час міжнародні міжурядові організації, що не мають міжнародної правосуб'єктності, зустрічаються дуже

рідко” [131, с. 27]. О. О. Шibaєва відзначає, що рішення держав-членів з приводу того, яку створювати організацію та якими рисами її наділити, визначається дією об’єктивних закономірностей розвитку суспільства, котрі в силу їх об’єктивності визначають суб’єктивне рішення держав-членів. Настає такий момент розвитку міжнародних відносин, коли держави, виходячи з цілей та завдань, котрі вони ставлять перед міжнародними організаціями, з функцій, котрі їм надають, змушені наділяти їх і міжнародною правосуб’єктністю [131, с.31].

Таким чином подальший розвиток у цьому напрямку привів до того, що вже в першій половині ХХІ ст. абсолютно всі міжнародні міжурядові організації мають статус суб’єктів міжнародного права. В той же час не можна забувати, що об’єм їхньої правосуб’єктності при цьому не є однаковим. Для його визначення треба буде все одно звертатися до тлумачення установчих актів. А в певних випадках – навіть до аналізу практики. Так, наприклад, в Статуті ООН немає прямої вказівки на правосуб’єктність цієї організації. О. О. Шibaєва відмічає, що в таких випадках “питання міжнародної правосуб’єктності вирішується на основі тлумачення установчого акту з використанням концепції “компетенції, що мається на увазі” [131, с. 32].

Сьогодні коли ми говоримо про правосуб’єктність міжнародних організацій, мова йде не про її наявність чи відсутність, а лише про об’єм. Адже на сьогодні без міжнародної правосуб’єктності жодна міжнародна організація не може належним чином виконувати свої функції. Загальновизнаним є той факт, що всі публічні міжнародні організації мають певну міжнародну правосуб’єктність, яка проте є обумовлена сферою їх діяльності [25, с. 21]. На думку І. І. Лукашука, є підстави вважати, що це відноситься й до інших організацій системи ООН [50, с. 154].

Міжнародні організації володіють низкою прав та обов’язків, беруть участь у створенні норм міжнародного права й можуть застосовувати примус

для забезпечення виконання цих норм. З цього випливає, що вони є суб'єктами міжнародного права. Проте не можна забувати, що їх правосуб'єктність має особливий характер. Як відомо, права міжнародних організацій – це результат узгодження волі держав, що знайшов вираження у міжнародному договорі, котрий є установчим актом даної організації. Вони є похідним елементом від прав держав-членів: останні делегують їх міжнародним організаціям, чітко обмежуючи цілями та завданнями. Кожна міжнародна організація володіє тільки їй притаманним обсягом правосуб'єктності, межі якої чітко визначені в установчому договорі.

Міжнародні організації володіють спеціальною правосуб'єктністю. Вона визначається їхніми функціями, а тому інколи її називають функціональною. Саме через функції ООН Міжнародний Суд ООН у своєму консультативному висновку "Про відшкодування збитків, завданого на службі в ООН" вивів правосуб'єктність цієї організації [143]. Основні положення Консультативного висновку О. О. Шибаєва звела до наступного:

1) ООН є міжнародною особою, а це означає, що вона володіє міжнародними правами та обов'язками;

2) ООН не є таким самим суб'єктом міжнародного права як держава, і її права та обов'язки як суб'єкта права не рівноцінні з правами та обов'язками держави;

3) визнання ООН суб'єктом міжнародного права не означає, що вона набуває характеру "наддержави", що б не розумілося під цим терміном;

4) права та обов'язки ООН повинні залежати від її цілей та функцій, як передбачених, так і тих, що маються на увазі в її установчому акті, та здійснюються на практиці [132, с. 23]. Таким чином визнавалась можливість для ООН "компетенції, що мається на увазі"[143].

У заключенні Суд заявив: "Ця Організація була створена для виконання певних функцій і здійснення наданих їй прав – як і відбулося – що могло

мати місце лише за умови, що вона володіє значним об'ємом міжнародної правосуб'єктності і здатністю здійснювати міжнародно-правові дії" [143].

Отже, правосуб'єктність міжнародних організацій має функціональний характер в силу того, що вона обумовлена цілями та завданнями, чітко визначеними в статуті [62, с. 86]. Міжнародна правосуб'єктність організацій має свої особливості, котрі виявляються в її походженні, характері, об'ємі та способі припинення [57, с. 18]. Складовими елементами міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій є:

- 1) право укладати міжнародні договори з державами та міжнародними організаціями;
- 2) право визнання держав та урядів через прийняття до членів організації;
- 3) право на співпрацю з іншими суб'єктами міжнародного права [7, с. 318].

Вивчення виникнення, становлення та розвитку міжнародних організацій, аналіз їхніх установчих актів та інших документів, котрі стосуються їхньої діяльності, дозволяє зробити висновок, що вони володіють всіма ознаками суб'єкта міжнародного права.

Наявність в організації імунітету – одна із найважливіших рис правосуб'єктності. Розрізняють декілька категорій привілей та імунітетів, основними з яких вважаються імунітети самої організації та її посадових осіб.

Міжнародні організації є особливими суб'єктами міжнародного права. Міжнародні організації не володіють суверенітетом. Відсутність у них такого важливого елемента знаходить своє відображення в привілеях та імунітетах її представників, що носять функціональний характер, в формах відповідальності, серед яких відсутнє тимчасове обмеження суверенітету – вища форма політичної відповідальності [109, с. 18].

Особливість правосуб'єктності міжнародних організацій полягає і в тому, що вони не мають території та населення, а відповідно не здійснюють територіального верховенства [109, с. 19; 1, с. 256].

До ознак, що характеризують правосуб'єктність міжнародних організацій, деякі вчені, наприклад, Н. О. Ушаков, відносять їх тимчасовий характер [122, с. 69]. Щодо цього можна посперечатися, адже міжнародні організації – міжнародні органи, що діють на постійній основі. Вони не створюються *ad hoc* для вирішення якогось спеціального питання. В установчих актах міжнародних організацій не передбачено строк закінчення їхньої діяльності й процедура ліквідації. Цілі й завдання, що стоять перед ними також носять далеко не тимчасовий характер.

Міжнародна організація може володіти правами та обов'язками не лише покладеними на неї державами-членами, але й набутими шляхом укладення міжнародних договорів з іншими суб'єктами міжнародного права. Для того, щоб міжнародна організація могла бути суб'єктом права, вона повинна мати певні правила прийому в члени, певні органи, котрі представляли б її. Установчий акт цієї організації повинен регулювати повноваження, функції та систему взаємовідносин її органів [132, с. 44].

Правосуб'єктність міжнародних організацій проявляється в їх правовому положенні, в об'ємі тих прав і обов'язків, котрими держави наділяють організації і від характеру яких сама організація надалі може (чи не може) набувати права та обов'язки [133, с. 53].

Визнання міжнародної організації державами-членами “має для правосуб'єктності... конституїтивне значення”, тобто перетворює організацію в суб'єкт міжнародного права [129, с. 110].

І. І. Лукашук вважає, що головним доказом визнання правосуб'єктності міжнародної організації є укладення з нею міжнародного договору. Аналогічним чином можна трактувати і участь третіх держав в роботі органів міжнародної організації в якості спостерігачів чи надання їй статусу

спостерігача в іншій міжнародній організації. Разом з тим, що стосується регіональних організацій, то факт визнання її суб'єктом міжнародного права державами-членами, не зобов'язує треті держави визнавати її також. Актом визнання правосуб'єктності міжнародної організації можна вважати заяву третьої держави про те, що вона розділяє цілі та принципи даної організації і має намір стати її членом. Отже, ні треті держави, ні інші міжнародні організації, не можуть впливати на правосуб'єктність міжнародної організації, а її визнання суб'єктом міжнародного права є лише основою для співробітництва [52, с. 129].

Як вже зазначалося вище, у Консультативному висновку Міжнародного Суду ООН від 11 квітня 1949 р. підкреслено, що визнання ООН суб'єктом міжнародного права не означає визнання її державою чи підтвердження того, що вона володіє такою як і держави правосуб'єктністю, правами та обов'язками [143]. Також Міжнародний Суд ООН дав відповідь і на питання, чи впливає кількість держав-членів міжнародної організації на її правосуб'єктність. “П'ятдесят держав, складаючи значну більшість членів міжнародного спілкування, мають можливість згідно до міжнародного права створити організацію, що володіє об'єктивною міжнародною правосуб'єктністю, а не лише правосуб'єктністю, яку визнають лише вони” [143]. Підтвердженням тому можуть бути міжнародні договори, що укладаються з державами, котрі не входять до складу даної організації. Універсальність міжнародної організації не є необхідним елементом її правосуб'єктності. Більше того, чисельність держав жодним чином не впливає на наявність правосуб'єктності у даної міжнародної організації.

Значна частина правосуб'єктності міжнародних організацій лежить у площині міжнародного приватного права. Вони укладають угоди про купівлю нерухомості, в тому числі землі, рухомого майна, отримують майно від інших міжнародних організацій, укладають контракти на проведення робіт, орендують судна, укладають контракти на перевезення, мають рахунки

в банках, звертаються до міжнародного арбітражу, отримують кредити і т. д. [67, с. 270].

Сьогодні міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій є загальноновизнаною [197, с. 1026]. Це неодноразово підтверджувалося і рішеннями Міжнародного Суду. Так, у рішенні по справі про дипломатичний і консульський персонал США в Тегерані 1980 р. сказано: "Міжнародні організації є суб'єктами міжнародного права..." [144]. В консультативному висновку в справі щодо правомірності застосування державою ядерної зброї у воєнному конфлікті 1996 р. сказано наступне: "Суду не потрібно вказувати на те, що міжнародні організації є суб'єктами міжнародного права, які на відміну від держав не володіють загальною компетенцією. Міжнародні організації керуються "принципом спеціалізації", тобто вони наділені державами-членами правами, що обмежені функцією спільних інтересів, забезпечення яких ці держави їм довірили" [142]. Таким положенням відзначено важлива особливість міжнародних організацій, спеціальний характер її правосуб'єктності.

Висновки до Розділу 1

Отже, у ході дослідження особливостей міжнародних організацій як особливих суб'єктів міжнародного права автор зробив наступні висновки.

Дослідивши історичні етапи розвитку міжнародних організацій, можна зробити висновок, що відносно постійні міжнародні об'єднання, котрі можна розглядати як далекий прообраз сучасних міжнародних організацій, з'явилися ще в давнину в епоху рабовласницьких держав. Виникнення ж перших держав вчені відносять до кінця IV – початку III ст. до н. е. Саме їх вступ у відносини між собою привів до створення міжнародно-правових норм. Першими “міжнародними організаціями” були давньогрецькі сіммахії та амфіктонії, що діяли на постійній основі, мали вищі органи. Велику роль у створенні міжнародних об'єднань відіграли також торгівельні відносини. Саме торгові союзи Середньовіччя можна вважати прообразом сучасних міжнародних економічних організацій.

Перші постійні міжнародні організації виникли в середині XIX ст., проте вони не мали статусу суб'єкта міжнародного права. Вже в першій половині XX ст. поява нових міжнародних організацій та активізація діяльності міжнародних організацій зі спеціальних питань веде до часткової зміни їх правового статусу, до набуття ознак правосуб'єктності. Поява до другої половини XX ст. великої кількості нових держав і пожвавлення міжнародної співпраці веде до збільшення кількості міжнародних організацій і надання їм міжнародної правосуб'єктності.

Першою у світі міжнародною організацією універсального характеру була Ліга Націй. Вона мала систему спеціальних і допоміжних органів. При ній діяло дві автономні установи: Постійна палата міжнародного суду та

Міжнародна організація праці. В рамках Ліги існували так звані «технічні організації» – Організація сполучень і транзиту, економічна і фінансова організація та Організація охорони здоров'я. Саме Ліга Націй стала першою міжнародною організацією, наділеною міжнародною правосуб'єктністю в розумінні сучасного міжнародного права.

Визначено, що міжнародна правосуб'єктність організацій суттєво відрізняється від правосуб'єктності інших суб'єктів. Ці відмінності, в першу чергу, стосуються походження, об'єму та способів припинення правосуб'єктності. Так, правосуб'єктність держав виникає сама по собі, незалежно від волі інших суб'єктів, впливаючи із суверенітету, а правосуб'єктність міжнародних організацій має завжди лише договірне походження. Джерелом правосуб'єктності міжнародних організацій є установчий акт, тобто договір між державами-членами, що встановлює межі правосуб'єктності організації. Правосуб'єктність держав – універсальна, вона нічим не обмежується і носить всезагальний характер. Це ж саме стосується і її об'єму. Міжнародна правосуб'єктність організацій, на відміну від держави, має функціональний характер. Права й обов'язки міжнародної організації залежать від її цілей, а об'єм не перевищує функціональних потреб. Щодо припинення правосуб'єктності держави, то вона і виникає, і припиняється разом із останньою. Існування ж та припинення правосуб'єктності міжнародних організацій повністю залежить від волі її держав-членів.

Отже, правоздатність міжнародних організацій повною мірою залежить від її статусу, практики, з якою погодилися держави-члени. Об'єм і коло прав міжнародної організації залежить від цілей та функцій, покладених на неї членами, та є особливим для кожної організації. Лише держави можуть визначити характер кожної створеної ними організації, цілі, досягнення яких вона прагнучиме, і засоби, які вони надають у використання організації.

РОЗДІЛ 2

ДОГОВІРНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СИСТЕМИ ООН ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЇЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

2.1. Становлення та розвиток спеціалізованих економічних установ системи ООН

Однією з найбільших та найавторитетніших міжнародних універсальних організацій є Організація Об'єднаних Націй, розгалужена система якої є основою для співпраці держав у різних сферах та засобом вирішення глобальних проблем людства. Одним із напрямків вирішення економічних проблем сучасного світу стало розширення економічних функцій ООН та створення цілої низки спеціалізованих економічних установ ООН. Кожна із цих установ має свою специфіку, зумовлену сферою її діяльності. Деякі з цих установ значно старші за саму ООН, як наприклад, Всесвітній поштовий союз (ВПС). Вони виникли в якості самостійних міжнародних організацій, і лише згодом увійшли до системи організацій ООН. Деякі були створені пізніше й майже відразу набули статусу спеціалізованих установ ООН, наприклад, Міжнародна морська організація (ІМО). Проте час виникнення тієї чи іншої спеціалізованої установи жодним чином не впливає на її правовий статус.

Історію спеціалізованих установ в другій половині XIX – першій половині XX ст. можна поділити на такі етапи:

1. Період до Першої Світової війни. З'являються і розвиваються адміністративні союзи, такі як Міжнародний Союз для вимірювання землі (1864 р.), Міжнародний телеграфний союз (1865 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.), Міжнародний комітет мір і ваг (1875 р.), Міжнародний союз для захисту літературної та художньої власності (1886 р.), Міжнародний

союз залізничних сполучень, кількість яких до того ж постійно зростає [35, с. 70].

2. Створення Ліги Націй та Міжнародної організації праці. Ліга Націй є попередником Організації Об'єднаних Націй. ООН та її органи продовжуватимуть здійснювати функції Ліги та стануть її правонаступниками.

3. Період від останніх днів фактичного існування Ліги Націй до підписання Статуту ООН. Саме в цей період створюються ФАО, ІКАО, МВФ, МБРР.

4. Поява ООН та створення її системи: регіональні комісії, комісії ЕКОСОП, спеціалізовані установи і т. д. Таке об'єднання формально закріплюють в Статуті ООН.

5. Розвиток системи ООН. Характеризується активною діяльністю та розширенням повноважень організацій системи ООН [180, с. 170].

Однією із найстарших спеціалізованих установ ООН є Всесвітній поштовий союз [4, с.57; 80, с. 380; 127, с. 150]. До створення ВПС обмін поштою між державами здійснювався на основі двосторонніх домовленостей між ними, що ускладнювалося наявністю різних поштових тарифів, які розраховувалися у різних валютах відповідно до ваги та відстані. Для полегшення торгівлі та комерції у всьому світі поштові адміністрації повинні були внести ясність у ці розрахунки. Таким чином в результаті підписання Бернської поштової угоди 9 жовтня 1874 р. була створена поштова організація під назвою “Загальний поштовий союз”. Текст цієї угоди було підписано представниками 21 держави. Договір вступив в дію 1 липня 1875 р. З 1878 р. ВПС має сучасну назву. І лише з 1 липня 1948 р. він набув статусу спеціалізованої установи ООН на підставі угоди з ООН, що була схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 4 липня 1947 р. [72]. Штаб-квартира організації знаходиться у Берні (Швейцарія). Членами ВПС є понад 190 держав включно з Україною, яка стала членом організації 13 травня 1947 р.

(всі дані про кількість держав-членів подано станом на 22 січня 2007 р.) [95]. Основним завданням ВПС є забезпечення організації й вдосконалення поштової служби, створення єдиної поштової території, яка охоплювала б всі держави-члени, заохочення розвитку співробітництва в цій сфері. Дуже важливе значення в діяльності цієї організації має розробка міжнародних поштових стандартів. З метою взаємного обміну кореспонденцією держави-члени створюють єдину поштову територію й гарантують свободу руху кореспонденції по всій території ВПС. Правовою базою діяльності організації є система угод між державами-членами.

Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) виник у 1947 р. як спеціалізована установа ООН після схвалення ГА ООН угоди з ООН від 15 листопада 1947 р. [62, с. 262; 4, с. 58; 86, с. 374; 70, с. 689]. Його попередником був Міжнародний телеграфний союз, заснований у 1865 р. на конференції в Парижі, та Міжнародний союз електрозв'язку, що заступив Міжнародний телеграфний союз після підписання в Мадриді 1932 р. Міжнародної конвенції електрозв'язку [73]. 1 липня 1994 р. було прийнято новий статут цієї організації. МСЕ налічує 191 держав-членів [102]. Місцезнаходження штаб-квартири МСЕ – Женева (Швейцарія). Цілями МСЕ є координація міжнародного співробітництва у використанні всіх видів електрозв'язку, включаючи космічний радіозв'язок, розвиток технічних засобів радіозв'язку, підтримка заходів безпеки під час використання електрозв'язку. Для реалізації своїх цілей МСЕ розподіляє радіочастоти, розглядає рекомендації щодо уніфікації правил і тарифів, надає фінансову та технічну допомогу. Україна вступила до цієї спеціалізованої установи 7 травня 1947 р. [127, с. 150].

Найширшу нішу в координації економічної співпраці держав займає група Світового банку та МВФ, тобто фінансово-кредитні установи ООН [23, с. 473; 74, с. 110; 28, с. 104; 4, с. 65; 6, с. 59; 135, с. 308; 68, с. 675; 69, с. 675]. Їхня поява була зумовлена проблемами, що виникли в економічній сфері

після закінчення Другої Світової війни. Після закінчення Великої депресії, котра майже вщент зруйнувала світову економіку виникла нагальна потреба в створенні організації для регулювання валютної системи. На початку 40-х років Харрі Декстер Уайт (США) та Джон Мейнард Кейнс (Великобританія) майже одночасно внесли пропозицію про створення нової світової валютної системи та відповідно постійно діючої організації. В липні 1944 р. у Бреттон-Вудсі (Нью-Гемпшир, США) зібралися представники 44 держав. Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) почав свою діяльність у Вашингтоні в травні 1946 р. в складі 39 країн. СРСР брав участь у конференції, підписав заключний Акт про створення Міжнародного Валютного Фонду та Міжнародного Банку Реконструкції та Розвитку (МБРР), але пізніше не ратифікував цих документів.

До Угод про МВФ і МБРР тричі вносилися поправки: 31 травня 1968 р. (вступили в дію в 28 липня 1969 р.), 30 квітня 1976 р. (1 січня 1978 р.) та 28 червня 1990 р. (11 листопада 1992 р.). Найсуттєвішими були поправки, внесені у 1976 р. Ямайською угодою, котра стала продовженням Бреттон-Вудських угод. Нею було внесено цілу низку змін до статутних положень, прийнятих у Бреттон-Вудсі:

- 1) юридично закріпили режим “плаваючих” курсів валют;
- 2) передбачили повну демонетаризацію золота;
- 3) передбачили перехід до використання в якості світових грошей національних валют та міжнародних розрахункових одиниць [66, с. 15].

Угоди між ООН та МВФ, ООН і МБРР у вересні 1947 р. були схвалені Радами Керуючих Фонду і Банку, а потім затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 124 від 15 листопада 1947 р. Внаслідок цього МВФ та МБРР отримали статус спеціалізованих установ.

Всі колишні республіки СРСР вступили до МВФ та МБРР у травні-вересні 1992 р. Україна стала членом МВФ та МБРР 3 вересня 1992 р. [127,

с. 278]. Статутною ціллю МВФ було оголошено забезпечення впорядкування відносин у валютній сфері, подолання конкурентного знецінення валют, а Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), покликаний надавати допомогу у відновленні та розвитку держав-членів. Україна, вступивши до МБРР стала 167 членом Банку, а станом на сьогоднішній день кількість його членів становить 185 держав [100].

Основними цілями Банку є сприяння реконструкції та розвитку території держав-членів через заохочення капіталовкладень на виробничі потреби, заохочення приватних іноземних капіталовкладень й надання фінансової допомоги з метою розвитку виробничого сектору економіки, сприяння довгостроковому збалансованому зростанню міжнародної торгівлі та підтримці рівноваги платіжних балансів, що повинно сприяти зростанню продуктивності праці, рівня життя та поліпшення умов праці в державах-членах. Згодом МБРР став основою для створення групи організацій Світового банку, до складу якого увійшли три елементи, що мають ідентичні механізми і схожі функції, а саме: Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ); Міжнародна фінансова корпорація (МФК), ціллю якої є надання допомоги у фінансуванні приватних підприємств; Міжнародна асоціація розвитку (МАР), націлена на надання допомоги країнам, що розвиваються, на пільгових умовах.

МФК було створено у 1956 р. з метою сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, через заохочення приватного бізнесу у виробничій сфері [74, с. 112; 28, с. 109; 4, с. 66; 66, с. 51; 6, с. 81]. МФК отримала статус спеціалізованої установи на основі угоди, схваленої Радою Керуючих МВФ в грудні 1955 р. й затвердженої Генеральною Асамблеєю ООН 20 лютого 1957 р. МФК, як вже згадувалося вище, є членом групи Всесвітнього банку, але юридично та фінансово є незалежною від МБРР. Її завданням є розширення можливостей МБРР в сфері стимулювання приватного підприємництва в державах, що розвиваються. Штаб-квартира

всіх п'яти організацій групи Світового банку знаходиться у Вашингтоні (США). До складу організації входять 179 держав [103]. Україна є членом МФК з 18 жовтня 1993 р. [96]. На сьогоднішній день МФК є найбільшим у світі інвестором у приватний сектор.

МАР було створено 1960 р. як філію МИРР [127, с. 281; 74, с. 112; 28, с. 108; 66, с. 52; 6, с. 84]. МАР є спеціалізованою установою ООН на основі угоди, затвердженої Генеральною Асамблеєю ООН 27 березня 1961 р. Керівництво МБРР і МАР здійснюється одними й тими ж процедурами, в них спільний персонал, штаб-квартира, очолюються одним президентом та використовують одні й ті ж стандарти, оцінюючи проекти. Різниця лише в джерелах фінансування. Для того, щоб вступити в МАР держава повинна бути членом МБРР. Членами МАР є 166 держав [99]. МАР надає довгострокові кредити по нульовій процентній ставці найбільш бідним державам світу. Метою цієї організації є досягнення рівності між державами та всередині держав, особливо в плані доступу до початкової освіти, елементарного медичного обслуговування, водопостачання та каналізації, а також забезпечення доступу більшої кількості людей до суспільних благ за рахунок підвищення продуктивності праці.

На сесії МБРР в Сеулі у 1985 р. було підписано Сеульську конвенцію, котра вступила в дію у 1988 р., про створення БАГІ – організації групи Світового банку, юридично та фінансово незалежної від МИРР [28, с. 112; 66, с. 54; 127, с. 285]. Діяльність БАГІ менше пов'язана з діяльністю МБРР, ніж МФК і МАР. Для членства в БАГІ навіть не обов'язковим є членство в МБРР. До складу БАГІ входять 170 держав. Україна є його членом з 19 липня 1994 р. [101]. Метою створення цієї організації було сприяння надходженню інвестицій у держави, що розвиваються. БАГІ виконує три основні функції: надає гарантії від некомерційних ризиків обраним нею інвесторам; консулює уряди держав, що розвиваються, з питань розробки та реалізації стратегій, програм та процедур, що стосуються міжнародного інвестування;

пропонує рекламні послуги й виступає як спонсор діалогів між міжнародними діловими колами та конкретним урядом – організатором зустрічей з питань інвестицій.

Всі ці спеціалізовані економічні установи ООН, хоча і є структурними підрозділами МБРР, але формально вони незалежні від нього. Кожна з них має свій установчий акт. Світовий банк функціонує у тісному зв'язку з МВФ, причому всі його організації зв'язані угодами про співробітництво з ООН. Бреттон-Вудські установи в свою чергу можна розділити на валютно-кредитні та кредитні. Метою перших є сприяння розвитку міжнародної торгівлі та валютного співробітництва. Ціллю ж кредитних є надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються. Валютно-кредитна спеціалізована установа – це Міжнародний валютний фонд, а кредитна – Світовий банк, до складу якого входять решта фінансових установ, окрім МВФ.

Приблизно в тому ж часовому проміжку, що і фінансово кредитні організації системи ООН, було створено Міжнародну організацію цивільної авіації (ІКАО) [28, с. 86; 4, с. 64; 86, с. 370; 127, с. 150]. Вона була створена в листопаді 1944 р. згідно з Чиказькою конвенцією про міжнародну цивільну авіацію, що була підписана на Конференції з цивільної авіації в Чикаго. Угода між ІКАО та ООН була схвалена ГА 14 грудня 1946 р. [62, с. 262]. На сьогоднішній день членами ІКАО є 189 держав, включаючи й Україну, котра у 1992 р. приєдналася до Чиказької конвенції і стала членом організації [97]. Завданням ІКАО є підтримка розвитку міжнародних повітряних сполучень, забезпечення безпеки польотів на міжнародних авіалініях, сприяння вдосконаленню міжнародного повітряного транспорту, тобто всі питання, пов'язані з прогресом цивільної авіації. Місцезнаходження штаб-квартири ІКАО – Монреаль (Канада).

Міжнародна морська організація (ІМО) була створена в 1948 р. на Морській конференції ООН з питань мореплавства в Женеві, скликаній за

ініціативою ЕКОСОП, як Міжурядова морська консультативна організація [28, с. 84; 86, с. 360; 11, с. 655]. Саме на цій конференції було прийнято Статут ІМО, який вступив в дію 17 березня 1958 р. У 1982 р. вона змінила свою назву на сучасну – Міжнародна морська організація. Угода між ООН і ІМО була схвалена ГА 18 листопада 1948 р. До її складу входить 167 держав [98]. Україна є членом організації з 1994 р. [127, с. 278]. Місцезнаходження штаб-квартири ІМО – Лондон. Завданнями організації є координація співробітництва між урядами з технічних питань в галузі міжнародного торговельного судноплавства з метою гарантування безпеки на морі, запобігання забрудненню моря, сприяння виробленню найефективніших стандартів, боротьба із забрудненням довкілля.

Наймолодша спеціалізована установа ООН – ЮНІДО – була створена внаслідок постійного розширення сфери діяльності ООН [28, с. 75; 6, с. 43]. В зв'язку з розпадом колоніальної системи і створення нових молодих держав перед світовою спільнотою постало нове завдання – подолання їх економічної відсталості. Саме з метою розв'язання цієї проблеми і було створено ЮНІДО. Сфера її діяльності обмежувалася питаннями промислового розвитку. У грудні 1965 р. Генеральна Асамблея ухвалила проект створення такої організації в якості координаційного органу Генеральної Асамблеї ООН. Штаб-квартира ЮНІДО була розташована у Відні, що, зважаючи на місцеперебування штаб-квартири ООН – Нью-Йорк, надавало їй з самого початку відносну автономність. До свого перетворення у спеціалізовану устанovu ООН ЮНІДО не була самостійним суб'єктом міжнародного права, оскільки в якості органу Генеральної Асамблеї була складовою частиною ООН, хоча і мала певні риси самостійності. Її самостійність проявлялася у тому, що до складу ЮНІДО могли вступити держави, що не були членами ООН, але входили до складу спеціалізованих установ ООН чи МАГАТЕ. Залежність ЮНІДО від ООН проявлялася у величезному впливі рішень Генеральної Асамблеї на діяльність ЮНІДО та її

органів практично на всіх рівнях. До того ж статус органу ГА не дозволяв ЮНІДО виступати в якості незалежної юридичної особи. В рамках ЮНІДО ще у 1975 р. було прийнято рішення про її перетворення в спеціалізовану установу, вироблено Статут. Після його ратифікації вісімдесятьма державами-членами 21 червня 1985 р. цей допоміжний орган отримав статус спеціалізованої установи ООН, а з 1 січня 1986 р. вона розпочала свою діяльність у якості спеціалізованої установи ООН [125, с. 64].

До її складу входить 171 держава [105]. Україна є членом цієї організації з 1985 р. Протягом 1987–1991 рр. вона обиралася до Ради ЮНІДО. Штаб-квартира цієї організації й надалі розташована у Відні. ЮНІДО сприяє налагодженню та зміцненню відносин між розвинутими державами та державами, що розвиваються, заохочує діяльність, що сприяє залученню інвестицій, підтримуючи обмін технологіями. Особлива увага приділяється промислому співробітництву на рівні підприємств з використанням цільових фондів та програм промислового інвестування.

Таким чином система спеціалізованих економічних установ ООН є невід'ємною частиною світової економічної системи. Кожна з цих організацій, починаючи з ВПС, і закінчуючи ЮНІДО, здійснює свою діяльність у окремо взятій, достатньо вузькій сфері. Історія виникнення цих організацій інколи не має жодного відношення до ООН, але тим не менше, їх становлення нерозривно пов'язане саме з нею.

2.2. Поняття та класифікація спеціалізованих економічних установ системи ООН

В сучасній системі міжнародно-правового регулювання економічних відносин надзвичайно важливу роль відіграють міжнародні економічні організації, особливо спеціалізовані економічні установи системи ООН. Система ООН складається з цілої низки спеціалізованих та допоміжних установ, кожна з яких призначена для діяльності в певній сфері. Такий спеціалізований поділ дозволяє установам максимально сприяти співпраці держав у кожній окремо взятій галузі. В умовах постійного прогресу, що відкидає одні держави далеко назад від інших – розвинутих в технічному, а відповідно й економічному, плані – одне з провідних місць серед спеціалізованих установ ООН займають економічні. Беручи до уваги те, що ООН є не тільки найбільш представницькою (до її складу входять понад 190 держав), а й єдиною універсальною організацією, що має на меті підтримання міжнародного миру та безпеки, можна стверджувати, що саме спеціалізовані економічні установи ООН відіграють надзвичайно важливу роль серед економічних організацій, адже саме вони регулюють відносини в сфері економіки між державами-членами цієї універсальної організації, тобто є тією ланкою, що з'єднує розвинуті держави та держави з нижчим рівнем розвитку. Система спеціалізованих економічних організацій ООН є досить розгалуженою, що потребує спеціального дослідження поняття та класифікації цих установ.

Так, як вже згадувалося вище, міжнародні адміністративні союзи економічного характеру, що надалі перетворилися у спеціалізовані установи ООН, почали з'являтися ще у другій половині XIX ст. Серед них Всесвітній поштовий союз, Міжнародний телеграфний союз, Міжнародний союз залізничних сполучень та інші.

Після закінчення Першої Світової війни Ліга Націй зробила спробу зосередити діяльність міжнародних адміністративних союзів під своїм керівництвом. Статут Ліги Націй у п. 1 ст. 24 передбачав, що під керівництвом цієї організації повинні бути всі міжнародні бюро, вже створені колективними договорами, якщо сторони-учасники цих договорів на таке погодяться, і що всі міжнародні бюро та всі комісії з врегулювання питань міжнародного значення, котрі будуть створені пізніше, також повинні бути під її керівництвом (п. 1 ст. 24 Статут Ліги Націй) [90, с. 73]. Протягом всього існування цієї організації адміністративні союзи залишалися повністю самостійними. Їх зв'язок з Лігою Націй обмежувався лише обміном інформацією з її секретаріатом [133, с. 125].

Після створення ООН деякі з адміністративних союзів, такі як, Міжнародна організація праці, Всесвітній поштовий союз, Міжнародний союз електрозв'язку, Міжнародний союз з телекомунікацій, Всесвітня метеорологічна організація, створена на базі Міжнародної метеорологічної організації, отримали статус спеціалізованих установ і ввійшли до системи ООН. Вони і до цього часу діють в цій якості. Система ООН включає саму ООН, її спеціалізовані установи, МАГАТЕ, допоміжні органи Генеральної Асамблеї на правах автономних організацій, що мають різний обсяг фінансової та адміністративної незалежності. До системи ООН також відноситься Всесвітня туристична організація і Світова організація торгівлі.

В сучасному міжнародному праві визначення спеціалізованої установи дано в ст. 57 Статуту ООН. Згідно цієї статті спеціалізованим установам повинні бути притаманні чотири основні правові ознаки, а саме:

- 1) міждержавний характер угод про створення таких організацій;
- 2) широка міжнародна відповідальність в межах їх установчих актів;
- 3) здійснення співробітництва в спеціальних областях, таких як економічна, соціальна, культурна, гуманітарна та інші;
- 4) зв'язок з ООН [121, с. 21].

Лише сукупність всіх вищезгаданих рис надає міжнародній організації статус спеціалізованих установ ООН [134, с. 19].

Отже, статут спеціалізованої установи повинен мати міжурядовий характер. Це означає, що установчий акт спеціалізованої установи ООН повинен укладатися лише на рівні держав. Як відомо з теорії міжнародного права, існують основні та похідні суб'єкти. Похідні суб'єкти створені волею основних суб'єктів міжнародного права, тобто державами. Саме до похідних і належать міжнародні організації, а відповідно їй спеціалізовані установи ООН. Їхнє існування повинно ґрунтуватися на волі основних суб'єктів міжнародного права, а саме, держав. Щодо міжнародних організацій, то, наприклад, Статут ООН не надає цій організації права створювати спеціалізовані установи. Він лише дає можливість проявити "ініціативу в тому, щоб зацікавлені держави розпочали переговори про створення будь-яких нових спеціалізованих установ" (ст. 59). Проте у міжнародно-правовій практиці є й винятки. Так, Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) була створена у 1966 р. на основі резолюції 2152 (XXI) Генеральної Асамблеї ООН [125, с. 40]. Проте ЮНІДО спочатку була створена не в якості спеціалізованої установи, а як центральний координуючий орган у сфері допомоги промислового розвитку країн, що розвиваються, і лише у квітні 1979 р. Конференція з перетворення ЮНІДО в спеціалізовану установу затвердила її Статут.

Друга ознака спеціалізованої установи – деліктоздатність, тобто здатність нести міжнародну відповідальність. Вона свідчить про те, що організація повинна нести міжнародну відповідальність у певних сферах, що передбачено в першу чергу Статутом ООН у ст. 57 [121, с. 15]. Згідно положень цієї статті спеціалізовані установи несуть широку міжнародну відповідальність. Обсяг і межі міжнародно-правової відповідальності спеціалізованих установ прямо залежні від сфери їх діяльності, об'єму правосуб'єктності та природи походження. Щодо питання відповідальності

спеціалізованих установ ООН існують різні точки зору. Так, С. А. Малінін опускає в характеристиці спеціалізованої установи таку ознаку як “широка міжнародна відповідальність в рамках їх компетенції” [56, с. 87]. В роботах деяких інших вчених-міжнародників ця ознака розглядається як непряма вказівка на універсальність спеціалізованих установ й вони вважають необхідним виділяти цю ознаку [81, с. 5; 75, с. 401]. Фактично, міжнародна відповідальність є однією з основних ознак суб’єктів міжнародного права. Отже, вона є і загальною ознакою міжнародної організації чи, в даному випадку, спеціалізованої установи.

Здійснення співробітництва в спеціальній області – це третя ознака спеціалізованих установ, що звужує їх функції та можливості лише до певної області діяльності, будь це культура, економіка чи сільське господарство. Це передбачається установчим актом.

Остання ж ознака – договір про співробітництво з ООН – виділяє спеціалізовані установи в окрему групу міжнародних організацій [13, с. 71]. Адже договір з ООН є особливою ознакою спеціалізованих установ, притаманною лише їм, що передбачено тією ж ст. 57 Статуту ООН. Предметом договору є умови зв’язку спеціалізованих установ з ООН. Ініціатива укладення угоди належить спеціалізованій установі. Як правило договір від імені ООН укладає ЕКОСОП, а від імені установи – конференція чи конгрес. Після підписання договір затверджується Генеральною Асамблеєю ООН та вищим органом спеціалізованої установи. Так, угода ООН з ВПС була схвалена ГА 1 липня 1948 р., з МСЕ 15 листопада 1947 р., з МВФ і МБРР 15 листопада 1947 р., з МФК 20 лютого 1957 р., з МАР 27 березня 1961 р., з ІКАО 14 грудня 1946 р., з ІМО 18 листопада 1948 р., з ЮНІДО 21 червня 1985 р. [62, с. 262].

За своєю природою договір з ООН – це міжнародний договір. Згідно умов такого договору Організація Об’єднаних Націй визнає певну організацію спеціалізованою установою в рамках системи ООН. Всі

договори спеціалізованих установ з ООН схожі за своєю структурою. В них розглядаються питання щодо визнання спеціалізованої установи, координації її діяльності та співробітництва в адміністративній, статистичній та технічній сферах, взаємного представництва, пропозицій про включення в порядок денний рекомендацій, щорічних доповідей, інформації та документації, допомоги ООН, передачі технологій, підопічних та несаможітних територій, можливості звернення за консультативним висновком до Міжнародного Суду, відносин з іншими установами, що входять в систему ООН, регіональних та місцевих відділень, персоналу, бюджетних та фінансових питань, видачі пропусків ООН. На прикладі Угоди про взаємовідносини між ООН та ЮНІДО можна виділити наступні види діяльності спеціалізованих установ економічного характеру [20, с. 268]:

1) співробітництво з ООН, її органами та спеціалізованими установами (ст. 2 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 4 та 6 Угоди між ООН і ВПС) [85; 152];

2) надання консультацій та іншої технічної допомоги ООН (ст. 5 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 4 Угоди між ООН і ВПС);

3) обмін інформацією та документацією між ООН та спеціалізованою установою (ст. 6 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 5 Угоди між ООН і ВПС);

4) надання щорічного звіту про свою діяльність (ст. 6 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 5 Угоди між ООН і ВПС);

5) надання ООН інформації, спеціальних доповідей та досліджень, допомоги на її запит (ст. 8 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 5 Угоди між ООН і ВПС);

6) співробітництво при наданні технічної допомоги (ст. 9 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 6 Угоди між ООН і ВПС);

- 7) надання будь-якої інформації на запит Міжнародного Суду (ст. 12 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 5 Угоди між ООН і ВПС);
- 8) укладення угод з ООН та іншими спеціалізованими установами, міжурядовими організаціями (ст. 13 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 12 Угоди між ООН і ВПС);
- 9) проведення взаємних з ООН консультацій з різних питань (ст. 14 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 4 Угоди між ООН і ВПС);
- 10) співпраця з ООН у сфері обміну персоналом (ст. 15 Угоди між ООН і ЮНІДО; ст. 7 та 9 Угоди між ООН і ВПС).

Всі ці дії спеціалізовані установи можуть здійснювати лише в межах своєї компетенції, що передбачено в їх установчих актах [4, с. 55]. Міжнародна організація починає функціонувати лише після вступу її статуту в дію. В історії виникнення та розвитку спеціалізованих установ ООН мали місце досить великі проміжки часу між моментом підписання установчого акту та початком вступу його в силу [47, с. 113]. Так, Статут Всесвітньої організації з охорони здоров'я (ВООЗ) був підписаний ще в 1946 р., а вступив в силу в 1948 р.; Статут ЮНІДО був підписаний в 1979 р., а почав діяти лише в 1985 р.

Отже, спеціалізована установа ООН – це міжурядова організація універсального характеру, що здійснює співробітництво в спеціальних областях і пов'язана з ООН. Вона здійснює свою діяльність на постійній основі, що забезпечується цілою низкою органів. В установчих актах цих організацій не передбачено строк їх дії та процедура ліквідації. Як відомо, від 1945 р. припинила своє існування лише Міжнародна організація у справах біженців. Але ця установа і була створена в грудні 1946 р. як тимчасова організація [134, с. 21]. В основі діяльності спеціалізованих установ, так само як і будь-якої іншої міжнародної організації, покладений принцип суверенної рівності держав. Вони не можуть мати наднаціональний характер, бо це суперечить одному із основних принципів

міжнародного права – принципу поваги державного суверенітету. Фактично, суверенні держави-члени делегують спеціалізованим установам частину повноважень для співробітництва в певній сфері. Коли мова йде про спеціалізовані економічні установи, то це повноваження в економічній сфері. Проте такий погляд на спеціалізовані установи ООН не є єдиним.

Так, згідно думки Лабейри-Менахема, спеціалізовані установи в своїй якості похідних суб'єктів права відрізняються від держав, основних суб'єктів права, своєю природою. Вони одночасно є і унітарними, і складними утвореннями, адже їх складові, тобто держави-члени, також є суб'єктами міжнародного права. З цієї точки зору їх справді можна вважати федеративними утвореннями [48, с. 66].

Лабейри-Менахем вважає, що в спеціалізованих установах закладено два основних принципи федералізму, а саме принцип участі та принцип федералізму. Відповідно до першого, держави-члени користуються вирішальним голосом у всіх рішеннях, що виносяться організацією в якості спільних. Згідно з другим, спеціалізована установа дотримується в повній мірі прав держав з усіх питань, що залишені в їх компетенції установчими актами. Така думка автора іде в розріз із традиційними поглядами на природу спеціалізованої установи. Проте, з нашої точки зору, він досить штучно співвідносить державний федералізм в союзній суверенній державі та міжнародну співпрацю в певних областях, що здійснюється через спеціалізовану установу.

Не дивлячись на угоду з ООН, спеціалізовані установи є досить самостійними міжнародними організаціями. Зв'язок з ООН виражається в тому, що за установами визнається право надавати рекомендації “із узгодження політики та діяльності спеціалізованих установ” [134, с. 19]. Як вже згадувалося вище, сфера діяльності спеціалізованих установ визначається установчим актом – міжнародним договором, що приймається державами-членами шляхом встановленої процедури.

ООН має певний контроль над спеціалізованими установами, що проявляється в наданні ООН права затверджувати фінансові угоди й розглядати річні бюджети [4, с. 55]. Спеціалізовані установи в основному пов'язані з ЕКОСОП. Вже згадувалося вище, що зв'язок з ООН встановлюється та формується угодою, котру укладає Економічна і соціальна рада (ЕКОСОП) з організацією й затверджує Генеральна Асамблея ООН (ГА ООН). Ця угода створює правову основу для співпраці ООН із даною спеціалізованою установою. Статутом ООН передбачено, що організація може давати рекомендації щодо узгодження політики та діяльності спеціалізованої установи (ст. 58) [121, с. 16]. ЕКОСОП уповноважена узгоджувати діяльність спеціалізованих установ шляхом консультацій та рекомендацій, а також застосовувати заходи для отримання регулярних звітів, забезпечення взаємного представництва Ради та установ для участі в обговоренні питань у Раді, її Комісіях та в спеціалізованих установах. На сесіях ЕКОСОП обговорюються питання, що стосуються діяльності спеціалізованих установ: доповіді спеціалізованих установ, питання щодо зв'язку зі спеціалізованими установами. Щорічна доповідь ЕКОСОП містить спеціальний розділ: "Питання координації взаємовідносин зі спеціалізованими установами". Так, наприклад, у щорічній доповіді ЕКОСОП за 2004 р. відповідна глава була присвячена впровадженню гендерного підходу у всі стратегії та програми спеціалізованих установ системи ООН. Другим пунктом цієї ж глави став скоординований та комплексний підхід системи ООН до сприяння розвитку сільських районів країн, що розвиваються [31].

У договорах, укладених з спеціалізованими установами, передбачається обмін необхідною інформацією та документацією, містяться зобов'язання враховувати рекомендації ООН й повідомляти про заходи по їх впровадженню, узгодженню програм діяльності.

Аналіз Статуту ООН дає можливість зробити висновок про те, що однією із важливих цілей цієї міжнародної організації є співробітництво в розв'язанні міжнародних проблем економічного характеру (ст. 1). Необхідно зазначити, що система спеціалізованих установ ООН має найрозгалуженішу структуру елементів економічного характеру [25, с. 14]. За якими ж саме ознаками можна віднести ту чи іншу установу до спеціалізованих установ економічного характеру?

У вітчизняній та зарубіжній міжнародно-правовій літературі існує декілька класифікацій спеціалізованих установ економічного характеру.

Наприклад, відомий російський дослідник Ю. М. Колосов класифікує спеціалізовані установи ООН за критерієм сфери діяльності на такі групи:

1) організації соціального характеру – Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ);

2) організації культурного та гуманітарного характеру – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ);

3) економічні організації – Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО);

4) фінансові організації – Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ);

5) організації в сфері сільського господарства – Продовольча і сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР);

6) організації в сфері транспорту та зв'язку – Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжнародна морська організація (ІМО), Всесвітній поштовий союз (ВПС), Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ);

7) організації в сфері метеорології – Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) [62, с. 254].

Оскільки об'єктом нашого дослідження є економічні установи, то зупинимося безпосередньо на них. З точки зору С. А. Войтовича, міжнародна економічна організація – це створене на основі міжнародної угоди у відповідності з міжнародним правом, структурно організоване, постійно діюче об'єднання суверенних держав, що координує їхню економічну політику у певних галузях і наділене для цього статусом суб'єкта міжнародного права [25, с. 14]. Проаналізувавши роботи вчених, що займалися дослідженням міжнародних організацій, можна виділити основні риси, що мають бути притаманні міжнародним економічним організаціям, до яких належать і спеціалізовані економічні установи ООН [207, с. 16; 205, с. 11; 131, с. 23]:

- 1) створення на основі міжнародної угоди згідно з нормами міжнародного права;
- 2) членство незалежних держав;
- 3) постійне функціонування;
- 4) система органів;
- 5) мета – координація економічного співробітництва у певних галузях;
- 6) міжнародна правосуб'єктність.

До “певних галузей” С. А. Войтович відносить фінансову, промислову, сільськогосподарську та інтелектуальної власності, а відповідно до спеціалізованих економічних установ – Групу Світового Банку (МБРР, МФК, МАР, БАГІ), МВФ, ФАО, ВОІВ, МФСР та ЮНІДО [25, с. 14].

Викладачі Паризької Сорбонни Д. Карро та П. Жюйар, відносять до спеціалізованих економічних установ системи ООН взагалі лише МВФ та МИРР [38, с. 19].

Треба зазначити, що сам термін “економічний” спеціально обговорювався на Конференції зі створення ООН в Сан-Франциско 1945 р. Згідно з рішенням Комітету III/3 він охоплює міжнародну торгівлю, фінанси, зв'язок та транспорт [171, с. 273]. Саме частково спираючись на таке рішення Конференції базують свою класифікацію спеціалізованих установ російська вчені О. О. Шибаєва та М. Поточний, поділяючи їх на три основні групи – установи економічного характеру, соціального та культурно-гуманітарного [133, с. 126]. До економічних відповідно належать МВФ, МБРР, МФК, МАР, ІКАО, ІМО, ВПС, МСЕ, ВМО, МФСР, ЮНІДО, ФАО, тобто економічні та техніко-економічні. Але така класифікація є досить нечіткою. Треба зазначити, що питання класифікації майже ніколи не зачіпається у працях з міжнародного права, а якщо і зачіпається, то досить поверхнево. Єдиної ж загальноприйнятої класифікації немає взагалі.

Спираючись на рішення Конференції та вищезгадані класифікації відомих вчених-міжнародників, найраціональніше, на думку автора, було б спеціалізовані установи ООН, котрі здійснюють свою діяльність в економічній сфері, поділити на дві окремі групи:

- 1) безпосередньо економічні;
- 2) установи економічного характеру [20, с. 270].

Безпосередньо економічні установи здійснюватимуть свою діяльність в сферах безпосередньо пов'язаних з економікою, а саме: валютно-кредитній, зв'язку, транспорту. Щодо сфери торгівлі, то жодна із спеціалізованих установ ООН не спеціалізується в даній області економіки. Але в порівнянні з 1945 р., коли приймалося рішення Конференції в Сан-Франциско, з'явилася нова спеціалізована установа, що здійснює свою діяльність в сфері економіки, в секторі промислового розвитку – ЮНІДО. Її також можна віднести до безпосередньо економічних, адже вона створена з метою подолання економічної відсталості та побудови економічного фундаменту для формування держави.

Тоді можна провести ще й внутрішню класифікацію безпосередньо економічних установ за сферою діяльності:

- 1) промислового розвитку – ЮНІДО;
- 2) фінансів – МБРР, МВФ, МАР, МФК, БАГІ;
- 3) зв'язку та транспорту – ІКАО, ІМО, ВПС та МСЕ.

До установ економічного характеру належатимуть ті, що непрямо чи дотично пов'язані в своїй діяльності з економічною сферою: ВМО, МФСР, ФАО та ВОІВ.

Так, ВОІВ відноситься до установ економічного характеру, а не безпосередньо економічних, бо вона лише опосередковано через сектор промислової власності (захист прав на винаходи, товарні знаки, промислові зразки і моделі) пов'язана із економічною сферою. Фактично, її можна віднести як до установ економічного характеру, так і до гуманітарних, зважаючи на те, що її діяльність полягає в захисті авторських прав та патентування.

МФСР, як і ФАО, – це організації сільськогосподарської сфери, які перетинаються в своїй діяльності з безпосередньою економікою в секторі вдосконалення виробництва продовольства та його фінансування.

ВМО за своєю діяльністю швидше є технічно-інформаційною, а перетинається з економікою в секторі використання метеорології в авіації, судноплаванні і т. д.

Отже, спеціалізовані економічні установи системи ООН – це широко розгалужена система організацій, створених на основі міжнародного договору незалежними державами на постійній основі згідно з нормами міжнародного права з метою координації економічного співробітництва між державами-членами в сфері міжнародної торгівлі, промислового розвитку, фінансів, зв'язку та транспорту. Вони сприяють розвитку співробітництва між державами у економічній сфері та координують їх діяльність, відрізняючись між собою за характером діяльності, впливом на міжнародні

економічні відносини. Їх основною відмінністю від інших міжнародних економічних організацій є зв'язок з ООН через договір, котрий укладається спеціалізованими установами з ЕКОСОП, в якому розглядаються питання щодо їх визнання, координації діяльності та співробітництва в адміністративній, статистичній та технічній сферах, взаємного представництва, пропозицій про включення в порядок денний, рекомендацій, щорічної доповіді, інформації та документації, допомоги ООН, передачі технологій, підопічних та несаможиттєвих територій, можливості звернення за консультативним висновком до Міжнародного Суду, відносин з іншими установами, що входять в систему ООН, регіональних та місцевих відділень, персоналу, бюджетних та фінансових питань, пропусків ООН та інші.

2.3. Поняття договірної правоздатності міжнародних економічних організацій системи ООН

Як вже зазначалося, право укладати міжнародні договори з іншими суб'єктами міжнародного права є одним із складових елементів правосуб'єктності міжнародних організацій. Вважається, що "...без самостійного права на укладення міжнародних договорів існування суб'єкта міжнародного права неможливе..." [123, с. 128]. На сьогоднішній день суб'єктами права міжнародних договорів є держави, нації, що борються за самовизначення, та міжнародні організації [107, с. 73]. Хоча треба відзначити, що суб'єктами права міжнародних договорів в давнину виступали ще міста, союзи держав і міст, інколи релігійні організації та окремі особи [2, с. 26].

Виходячи з визначення міжнародного договору як угоди між суб'єктами міжнародного права, можна стверджувати, що суб'єктами міжнародного договору можуть бути лише суб'єкти міжнародного права, передусім держави, міжнародні організації та нації, які ведуть боротьбу за державну незалежність. Право укладати міжнародні договори тісно пов'язане з міжнародною правосуб'єктністю і навіть вважається її найважливішим елементом [21, с. 282].

Наявність міжнародної правосуб'єктності у спеціалізованих установах можна довести, виходячи з тлумачення її установчого договору та аналізу його відповідності нормам та принципам міжнародного права [21, с. 282]. Установчі договори спеціалізованих установ ООН та інші міжнародно-правові акти закріплюють цілу низку міжнародних прав та обов'язків.

Перш за все, це право укладати міжнародні угоди, які за своєю природою є міжнародними договорами, тобто встановлюють міжнародні права та обов'язки для сторін. Сам факт укладення таких міжнародних договорів свідчить про те, що спеціалізовані установи ООН беруть участь у

створенні норм міжнародного права (ст. 57 та 63 Статуту ООН, ст. 39 Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН 1947 р.) [121, с. 18; 43].

Згідно зі ст. 57 Статуту ООН спеціалізовані установи мають зв'язок із Організацією, який виражається у міжнародному договорі. Він укладається ЕКОСОП та затверджується Генеральною Асамблеєю ООН. Саме укладення договорів між ООН та її спеціалізованими установами свідчить про правосуб'єктність останніх. Адже, як відомо, договірна правоздатність впливає вже з наявної правосуб'єктності [46, с. 17].

Так, Статті Угоди про створення МБРР у ст. 5 говорять про компетенцію цієї організації “домовлятися про співробітництво з іншими міжнародними організаціями”. Тобто мова йде про укладення міжнародних договорів з іншими суб'єктами міжнародного права, а саме міжнародними організаціями. Ці договори носять публічний характер, тобто не відносяться до договорів, які можуть укладати міжнародні організації як юридичні особи. Також положення про укладення договорів про співробітництво містять і інші статuti спеціалізованих економічних організацій (ст. 4 Статуту МФК; ст. 9 Статуту МВФ) [93; 87].

Спеціалізовані установи ООН та їх посадові особи володіють привілеями та імунітетами. Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ 1947 р. передбачає можливість володіння міжнародними правами та обов'язками: привілеї та імунітети, правоздатність укладати контракти, порушувати судове переслідування та інше (ст. 10 Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ 1947 р.). Згідно з установчими актами міжнародні організації користуються на території кожного зі своїх членів такою правоздатністю, привілеями та імунітетами, котрі необхідні для виконання їхніх функцій та досягнення цілей, передбачених установчими документами (ст. 104–105 Статуту ООН; ст. 7 Статті Угоди про створення МБРР; ст. 6 Статті Угоди про створення

МФК; ст. 9 Статті Угоди про створення МВФ) [94]. Іншими словами, як вже говорилося, в основі привілеїв та імунітетів міжнародних організацій лежить функціональна необхідність.

Передбачено створення представництв як при ООН, так і ООН при державах-членах. Правовий статус постійних представництв при міжнародних організаціях визначено Віденською конвенцією про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., яка хоча і не набула чинності, але містить багато норм, визнаних в якості міжнародно-правових значною кількістю держав. Так, О. О. Шibaєва підкреслює, що “здійснення повноважень навіть в таких специфічних формах, як це має місце в практиці міжнародних організацій, свідчить про правоздатність публічно-правового характеру” [134, с. 23]. Спеціалізовані установи укладають угоди з державами про штаб-квартиру. А укладення договору, як вже зазначалося вище, вже є автоматичним визнанням міжнародної організації суб’єктом міжнародного права.

Спеціалізовані установи володіють правом на запит до Міжнародного Суду ООН за консультативним висновком з юридичних питань з дозволу Генеральної асамблеї ООН (ст. 96 Статуту ООН; ст. 70 Конвенції про Міжнародну морську організацію; ст. 22 Статуту ЮНІДО) [41; 163]. Такий дозвіл був даний більше ніж двадцяти органам і організаціям, що діють на постійній основі. Так, у ст. 96 Статуту ООН закріплено, що “Генеральна Асамблея може в будь-який час дозволити запит на консультативний висновок”. Запити не повинні виходити за межі компетенції спеціалізованої установи. В протилежному випадку Міжнародний Суд ООН може відмовити у консультативному висновку (п. 2 ст. 96 Статуту ООН, ст. 65 Статуту Міжнародного Суду ООН). Проте Суд за час своєї діяльності відмовляв у наданні консультативного висновку лише один раз. До того ж цим правом володіють саме спеціалізовані установи як такі, а не держави-члени. За час

існування Міжнародного Суду до нього зверталися за консультативним висновком лише три спеціалізовані установи ООН. Так, ІМО отримала консультативний висновок 8 червня 1980 р. щодо установчого акту Комітету морської безпеки Міжурядової морської консультативної організації (Constitution of the Maritime Safety Committee of the Inter-Governmental Maritime Consultative Organization) [162], ЮНЕСКО – 23 жовтня 1956 р. щодо рішення Адміністративного трибуналу МОП щодо скарги на ЮНЕСКО (Judgments of the Administrative Tribunal of the ILO upon Complaints Made against Unesco) [181], ВООЗ – 20 грудня 1980 р. щодо тлумачення угоди між ВООЗ і Єгиптом (від 25 березня 1951 р.) (Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt) [179] та 8 липня 1996 р. щодо правомірності застосування ядерної зброї державою у збройних конфліктах (Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflicts) [142]. Також суперечки між спеціалізованими установами та державами, як і їхні спори між собою, вирішуються за допомогою таких правових засобів, до яких зазвичай звертаються суб'єкти міжнародного права: міжнародний арбітраж, безпосередні переговори та інші.

За деякими спеціалізованими установами закріплено право скликання регіональних конференцій та створення регіональних організацій (ст. 5 Статті Угоди про створення МБРР; ст. 43 Статуту МСЕ).

Установчими актами спеціалізованих установ передбачено розгляд спорів між міжнародними організаціями та державами-членами за допомогою міжнародних засобів вирішення спорів, в тому числі в головному органі ООН. Такі спори стосуються тлумачення чи застосування установчих актів чи рішення головного органу (ст. 8 Статті Угоди про створення МФК).

В залежності від сфери діяльності й специфіки завдань, об'єм правосуб'єктності наповнюється тими чи іншими особливими для даного суб'єкта елементами. Разом з тим аналіз практики спеціалізованих установ

дозволяє виявити ряд загальних рис правосуб'єктності, що притаманні різним установам.

Міжнародні економічні організації умовно можна розділити на дві групи. Перша – це організації, дії котрих охоплюють всю сферу економічних відносин. Друга – організації, що функціонують в рамках окремих підгалузей міжнародного економічного права, наприклад, торгіві, фінансові, інвестиційні та інші.

На сьогоднішній день юридична природа спеціалізованих установ не є предметом суперечок. Вони на рівні з Організацією Об'єднаних Націй володіють міжнародною правосуб'єктністю. Статути більшості спеціалізованих установ передбачають, що “організації користуються на території кожної держави-члена правоздатністю, необхідною для досягнення її цілей та виконання її функцій”, а також “привілеями та імунітетами”, необхідними для здійснення цих цілей [48, с. 63].

Отже, спеціалізовані установи ООН – це особливі суб'єкти міжнародного права. Вони володіють міжнародними правами та обов'язками, чітко передбаченими відповідними міжнародними актами.

“Правоздатність укладати міжнародні договори є одночасним і природним наслідком міжнародної правосуб'єктності і умовою ефективного виконання міжнародною організацією своїх функцій”, – говорив Х. Лаутерпахт у своїй доповіді перед Комісією з міжнародного права у 1953 р. [2, с. 25].

Першим міжнародним договором, котрий уклала міжнародна організація, вважають угоду між Міжнародним бюро мір і ваг та Францією від 4 жовтня 1875 р. [161, с. 7]. Цим документом регулювалося перебування органів організації в Парижі. Довший час ця угода була єдиною, доки не були укладені угоди Ліги Націй. Згідно цієї угоди уряд держави визнавав організацію “міжнародною особою”, наділеною необхідною для здійснення її цілей правоздатністю [82, с. 1422].

В сучасному міжнародному праві єдиним міжнародним актом, що стосується договірної правоздатності міжнародних організацій, є Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями [170; 14, с. 63].

Віденська конвенція 1986 р. визначає поняття "міжнародний договір" ширше, ніж Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. Так, згідно зі ст. 2 Конвенції 1986 р. "договір означає міжнародну угоду, регульовану міжнародним правом і укладену в письмовій формі:

1) між однією чи декількома державами та однією чи декількома міжнародними організаціями або

2) між міжнародними організаціями, незалежно від того, чи міститься така угода в одному документі, в двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування" (ст. 2 Віденської конвенції 1986 р.) [9, с. 375]. Згідно з цим положенням Конвенції можна виділити два види міжнародних договірно-правових відносин, в яких беруть участь міжнародні організації:

1) договірні відносини держав з міжнародними організаціями;

2) договірні відносини лише між міжнародними організаціями.

В ст. 2 також зафіксовано, що міжнародні організації мають право укладати міжнародні договори. Право на участь у міжнародних договорах поширюється й на багатосторонні договори. Договори, сторонами яких є міжнародні організації, як і договори, сторонами яких є держави, укладаються в письмовій формі.

У Преамбулі Віденської конвенції 1986 р. встановлено, що договірна правоздатність міжнародних організацій має функціональний характер: "Міжнародна організація володіє такою правоздатністю укладати договори, яка необхідна для виконання її функцій і досягнення її цілей". Це означає, що міжнародні організації мають право укладати угоди з відносно вузького кола

питань і в межах їхньої компетенції, що визначається статутами цих організацій. Саме таке положення закріплене і в ст. 6: "Правоздатність міжнародних організацій укладати договори регулюється правилами цих організацій". Під "правилами" слід розуміти "установчі акти організацій, прийняті відповідно до них рішення та резолюції, а також усну практику організацій" (ст. 2).

Віденська конвенція 1986 р. регулює порядок укладення міжнародних договорів й їх вступ в силу, дотримання договорів, їх застосування і тлумачення, вплив договорів на треті держави чи організації, внесення поправок та змін до договорів, умови недійсності договорів, порядок припинення та призупинення їх дії, призначення депозитарію, внесення виправлень, порядок реєстрації. До Конвенції також додано Додаток "процедури арбітражу і примирення", який закріплює порядок утворення третейського суду чи погоджувальної комісії та їх функціонування.

Станом на 30 вересня 2008 р. її учасниками є лише 23 держави [9]. Україна в Конвенції участі не бере. Її положення не набули чинності, але багато з них діє в якості звичаєвих норм.

Правоздатність держав як первинних суб'єктів міжнародного права носить універсальний характер, тоді як правоздатність міжнародних організацій має обмежений, спеціальний характер: волевиявлення міжнародної організації повинно точно відповідати компетенції, встановленій державами в правилах організації, перш за все в статуті [106, с. 67; 18, с. 15].

В установчих актах міжнародних організацій договірна правоздатність закріплюється, як правило, двома способами:

- 1) в загальних положеннях, що передбачають укладення будь-яких договорів, що сприяють виконанню завдань організації (ст. 65 Чиказької конвенції про міжнародну цивільну авіацію, 1944 р.) [42];

2) в спеціальних положеннях, що визначають можливість укладення організацією певних видів договорів (ст. 43 та 63 Статуту ООН) з певними сторонами [62, с. 220].

При укладенні міжнародного договору виникає питання, чи володіє дана міжнародна організація договірною правоздатністю, і якщо так, то в якому обсязі. В науці міжнародного права існують різні погляди на це питання. Наприклад, О. О. Шибяєва і М. Поточний вважають, що питання об'єму договірної правоздатності міжнародних організацій вирішується щодо кожної організації окремо [133, с. 69]. Я. Броунлі притримується думки, що об'єм договірної правоздатності міжнародних організацій може бути встановлений шляхом тлумачення їхніх установчих актів і звернення до доктрини “компетенції, що мається на увазі” [160, с. 684]. Американський юрист Шеєр вважає, що міжнародні організації можуть здійснювати договірну правоздатність, що необхідна для виконання їхніх цілей та функцій [200, с. 565]. Те, що міжнародна організація має функціональний характер договірної правоздатності закріплено в Преамбулі Віденської Конвенції 1986 р.: “міжнародна організація володіє такою правоздатністю укладати договори, яка необхідна для виконання її функцій і досягнення її цілей”.

Як вже згадувалося, основним джерелом договірної правоздатності міжнародних організацій є їхні установчі акти. Окрім того джерелами можуть бути угоди, укладені міжнародними організаціями, резолюції органів міжнародних організацій за умови відповідності вказаних документів положенням статуту [132, с. 149].

Договірна практика міжнародних організацій свідчить, що вони нерідко вносять зміни в правила, що регулюють правоздатність цих організацій, і договірної в тому числі, шляхом застосування нової практики, в якості суб'єкта міжнародного права, володіючи нормотворчою ініціативою [2, с. 32].

Міжнародні організації, як і держави, здійснюють свою договірну правоздатність через свої органи, а ті в свою чергу – через своїх представників чи вповноважених, що визначається статутом організації [107, с. 93]. Найширшою договірною правоздатністю володіє ООН. В її Статуті передбачено ведення переговорів і укладення договорів з політичних, економічних, воєнних та інших питань з державами, групами держав та іншими міжнародними організаціями (ст. 35, 43, 44, 50, 53, 57, 63, 64, 77, 79, 83, 85, 98 та інші статті ООН). Якщо ж в статуті міжнародної організації немає статей, що передбачають її право укладення міжнародних договорів, місце має мовчазна згода всіх держав-членів на такі дії [107, с. 89].

Загалом більшість установчих актів міжнародних організацій не містить чітких положень щодо їх правосуб'єктності. В результаті, існує багато концепцій та доктрин щодо правосуб'єктності міжнародної організації [197, с. 978; 196, с. 111], які вже були розглянуті вище.

Беручи до уваги можливість виходу міжнародної організації за рамки її установчого акту, деякі вчені говорять про можливість організації вчиняти будь-які дії, що прямо не заборонені статутом [199, с. 264]. Американський вчений-міжнародник У. Фрідман стверджує, що статут є досить гнучким документом, по своїй природі схожим на конституцію. Від його положень можна відхилитися, що вважається не порушенням, а зміною та розвитком [176].

Радянські вчені піддали таку думку гострій критиці [107, с. 378]. Вони зробили акцент на тому, що міжнародна організація відрізняється від держав, а тому немає сенсу їх ототожнювати. Фактично, установчий акт міжнародної організації є юридичною формою, яка опосередковує відносини між суверенними державами. Відповідно, правосуб'єктність надається міжнародній організації згідно положень її установчого акту.

Проте не можна забувати, що правоздатність міжнародних організацій повною мірою залежить від її статусу, практики, з якою погодилися держави-

члени. Об'єм і коло прав міжнародної організації залежить від цілей та функцій, покладених на неї членами, та є особливим для кожної організації. "Лише держави можуть визначити характер кожної створеної ними організації, цілі, досягнення яких вона прагнутиме, і засоби, які вони надають у використання організації" [107, с. 369].

Треба зазначити, що часто міжнародні організації володіють не лише чітко визначеними і сформульованими повноваженнями, але й такими, що не були передбачені в установчому акті, але необхідні для їх діяльності [132, с. 43]. Ці повноваження називаються повноваженнями, що маються на увазі. Але не можна забувати, що від прав і обов'язків, наданих державами-членами міжнародній організації залежать і права та обов'язки, що можуть бути нею набуті внаслідок укладення міжнародних договорів з іншими суб'єктами міжнародного права. Також "певне розширення обсягу правосуб'єктності міжнародної організації є можливим шляхом прийняття рішень її органами (при відсутності заперечень зі сторони держав-членів)", – зазначає В. М. Шумілов [135, с. 102].

В сучасному міжнародному праві діє багато міжнародних актів, котрі були укладені міжнародними організаціями з державами чи між собою. А це засвідчує, що міжнародні організації володіють власною, хоча й не суверенною волею в її юридичному розумінні, котру міжнародна організація втілює в міжнародно-правовому акті. Отже, договірна правоздатність спеціалізованих установ є однією із ознак їхньої правосуб'єктності. Ця самостійна воля міжнародних організацій, як вже згадувалося, є, зазвичай, результатом узгодження волі держав-членів, але в жодному випадку не їх злиття, котре б означало наддержавність міжнародної організації. Воля міжнародної організації існує паралельно з волею її держав-членів і знаходить свій вияв у діяльності міжнародної організації та її органів. Зміст та обсяг волі організації завжди залежить від її членів, тобто держав. На думку В. Дегана, обсяг договірної

правоздатності міжнародної організації прямо пов'язаний з її правосуб'єктністю [168, с. 366].

Одним із основних елементів міжнародної правосуб'єктності є договірна правоздатність. В науці міжнародного права не існує єдиного погляду на природу договірної правоздатності міжнародних організацій загалом, не говорячи вже про спеціалізовані економічні установи. Автор проаналізував праці, присвячені цій проблемі, й зробив спробу узагальнити їх основні положення, виділяючи основні концепції щодо права укладення міжнародних договорів міжнародними організаціями [14, с. 62].

Отже, згідно першої концепції, договірну правоздатність міжнародних організацій можна вивести безпосередньо з факту їх існування в якості суб'єкта міжнародного права. Фактично, сама наявність правосуб'єктності передбачає наявність і договірної правоздатності як невід'ємної ознаки суб'єкта міжнародного права. Прихильники цієї точки зору вважають, що договірна правоздатність міжнародних організацій впливає з їх правосуб'єктності. Так, на думку М. Рамо-Монтальдо, із міжнародної правосуб'єктності випливають права міжнародної організації, що надають їй можливість реалізувати в міжнародних відносинах, зокрема вступати у відносини з іншими суб'єктами міжнародного права [96, с. 154]. Д. І. Фельдман стверджує, що "міжнародна правосуб'єктність визначає здатність здійснювати самостійно міжнародно-правові дії" [60, с. 19], до яких можна віднести й укладення міжнародних договорів. Звичайно, в цієї концепції є свої недоліки, адже визнання будь-якого утворення суб'єктом міжнародного права не визначає його конкретних прав і обов'язків. До того ж згідно цієї концепції незрозуміло, як однакові похідні суб'єкти міжнародного права – міжнародні організації – можуть мати різний обсяг договірної правоздатності [2, с. 20].

Другою концепцією договірної правоздатності є "статутна", згідно з якою основою правоздатності міжнародної організації є її установчий акт та

документи, що його доповнюють. "Наявність правосуб'єктності само по собі ще не є підтвердженням права заключати міжнародні договори, і все залежить від положень установчого акту даної організації [5, с. 413]. О. О. Шибаєва зазначає, що міжнародна організація "лише тоді має договірну правоздатність, коли це передбачено її установчим актом і лише в тому обсязі, в якому це зафіксовано" [130, с. 195]. Суть концепції полягає в тому, що основою всіх прав та обов'язків міжнародної організації є статут та інші додаткові документи, що регулюють її функціонування [136, с. 17; 61, с. 106]. Дійсно, міжнародна організація може отримати право укладати міжнародні угоди лише від держав-членів, які це закріплюють, в першу чергу, в установчому акті. Але й тут є свої недоліки, адже, як вже згадувалося вище, не всі установчі документи міжнародних організацій містять такі положення, а їхня практика свідчить, що на основі статуту і згідно його положень є можливим розширення компетенції організації шляхом прийняття додаткових рішень державами-членами, органами організації чи згідно практики, з якою погодилися всі члени, тобто за принципом їх мовчазної згоди [2, с. 21; 106, с. 89].

Дуже поширеною є третя концепція – "повноважень, що маються на увазі" [160, с. 684; 2, с. 22]. Згідно з нею, статут міжнародної організації, який не завжди містить конкретні положення щодо її компетенції в сфері укладення міжнародних договорів, не перешкоджає здійсненню такої компетенції, яка мається на увазі, на основі тлумачення установчого акту. В основі цієї концепції лежить вже згадане вище консультативне заключення Міжнародного суду ООН від 11 квітня 1949 р. щодо відшкодування шкоди, завданої на службі в ООН [143]. В. М. Шумілов пише: "...статут міжнародної організації може містити такі елементи правосуб'єктності, що маються на увазі, а саме: якщо, наприклад, в установчому акті прямо не передбачено можливість укладати договори, то мається на увазі, що організація може їх укладати в межах статуту для досягнення своїх цілей (за відсутності

заперечень зі сторони держав-членів)" [135, с. 102]. Справді, держави-члени покладають на міжнародну організацію певні функції й наділяють її компетенцію, що є необхідною для їх здійснення. На підставі цього функції міжнародної організації можна поділити на первинні та похідні [208, с. 9]. Первинні функції – це ті, що прямо передбачені статутом, а похідні – здійснення яких може впливати з установчого акту. Фактично, укладення договору міжнародною організацією неможливе, якщо це не передбачено установчим документом організації, не впливає з його положень чи не підтверджується практикою організації, що виникла в процесі її діяльності зі згоди держав-членів.

Відсутність у міжнародному праві загальних норм щодо договірної правоздатності міжнародних організацій сприяла зверненню вчених до звичаєвого права [161, с. 154; 198, с.135]. Прихильники цієї концепції стверджують, що правом укладати міжнародні договори міжнародні організації наділені в силу звичаєвого права, тобто як і інші суб'єкти міжнародного права. Але у застосуванні цієї концепції знову виникає питання щодо різного обсягу правоздатності у різних міжнародних організацій, що не дозволяє вважати звичаєве право основою повноважень міжнародних організацій [2, с. 23].

П'ятою концепцією договірної правоздатності міжнародних організацій є "іманентна". Так, Ф. Сейєрстед вважає, що "всі види міжнародних організацій, великі й маленькі, універсальні і регіональні, політичні і технічні, мають правоздатність укладати договори з державами і іншими міждержавними організаціями" [199, с. 262]. Він стверджує, що така правоздатність притаманна будь-якій організації, а в її основі лежить загальне міжнародне право. Теорія "іманентної компетенції" знайшла своє відображення і у рішенні Міжнародного суду ООН від 20 липня 1962 р. щодо деяких видатків ООН [139]. Суд вирішив, що організація може здійснювати будь-які дії, що є необхідними для виконання цілей організації [170]. На

думку Ф. Сейерстеда, договірна правоздатність міжнародних організацій “внутрішньо притаманна” їм і майже безмежна [199, с. 264].

Можна виділити ще й шосту концепцію – функціональну, і хоча ця концепція частково перетинається з концепцією "повноважень, що маються на увазі", у сучасній літературі з міжнародного права її виділяють у окрему [170; 50, с. 157; 16, с. 494]. Згідно неї правоздатність міжнародної організації може здійснюватися лише в межах її функціональних потреб та в межах її "правил". Саме ця концепція останнім часом набуває все більшого поширення.

До речі, таку ж точку зору закріплено і у Віденській конвенції 1986 р., про яку вже йшла мова вище. У ст. 6 говориться: "Правоздатність міжнародних організацій укладати договори регулюється правилами цих організацій". Під "правилами" маються на увазі "установчі акти організацій, прийняті відповідно до них рішення та резолюції, а також усну практику організацій" (ст. 2) [9, с. 375].

Існування стількох різних точок зору на договірну правоздатність міжнародних організацій свідчить про складність даної проблеми. І все ж у всіх концепціях є одне спільне – право укладати договори повинно співвідноситись чи прямо впливати із "правил" міжнародної організації [16, с. 494]. Таким чином, на нашу думку, договірна правоздатність спеціалізованих економічних установ ООН має виключно функціональний характер, обумовлений установчим актом та цілями кожної організації.

2.4. Компетенція укладення міжнародних договорів згідно з установчими актами спеціалізованих економічних установ системи ООН

Протягом останніх років відбуваються значні зміни в сфері договірної компетенції спеціалізованих установ системи ООН економічного характеру. Суттєво змінюється характер та зміст угод, що укладаються цими міжнародними організаціями. Від взаємовідносин на двосторонній основі організації переходять до широкомасштабного багатостороннього регулювання економічних відносин, що значно полегшує співпрацю в цій сфері.

"Міжнародна правосуб'єктність міжнародної організації ґрунтується на нормах загального міжнародного права, тоді як договірна правоздатність міжнародної організації визначається її правилами", – зазначає А. Н. Талалаєв [106, с. 61]. В основі правил міжнародної організації лежить її статут. Саме цей документ є основним джерелом її договірної правоздатності, на підставі якого можна визначити її обсяг.

На думку Ренати Сонненфелд, обсяг договірної правоздатності кожної міжнародної організації має бути чітко визначений у її статуті чи правилах, а за їх відсутності, питання має вирішуватися шляхом застосування загальних принципів тлумачення звичаєвих норм міжнародного права [201, с. 205].

За характером установчих актів можна виділити дві групи спеціалізованих установ ООН економічного характеру:

- 1) спеціалізовані установи ООН, котрі діють на основі установчого акту, що за своєю природою є міжнародним договором, за допомогою якого держави-члени наділяють організацію відповідною компетенцією. До них належить переважна більшість спеціалізованих установ;

2) спеціалізовані установи ООН, що діють на базі інших документів. До них належить ЮНІДО, створена на основі резолюції Генеральної Асамблеї ООН [207, с. 21].

Установчі акти часто не зачіпають питань міжнародної правосуб'єктності організації [197, с. 1100], особливо, що стосується відносно молодих спеціалізованих установ. З точки зору автора, це можна пояснити тим, що на сьогоднішній день немає потреби зазначати в статуті організації наявність у неї правосуб'єктності, адже цей факт вже є незаперечним і очевидним.

Будучи одним із видів багатосторонніх міжнародних договорів, установчі акти спеціалізованих установ ООН мають типову форму і певні особливості щодо порядку прийняття цих актів, вступу їх у силу, застережень, тлумачення тощо. Всі вказані особливості пояснюються універсальним характером даних міжнародних організацій, предметом регулювання, зв'язком з ООН.

Одним із способів визначення обсягу договірної правоздатності міжнародної організації є тлумачення її установчого акту. Багато спеціалізованих установ надають Міжнародному Суду ООН виключне право тлумачити їхні установчі договори (ст. 14 Статуту ЮНЕСКО; ст. 75 Статуту ВООЗ) [92; 88]. Інші ж передбачають для цих цілей створення спеціальних арбітражів (ст. 8 Статуту МФК) [93].

Проблеми щодо тлумачення установчого договору можуть виникати в двох випадках: до здійснення певних дій, що порушують положення статуту, чи в процесі або після їх здійснення [5, с. 419]. Міжнародний Суд ООН при тлумаченні Статуту ООН застосував доктрину “компетенції, що мається на увазі”. В консультативному висновку по справі про відшкодування збитків він зазначив, що “права та обов'язки такого суб'єкта міжнародного права, як ООН, повинні залежати від її цілей та функцій, конкретно вказаних чи таких, що маються на увазі, в її установчих актах й отримали розвиток в практичній

діяльності” [143]. На практиці посилання на “компетенцію, що мається на увазі”, можна пов’язати з принципом організаційної ефективності. Так, в тому ж висновку, Суд зазначив, що “згідно з міжнародним правом ООН володіє повноваженнями, котрі, хоча прямо й не передбачені в Статуті, все ж надані їй в силу того, що вони необхідні їй для здійснення її зобов’язань”.

Проте треба пам’ятати, що ці принципи тлумачення повноважень повинні відповідати п. 1 ст. 2 Статуту ООН, де говориться, що “Організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її членів”, а також п. 7 ст. 2, де мова йде про внутрішню компетенцію держав-членів. Особливо обережно треба ставитись до виведення договірної правоздатності з самого факту правосуб’єктності на основі доктрини “повноважень, що маються на увазі”. Тобто сама договірна правоздатність не може виходити за рамки правосуб’єктності в якості її складової частини, а також носить суто функціональний характер. Правосуб’єктність, в свою чергу, ґрунтується на доктрині “компетенції, що мається на увазі”.

Аналіз положень установчих договорів міжнародних організацій свідчить про те, що договірна правоздатність закріплюється в них двома способами:

- в загальних положеннях, що передбачають право укласти будь-які міжнародні договори, що сприяють виконанню завдань організації;
- в спеціальних положеннях, що визначають можливість укладення організацією певних договорів лише з визначеними сторонами чи з певних питань [15, с. 138].

Деякі вчені розрізняють три групи серед установчих положень щодо договірної правоздатності:

- 1) загальні положення;
- 2) положення щодо укладення міжнародних договорів з окремих питань;

3) положення, що надають повноваження укладати особливі (специфічні) угоди [201, с. 206].

Проаналізуємо установчі акти міжнародних економічних організацій системи ООН (спеціалізованих економічних установ). Положення щодо договірної правоздатності умовно поділимо на дві групи:

- 1) непрямо пов'язані з договірною правоздатністю;
- 2) положення, що закріплюють договірну правоздатність [16, с. 495].

Перш за все, необхідно зробити короткий аналіз положень, що лише непрямо пов'язані з договірною правоздатністю. Одним із типових таких положень є заборона впливу на політику держав-членів та зобов'язання враховувати при прийнятті рішень лише економічні інтереси (ст. 4 Розділу 9 Статуту МФК; ст. 5 Розділу 6 Статуту МАР; ст. 4 Розділу 10 Статуту МБРР; ст. 34 Статуту БАГІ) [94; 157; 164]. Завдяки такому формулюванню з переліку міжнародних договорів автоматично виключаються договори політичного характеру [15, с. 139].

Наступним положенням, що непрямо пов'язане з договірною правоздатністю, є надання спеціалізованій економічній установі всіх імунітетів та привілеїв, а також статусу виключно для виконання функцій, на які вона уповноважена, тобто так званих "функціональних привілеїв та імунітетів" (ст. 6 Розділу 1 Статуту МФК; ст. 64 Статуту ІМО; ст. 21 Статуту ЮНІДО; ст. 7 Розділу 21 Статуту МБРР; ст. 9 Розділу 1 Статуту МВФ) [41; 87]. Таким чином, і правосуб'єктність повинна мати функціональний характер, а разом з нею і договірна правоздатність.

Окрім того, всі спеціалізовані установи економічного характеру наділені статусом юридичної особи (ст. 6 Розділу 2 Статуту МФК; ст. 7 Розділу 2 Статуту МБРР; ст. 9 Розділу 2 Статуту МВФ; ст. 1 Статуту БАГІ). Згідно з положеннями установчих актів "повний статус юридичної особи"

включає і повноваження брати на себе договірні зобов'язання цивільного характеру.

Часто в установчих актах закріплюється право спеціалізованої установи вирішувати “будь-яке питання пов'язане з тлумаченням повноважень” (ст. 8 (а) Статуту МФК). Таке положення може тлумачитися як таке, що надає цій міжнародній організації право самій визначати межі договірної правоздатності.

Що ж стосується безпосередньо права укласти міжнародні договори, то воно закріплюється в установчих актах спеціалізованих установ по-різному.

По-перше, договірна правоздатність може закріплюватися як право на укладення домовленості “про співпрацю з іншими міжнародними організаціями (окрім неформальних угод та угод адміністративного характеру) (ст. 4 Розділу 2 Статуту МФК; ст. 19 Статуту ЮНІДО; ст. 5 Розділу 1 (v) Статуту МБРР; ст. 6 Розділу 2(v) Статуту МАР). Тут треба зазначити, що до адміністративних угод належать угоди про штаб-квартиру, про надання технічної допомоги і ін.

По-друге, договірна правоздатність може закріплюватися як право на укладення робочих угод, тобто тих самих угод адміністративного характеру, яке досить часто виділяється окремим положенням в установчому акті спеціалізованої установи (ст. 65 Статуту ІКАО; ст. 19 Статуту ЮНІДО) [42].

По-третє, договірна правоздатність може закріплюватися як право “укладати угоди з ООН та іншими міжнародними організаціями, що мають спеціалізовані інтереси в суміжних сферах” (ст. 6 Розділу 7 Статуту МАР; ст. 19 Статуту ЮНІДО; ст. 65 Статуту ІКАО; ст. 25 Статуту ІМО; ст. 4 Розділу 7 Статуту МФК).

Щодо сторін договорів, котрі укладаються міжнародними організаціями, то статuti інколи містять такі положення й ділять їх на дві групи:

1) угоди, що укладаються між однією і більше державами і однією і більше міжнародними організаціями (ст. 65 Статуту ІКАО; ст. 19 Статуту ЮНІДО);

2) угоди, що укладаються між міжнародними організаціями (ст. 6 Розділу 7 Статуту МАР; ст. 19 Статуту ЮНІДО; ст. 65 Статуту ІКАО; ст. 25 Статуту ІМО; ст. 4 Розділу 7 Статуту МФК).

До першої групи належать договори про штаб-квартиру, про надання технічної допомоги, про фінансову підтримку, про співпрацю та асоціацію. До другої групи – угоди про співпрацю та координацію діяльності, про правонаступництво та деякі інші. Проте статuti деяких спеціалізованих установ не містять спеціальних положень щодо сторін угод, які ними укладаються.

Досить часто деякі з цих вищевказаних положень можуть міститися навіть у одній статті (ст. 19 Статуту ЮНІДО; ст. 6 Статуту МАР).

Статuti деяких спеціалізованих економічних установ ООН взагалі не містять прямої вказівки на їх договірну правоздатність (Статут МСЕ; Статут ВПС; Статут МБРР; Статут МВФ; Статут БАГІ) [91; 89]. Проте більшість установчих актів, особливо ті, що не містять положення щодо договірної правоздатності, закріплюють положення щодо “співпраці з ООН та іншими міжурядовими організаціями, що мають спеціалізовані інтереси в суміжних сферах” (ст. 50 Статуту МСЕ; ст. 61 Статуту ІМО; ст. 10 Статуту ВПС; ст. 5 Розділу 8 Статуту МБРР; ст. 10 Статуту МВФ; ст. 35 Статуту БАГІ; ст. 6 Розділу 7 Статуту МАР). За таким формулюванням ховаються межі здійснення співпраці між спеціалізованими економічними установами та міжнародними організаціями. Предмет міжнародного договору чи будь-яка інша форма співпраці установи не може виходити за межі сфери діяльності установи, що зазначена в її установчому акті. І, до речі, цим самим обмежується коло суб’єктів, з якими установа може укладати міжнародний

договір. Такий суб'єкт повинен здійснювати свою діяльність в цій ж сфері або дотичній з нею чи мати певні наміри щодо її здійснення.

Якщо взяти до уваги, що укладення міжнародного договору є однією з основних форм міжнародної співпраці, то стає нелогічним виводити окреме положення щодо договірної правоздатності тієї чи іншої установи. Взагалі треба взяти до уваги вже вищезгадане, що чим молодша спеціалізована установа та, відповідно, її установчий акт, тим менше було необхідності закріплювати її правосуб'єктність, договірну правоздатність, навіть статус юридичної особи окремим положенням, адже станом на сьогоднішній день ці явища є незаперечним атрибутом кожної міжнародної організації.

Не можна забувати, що правоздатність міжнародних організацій повною мірою залежить від її статусу, практики, з якою погодилися держави-члени. Обсяг і коло прав міжнародної організації залежить від цілей та функцій, покладених на неї членами, та є особливим для кожної організації.

Таким чином спеціалізовані економічні установи ООН можуть укладати міжнародні договори з суб'єктами, що здійснюють діяльність у економічній сфері чи мають такий намір. Такі угоди можуть носити як адміністративний, так і неадміністративний характер, але в жодному випадку не можуть мати політичного характеру, і повинні укладатися з метою досягнення цілей організації, тобто координації співпраці держав-членів в економічній сфері.

Отже, можна зробити висновок, що договірна правоздатність спеціалізованих економічних установ ООН – це право укладати міжнародні угоди адміністративного та неадміністративного характеру з метою координації співпраці в економічній сфері, яке закріплюється в установчих документах організації, впливає з положень таких документів чи підтверджується практикою організації, яка має місце за згоди держав-членів.

Висновки д Розділу 2

У ході дослідження договірної правоздатності спеціалізованих економічних установ як складової частини їх міжнародної правосуб'єктності автор зробив наступні висновки.

Таким чином, міжнародна організація створюється для виконання певних завдань, чітко закріплених в її установчому договорі, внаслідок чого вона може брати участь у чітко визначених видах правовідносин. Кожна організація має свою сферу діяльності. В зв'язку з розвитком міжнародної співпраці в економічній сфері вагомої ролі на сьогодні набули міжнародні економічні організації. Найрозгалуженішу структуру елементів економічного характеру має система ООН. Спеціальні економічні установи ООН відрізняються між собою за характером діяльності, впливом на міжнародні економічні відносини.

Правосуб'єктність міжнародних економічних організацій чітко обумовлена їх метою – координацією економічного співробітництва. Через мету можна окреслити крайні межі об'єму правосуб'єктності будь-якої організації. Адже саме мета організації лежить в основі обсягу прав і обов'язків, що надаються їй державами-членами. Міжнародні економічні організації мають не лише чітко визначені і сформульовані повноваження на здійснення певної діяльності та її координацію у економічній сфері, але й такі, що не були передбачені в установчому акті, не регулюються загально визнаними нормами та принципами міжнародного права, але є необхідними для їх діяльності. На сьогодні обсяг правосуб'єктності міжнародних організацій економічного характеру має тенденцію до розширення, хоча і не втрачає свого функціонального характеру.

Об'єм міжнародних прав та обов'язків неоднаковий у різних спеціалізованих економічних установ. Основні права, котрі притаманні всім без винятку спеціалізованим економічним установам – це право укладати договори з державами та міжнародними організаціями, котре передбачено Віденською Конвенцією про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р., та право установи та її посадових осіб на привілеї та імунітети згідно Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ 1947 р.

Юридична природа спеціалізованих економічних установ не може бути предметом для суперечки, адже, як вже згадувалося вище, спеціалізовані установи ООН нарівні з державами та іншими міжнародними організаціями володіють міжнародними правами та обов'язками. Об'єм правосуб'єктності держав та спеціалізованих установ майже однаковий, але відрізняється за походженням і залежить від функцій та повноважень останніх.

Дослідивши історію спеціалізованих установ в другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст., автор ділить її на такі етапи:

- 1) період до Першої Світової війни;
- 2) створення Ліги Націй та Міжнародної організації праці;
- 3) період від останніх днів існування Ліги Націй до підписання Статуту ООН;
- 4) поява ООН та створення її системи;
- 5) розвиток системи ООН.

Встановлено, що спеціалізованим установам повинні бути притаманні чотири основні правові ознаки, а саме:

- 1) міждержавний характер угод про створення таких організацій;
- 2) широка міжнародна відповідальність в межах їх установчих актів;

3) здійснення співробітництва в спеціальних областях, таких як економічна, соціальна, культурна, гуманітарна та інші;

4) зв'язок з ООН.

Лише сукупність всіх вищезгаданих рис надає міжнародній організації статус спеціалізованої установи ООН.

Можна стверджувати, що основною відмінністю спеціалізованих економічних установ від інших міжнародних економічних організацій є зв'язок з ООН через договір, котрий укладається спеціалізованими установами з ЕКОСОП. Проаналізувавши договори спеціалізованих економічних установ з ООН, автор виділив основні види їх співпраці:

1) співробітництво з ООН, її органами та спеціалізованими установами;

2) надання консультацій та іншої технічної допомоги ООН;

3) обмін інформацією та документацією між ООН та спеціалізованою установою;

4) надання щорічного звіту про свою діяльність;

5) надання ООН інформації, спеціальних доповідей та досліджень, допомоги на її запит;

6) співробітництво при наданні технічної допомоги;

7) надання будь-якої інформації на запит Міжнародного Суду;

8) укладення угод з ООН та іншими спеціалізованими установами, міжурядовими організаціями;

9) проведення взаємних з ООН консультацій з різних питань;

10) співпраця з ООН у сфері обміну персоналом.

Всі ці дії спеціалізовані установи можуть здійснювати лише в межах своєї компетенції, що передбачено в їх установчих актах.

Проаналізувавши особливості характеру діяльності спеціалізованих економічних установ, автор пропонує класифікувати їх на:

1) безпосередньо економічні;

2) установи економічного характеру.

Безпосередньо економічні установи здійснюють свою діяльність в сферах безпосередньо пов'язаних з економікою, а саме: валютно-кредитній, зв'язку, транспорту. До установ економічного характеру також належатимуть ті, що непрямо чи дотично пов'язані в своїй діяльності з економічною сферою: МФСР, ФАО та ВОІВ. Безпосередньо економічні установи в свою чергу можна класифікувати за сферою діяльності на такі:

- 1) промислового розвитку – ЮНІДО;
- 2) фінансів – МБРР, МВФ, МАР, МФК, БАГІ;
- 3) зв'язку та транспорту – ІКАО, ІМО, ВПС та МСЕ.

Досліджено, що наявність міжнародної правосуб'єктності у міжнародних організацій можна довести, виходячи з тлумачення її установчого договору та аналізу його відповідності нормам та принципам міжнародного права. Взнявши за основу систему ООН, можна побачити, що установчі договори спеціалізованих установ ООН та інші міжнародно-правові акти закріплюють цілу низку міжнародних прав та обов'язків:

1) право укладати міжнародні угоди, які за своєю природою є міжнародними договорами, тобто встановлюють міжнародні права та обов'язки для сторін;

2) спеціалізовані установи ООН та їх посадові особи володіють привілеями та імунітетами;

3) передбачено представництва як при ООН, так і ООН при державах-членах;

4) спеціалізовані установи володіють правом на запит до Міжнародного Суду ООН за консультативним висновком з юридичних питань з дозволу Генеральної асамблеї ООН;

5) за спеціалізованими установами закріплено право скликання регіональних конференцій та створення регіональних організацій;

б) установчими актами спеціалізованих установ передбачено розгляд спорів між міжнародними організаціями та державами-членами за допомогою міжнародних засобів вирішення спорів, в тому числі в головному органі ООН.

Автор проаналізував праці, присвячені проблемі договірної правоздатності міжнародних організацій, й зробив спробу узагальнити їх основні положення, виділяючи основні концепції щодо права укладення міжнародних договорів міжнародними організаціями.

Згідно з першою концепцією, договірну правоздатність міжнародних організацій можна вивести безпосередньо з факту їх існування в якості суб'єкта міжнародного права. Другою концепцією договірної правоздатності є «статутна», згідно з якою основою правоздатності міжнародної організації є її установчий акт та документи, що його доповнюють. Дуже поширеною є третя концепція – «повноважень, що маються на увазі». Згідно неї, статут міжнародної організації, який не завжди містить конкретні положення щодо її компетенції в сфері укладення міжнародних договорів, не перешкоджає здійсненню такої компетенції, яка мається на увазі на основі тлумачення установчого акту. Прихильники наступної концепції стверджують, що правом укладати міжнародні договори міжнародні організації наділені в силу звичаєвого права, тобто як і інші суб'єкти міжнародного права. П'ятою концепцією договірної правоздатності міжнародних організацій є «іманентна»: організація може здійснювати будь-які дії, що є необхідними для виконання цілей організації. Можна виділити ще й шосту концепцію – функціональну, згідно неї правоздатність міжнародної організації може здійснюватися лише в межах її функціональних потреб та в межах її «правил». Саме ця концепція останнім часом набуває все більшого поширення.

Автор зазначає, що договірній правоздатності міжнародних організацій надається функціональний характер і згідно положень Віденської Конвенції

про право договорів між державами і міжнародними організаціями та між міжнародними організаціями 1986 р., яка є єдиним міжнародно-правовим актом, що стосується договірної правоздатності міжнародних організацій. Вона закріплює лише загальні положення, що стосуються договірної правоздатності, та регулює сам порядок укладення договорів міжнародними організаціями, їх вступ в силу, дотримання договорів, їх застосування і тлумачення, вплив договорів на треті держави чи організації, внесення поправок та змін до договорів, умови недійсності договорів, порядок припинення та призупинення їх дії, призначення депозитарію, внесення виправлень, порядок реєстрації і т. д.

Досліджено, що можна виділити два види міжнародних договірно-правових відносин, у яких беруть участь міжнародні організації:

- 1) договірні відносини держав з міжнародними організаціями;
- 2) договірні відносини лише між міжнародними організаціями.

Проаналізувавши правосуб'єктність міжнародних організацій, можна стверджувати, що її складовими елементами є:

- 1) право укладати міжнародні договори з державами та міжнародними організаціями;
- 2) право визнання держав та урядів через прийняття до членів організації;
- 3) право на співпрацю з іншими суб'єктами міжнародного права.

Встановлено, що міжнародні організації можуть брати участь в багатосторонніх договорах. Можна виділити підстави, за яких це можливо:

- 1) можливість участі в міжнародних договорах впливає із установчого акту чи інших документів, що регулюють діяльність міжнародних організацій;
- 2) предмет договору прямо стосується міжнародної організації, й держави-члени вважають її участь у договорі необхідною для ефективного виконання цілей і завдань організації;

3) у міжнародному договорі передбачено участь міжнародної організації;

4) необхідність участі в міжнародному договорі продиктована фактичними обставинами.

Визначено, що за характером установчих актів можна виділити дві групи спеціалізованих установ ООН економічного характеру:

1) спеціалізовані установи ООН, котрі діють на основі установчого акту, що за своєю природою є міжнародним договором, за допомогою якого держави-члени наділяють організацію відповідною компетенцією. До них належить переважна більшість спеціалізованих установ;

2) спеціалізовані установи ООН, що діють на базі інших документів. До них належить ЮНІДО, створена на основі резолюції Генеральної Асамблеї ООН.

Проаналізувавши установчі акти спеціалізованих економічних установ ООН, можна стверджувати, що їх договірна правоздатність закріплюється в установчих актах двома способами:

- в загальних положеннях, що передбачають право укласти будь-які міжнародні договори, що сприяють виконанню завдань організації;
- в спеціальних положеннях, що визначають можливість укладення організацією певних договорів лише з визначеними сторонами чи з певних питань.

Установчі акти часто не зачіпають питань міжнародної правосуб'єктності організації, особливо, що стосується відносно молодих спеціалізованих установ. З точки зору автора, це можна пояснити тим, що на сьогоднішній день немає потреби зазначати в статуті організації наявність у неї правосуб'єктності, адже цей факт вже є незаперечним і очевидним.

Автором запропоновано положення установчих актів спеціалізованих економічних установ щодо договірної правоздатності умовно поділити на дві групи:

- 1) непрямо пов'язані з договірною правоздатністю;
- 2) положення, що закріплюють договірну правоздатність.

Що ж стосується безпосередньо права укладати міжнародні договори, то воно закріплюється в установчих актах спеціалізованих установ по-різному. По-перше, договірна правоздатність може закріплюватися як право на укладення домовленості “про співпрацю з іншими міжнародними організаціями (окрім неформальних угод та угод адміністративного характеру).

По-друге, договірна правоздатність може закріплюватися як право на укладення робочих угод, тобто тих самих угод адміністративного характеру.

По-третє, договірна правоздатність може закріплюватися як право укладати угоди з ООН та іншими міжнародними організаціями, що мають спеціалізовані інтереси в суміжних сферах.

Автор робить висновок, що правосуб'єктність міжнародних економічних організацій чітко обумовлена метою їх діяльності – координацією економічного співробітництва. Через мету можна окреслити крайні межі об'єму правосуб'єктності будь-якої організації. Адже саме мета організації лежить в основі обсягу прав і обов'язків, що надаються їй державами-членами. Міжнародні економічні організації мають не лише чітко визначені і сформульовані повноваження на здійснення певної діяльності та її координацію у економічній сфері, але й такі, що не були передбачені в установчому акті, не регулюються загальновизнаними нормами та принципами міжнародного права, але є необхідними для їх діяльності. На сьогодні обсяг правосуб'єктності міжнародних організацій економічного характеру має тенденцію до розширення, хоча і не втрачає свого функціонального характеру.

Визначено, що договірна правоздатність спеціалізованих економічних установ ООН – це право укладати міжнародні угоди адміністративного та неадміністративного характеру з метою координації співпраці в економічній сфері, яке закріплюється в установчих документах організації, може впливати з положень таких документів чи підтверджується практикою організації, яка має місце за згоди держав-членів.

РОЗДІЛ 3

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВІРНОЇ ПРАКТИКИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УСТАНОВ ООН

3.1. Договори спеціалізованих економічних установ з державами

Незважаючи на те, що в останні роки значно розширилось коло договорів, що можуть укладати міжнародні економічні організації, а в даному випадку мова йде безпосередньо про спеціалізовані економічні установи ООН, все ж воно залишається досить обмеженим у порівнянні з колом договорів, що можуть укладати держави. Це пояснюється тим, що наявність договірної правоздатності у міжнародних організацій не означає, що будь-яка міжнародна організація може укладати будь-які міжнародні договори. Компетенція міжнародної організації укладати міжнародні договори пов'язана з компетенцією держав-членів укладати їх, тому що, зазвичай, інтереси міжнародної організації це сукупність інтересів її членів. Фактично, саме держави-члени наділяють міжнародну організацію договірною правоздатністю та встановлюють її межі. Таким чином міжнародні організації мають різний обсяг договірної правоздатності, що прямо пов'язано з їхньою компетенцією. Міжнародні організації в силу своєї похідної від держав природи не укладають і не можуть укладати договори, що прямо не пов'язані зі сферою їхньої діяльності. До таких договорів, наприклад, належать політичні договори деяких видів, такі як договори про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу, союзні і мирні договори, про нейтралітет, про обмін територіями, про встановлення дипломатичних відносин і т. д. Об'єктами договорів за участю міжнародних організацій є в основному економічні і соціальні питання, що входять до їх компетенції згідно з установчими актами. При чому договори міжнародних організацій з

державами мають значно ширше коло об'єктів, ніж договори, котрі міжнародні організації укладають між собою [12, с. 182].

Сам термін “договір” (treaty), як правило, не застосовується до угод, котрі укладаються міжнародними організаціями. Основним терміном, що застосовується до таких угод є термін “міжнародна угода” (international agreement). Хоча серед договірної бази спеціалізованих економічних установ можна зустріти і інші найменування міжнародних договорів, наприклад, меморандум про взаєморозуміння (memorandum of understanding) [132, с. 154].

За сторонами договору міжнародні угоди міжнародних економічних організацій можна розділити на такі основні групи:

- 1) договори про співпрацю з державами;
- 2) договори про співпрацю з міжнародними організаціями [201, с. 207].

В свою чергу договори з державами можна теж поділити на дві групи:

- 1) з державами, що не входять до складу організації;
- 2) договори з державами-членами [207, с. 54; 197, с. 1053].

Отже, розглянемо спершу договори про співпрацю з державами, що не входять до складу установи. Більшість міжнародних організацій укладають угоди й співпрацюють лише зі своїми членами. Зазвичай, якщо держава, що не входить до складу організації зацікавлена в співпраці з міжнародною організацією, вона стає її членом, повним, частковим чи асоційованим, в залежності від “правил” міжнародної організації. І все ж договори з державами, що не входять до складу організації, укладаються. Міжнародна організація може потребувати співпраці з державами, що до неї не входять. Багато міжнародних організацій збирають інформаційні та статистичні дані. Якщо така інформація потрібна й від держави, що не входить до складу організації, остання може укласти угоду щодо її надання. Також можуть бути й інші підстави укладення такого договору. Наприклад, ООН уклала у 1946 р.

угоду про штаб-квартиру з Швейцарією, мова про яку йтиме нижче [153; 197, с. 1055].

Угоди з державами-нечленами різняться за межами, методами і формами співпраці [197, с. 1054]. Деякі з них закріплюють права та обов'язки як для міжнародної організації, так і для держави. Такі угоди мають на меті залучення держав до роботи міжнародної організації без вступу їх у якості нових членів. Міжнародна практика знає й інші приклади співпраці на договірній основі держав з міжнародними організаціями без вступу держави до складу організації. Так, згідно Статуту ООН ст. 93 (2) держава, що не є членом ООН, може стати членом Статуту Міжнародного Суду ООН на умовах, окремо визначених у кожному випадку Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки [121, с. 25]. Але треба зазначити, що договори з державами-нечленами зазвичай укладаються міжнародними організаціями напівзакритого типу. Коли ж мова йде про ООН та її спеціалізовані економічні установи, то такий вид договорів практично відсутній на сьогоднішній день в їхній практиці зважаючи на кількість держав, що входять до їх складу.

До другої групи договорів належать договори, що укладаються спеціалізованими економічними установами з державами-членами. За об'єктом договору їх можна класифікувати на:

- 1) договори про штаб-квартиру;
- 2) договори про фінансову допомогу;
- 3) договори про технічну підтримку [207, с. 50].

Це найпоширеніші види міжнародних договорів, що укладаються міжнародними організаціями з державами.

Кожна міжнародна організація налагоджує відносини з державою, в якій перебувають її адміністративні установи. Зазвичай, це здійснюється шляхом укладення договору про штаб-квартиру, котрий сприяє визнанню правосуб'єктності міжнародної організації державою перебування й

закріплює обсяг її імунітетів та привілеїв. Інколи договори про штаб-квартиру можуть укладатися й з державами-нечленами, так, як вже згадувалося вище, Швейцарія є однією з приймаючих держав для ООН ще з 1946 р., але не входила до її складу аж до 10 вересня 2002 р. [104]. Договір про штаб-квартиру може мати й іншу назву, не “headquarters agreement”, а “seat agreement”, “institutional treaty”, чи “agreement concerning the legal status”, проте зміст його залишається незмінним [207, с. 53; 197, с. 1055; 132, с. 155]. В принципі, навіть за відсутності договору про штаб-квартиру міжнародна організація зобов’язується поважати й дотримуватися законів приймаючої держави, проте наявність такого договору значно полегшує діяльність міжнародної організації на території держави перебування. Так, угоди про штаб-квартиру уклалися ВПС і МСЕ з Швейцарією, спеціалізовані установи групи Світового банку з США, ІКАО з Канадою, ІМО з Великобританією, ЮНІДО з Австрією [62, с. 262].

Угоди про штаб-квартиру майже не відрізняються між собою [106, с. 173]. На відміну від угод про технічну підтримку і фінансових договорів, які в основному служать потребам держав-членів використовувати спільні ресурси та можливості міжнародної організації, угоди про штаб-квартиру прямо пов’язані з внутрішніми потребами власне міжнародної організації. Як невід’ємна частина становлення статусу міжнародної організації, угода про штаб-квартиру має індивідуальний характер і може бути предметом узагальнення лише шляхом застосування схожих форм угод для подібних організацій. Одна міжнародна організація може мати установи в двох чи більше державах. Тоді вона укладає угоди про штаб-квартиру з усіма ними. Угоди такого характеру укладаються й спеціалізованими установами ООН. Всі ці угоди типові, вони стосуються резиденції постійних адміністративних органів організації і місця, де, зазвичай, проходять сесії постійних міжурядових органів й знаходяться постійні представництва держав. Вони регулюють умови вільного доступу, права держави, на чий території

знаходиться міжнародна організація, привілеї та імунітети організації та її персоналу, фінансові питання. Метою цих угод є забезпечення необхідних умов для функціонування міжнародної організації як самостійного суб'єкта міжнародного права, незалежно від держав, на території яких вона розташована, і регулювання відносин з владою цих держав.

Типовим прикладом угоди про штаб-квартиру може бути Угода між ООН і урядом США щодо місцерозташування Центральних установ Об'єднаних Націй від 31 жовтня 1947 р. [84]. В даній угоді, а точніше в додатку до неї, чітко визначено район, в якому розміщено Центральні установи ООН. Зазначається, що влада США “повинна вживати всіх необхідних заходів для захисту права власності організації”. Район знаходиться під владою і контролем ООН. На цій території застосовуються федеральні закони й закони штату. ООН має право видавати правила, що діятимуть в районі, з метою успішного виконання функцій організації. Будь-які посадові особи можуть потрапити на територію району лише з дозволу Генерального Секретаря. Судово-процесуальні дії можуть здійснюватися також лише з дозволу Генерального Секретаря. Влада штату чи федеральна влада не може перешкоджати в'їзду чи виїзду з району, більше того, вона надає необхідний захист особам під час їх проїзду до району й виїзду з нього. Також діє спрощений візовий режим для певних категорій осіб. ООН має виключне право дозволяти чи забороняти прибуття в район осіб чи вантажів й встановлювати умови їх перебування. США зобов'язані здійснювати поліцейську охорону кордонів району, запобігати проникненню груп сторонніх осіб. Влада США надає Центральним установам необхідне комунальне обслуговування. В межах району не допускається будь-яка дискримінація щодо раси чи релігії. Всі суперечки між ООН та США щодо застосування чи тлумачення даного договору, що не можуть бути вирішені шляхом переговорів чи інших встановлених методів, передаються для вирішення до третейського суду. Також Генеральний Секретар чи уряд США

можуть звертатися до Міжнародного Суду ООН щодо консультативного висновку з будь-якого юридичного питання, що виникає протягом арбітражу. Дана угода повинна надати можливість ООН та її установам найбільш повно та ефективно виконувати на території США свої обов'язки й здійснювати свої цілі. Положення даної угоди є доповненням до Конвенції про привілеї та імунітети ООН від 13 лютого 1946 р. Договори про штаб-квартиру, що укладаються спеціалізованими економічними установами ООН, за змістом, фактично, не відрізняються від вищезгаданого договору.

Наприклад, угода ІКАО з Канадою щодо місця розташування штаб-квартири організації в Монреалі та правового статусу її персоналу від 14 квітня 1951 р. закріплює основні положення правового статусу самої штаб-квартири та працівників організації [178]. Згідно положень угоди приміщення організації є недоторканим і персоналу організації надається "повний дипломатичний статус" ("full diplomatic status"). Всі загальні положення, що стосуються забезпечення недоторканості приміщення організації, його використання, пільг працівникам організації тотожні положенням Угоди між ООН і урядом США щодо місцерозташування Центральних установ Об'єднаних Націй. До персоналу організації відносять представників, вповноважених представників, перевіряючих, технічних експертів, секретарів делегацій. Обсяг їх привілеїв та імунітетів регулюється Конвенцією про привілеї та імунітети ООН 1946 р., Конвенцією про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН 1947 року.

До категорії угод про штаб-квартиру належать і угоди про представництва, наприклад, Угода між Організацією об'єднаних Націй і Урядом України щодо представництва ООН в Україні від 6 жовтня 1992 р. [147, с. 146]. Згідно положень даної угоди "представництво визнається урядом України організаційною одиницею ООН й діє згідно положень Конвенції про привілеї та імунітети ООН". Представництво здійснює підтримку програм щодо економічного розвитку та соціального

прогресу, проводячи економічні та соціальні навчання і дослідження, технічну співпрацю, тренінги персоналу та надання інформації. Представництво “координує у державі діяльність спеціалізованих установ та інших органів ООН”. Представництво має статус юридичної особи. В угоді міститься лише декілька відмінних від положень Угоди про представництво МФК положень. Так, “посадові особи Представництва наділені імунітетом від юрисдикції щодо своїх усних, письмових висловлювань, котрі здійснюють в межах своїх офіційних повноважень”. Посадовим особам разом із їхніми утриманцями надається можливість безперешкодного виїзду з держави в разі міжнародного конфлікту. Окремо виділяється такі групи як експерти, іноземний адміністративно-технічний персонал, котрим надаються привілеї та імунітети, передбачені Конвенцією про привілеї та імунітети ООН, а також додаткові привілеї та імунітети за домовленістю сторін, і місцевий персонал. Адміністративно-технічний персонал також наділяється імунітетом від юрисдикції щодо всього, що говорить, пишеться і здійснюється під час виконання службових обов’язків, а ще має право безперешкодно покинути державу у випадку виникнення міжнародного конфлікту. Місцевому персоналу надаються всі необхідні можливості для ефективного здійснення його функцій.

Угода між Україною та Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК) щодо статусу та діяльності Представництва МФК в Україні була укладена 2 квітня 1999 р., хоча Україна стала членом МФК ще у 1993 р. [110]. Ця угода регулює питання, що виникають внаслідок діяльності представництва організації. Положення щодо коштів, активів та іншого майна представництва ґрунтуються на Статуті МФК і Конвенції ООН про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН. Приміщення представництва є недоторканими, майно і активи організації чи представництва користуються імунітетом від обшуку, реквізиції, конфіскації, експропріації чи будь-якої іншої форми втручання. Без явної згоди керівника представництва органи

влади не можуть входити до приміщення представництва, звичайно, окрім випадку виникнення пожежі. Представництву надається такий ж захист як і дипломатичним місіям в Україні. Архіви та всі інші документи представництва є недоторканими. Представництво може тримати та використовувати кошти, золото чи інші обігові інструменти будь-якого типу, мати і використовувати рахунки в будь-якій валюті й конвертувати будь-яку валюту у його розпорядженні у будь-яку іншу валюту. Представництво, його активи, майно, прибуток, операції, угоди не оподатковуються, звільнені від митних зборів та заборон і обмежень щодо імпорту і експорту. Також привілеї та імунітети, передбачені вищезгаданими Конвенцією та Статутом, поширюються на посадових осіб МФК. Вони звільняються також від оподаткування заробітної плати та винагород, що виплачуються їм МФК чи представництвом. Керівник представництва користується тими ж привілеями та імунітетами, що надаються Україною членам дипломатичних місій подібного рангу. Також посадові особи представництва мають право ввозити безмитно меблі та майно при початковому вступі на посаду в Україні, а також один автотранспортний засіб на одну посадову особу. Утриманцям посадових осіб надається можливість працювати в Україні згідно чинного законодавства.

“МФК може добровільно відмовитися від імунітету будь-якої особи у випадку, коли такий імунітет перешкоджає відправленню правосуддя і від нього можна відмовитися без шкоди для інтересів організації”. Посадові особи представництва та їхні утриманці мають право на швидке оформлення віз, звільнення від імміграційних обмежень та реєстрації, а також на пільги щодо переміщення по території держави. Україна забезпечує МФК не менше, ніж будь-якій іншій міжнародній організації в Україні, приміщеннями для Представництва, а також необхідними комунальними послугами. В сфері офіційних комунікацій Україна надає представництву не менш сприятливий режим, ніж наданий будь-якій іншій міжнародній організації чи

дипломатичній місії. Жодна офіційна кореспонденція чи інші послання організації не підлягають цензурі чи будь-якій іншій формі перехоплювання чи втручання. МФК може виставляти свій прапор та емблему на приміщенні Представництва, офіційному автомобілі та в інших місцях, за домовленістю сторін. Організація надає уряду України список категорій та прізвища посадових осіб. Керівник Представництва надає список утриманців посадових осіб. Кожна посадова особа, що не є громадянином України, отримує відповідну картку чи посвідчення особи, що ідентифікує її та підтверджує її привілеї та імунітети. Будь-які спори, пов'язані з цією Угодою, чи іншими додатковими угодами, розв'язуються шляхом переговорів чи іншими способами, погодженими сторонами.

Отже, положення угод про представництво МФК і представництво ООН суттєво не відрізняються. Основною відмінністю є розмежування в угоді про представництво ООН персоналу представництва на посадових осіб, адміністративно-технічний персонал і місцевий персонал. Відповідно до такого поділу відрізняється і обсяг привілеїв та імунітетів, що їм надається.

Досить часто правовий статус спеціалізованої установи на території держави-члена чи навіть приймаючої держави регулюється договором про привілеї чи імунітети чи про правовий статус ООН. Так, наприклад, Договір між ООН і Швейцарією про привілеї та імунітети ООН від 1 липня 1946 р. [153] поширюється і на ВПС, що було підтверджено обміном листами між Швейцарією і ВПС від 5 лютого і 22 квітня 1948 р. [166]. Згідно з положеннями, що містить дана угода, Швейцарія визнає міжнародну правосуб'єктність ООН (ст. 1), що, відповідно, з 1948 р. стосується і правосуб'єктності ВПС. Договір регулює загальні питання пов'язані з коштами, активами та майном організації (ст. 2), її посадовими особами, постійними представниками держав-членів при організації (ст. 3), можливостями в сфері комунікацій (ст. 4), привілеями та імунітетами

посадових осіб (ст. 5), правовим статусом експертів організації (ст. 6), а також розв'язання спорів.

Наступним видом договорів спеціалізованих економічних установ з державами є фінансові. Міжнародні економічні організації укладають сотні угод про фінансову допомогу: кредити, позики, фінансові гарантії [207, с. 51]. Такі документи мають стандартну форму й диспозитивний характер. Сторони можуть встановлювати строки, конкретизувати призначення кредиту, виплати, ставки, надання фінансово-економічної інформації.

Деякі міжнародні організації укладають як договори кредитування, так і договори позики. Міжнародні організації, зазвичай, користуються типовими формами фінансових угод. Сам текст договору не є досить об'ємним, але до них часто додаються проекти, на які саме виділяються кошти за тим чи іншим договором.

Отже, угода про кредитування містить загальні положення, основні умови надання кредиту, використання кредиту, особливі положення та положення щодо захисту прав організації, що надає кредит (Угода про кредитування між Китаєм і МАР від 30 серпня 1961 р., Угода про кредитування між Колумбією і МАР від 28 серпня 1961 р.) [169, с. 176; 167, с. 4]. Так, в угоді в умовах надання кредиту зазначається сума кредиту, процентна ставка кредиту, точна дата її сплати. Договором передбачається, що “кошти з кредиту можуть бути використані лише в рамках проекту, на який надається цей кредит”. Сам проект, як вже згадувалося вище, додається до договору. Організація надає кредит уряду держави, а держава надає ці кошти регіону на основі угоди про позику. Умови такої угоди повинні повністю задовольняти організацію, що надає кредит. Держава повинна вести облік всіх витрат з кредиту. Представники організації можуть перевіряти, як здійснюється проект, а також всю документацію, що його стосується. Держава надає регіону будь-які суми та засоби, необхідні для здійснення проекту, тобто вживає всіх необхідних заходів для його здійснення. Держава

не повинна здійснювати дії, що можуть перешкоджати регіону у здійсненні проекту. Також держава не може змінювати умови договору про позику. “Уряд держави та організація співпрацюють в повному обсязі для виконання цілей кредиту”. Кожна з сторін надає іншій повну інформацію, що стосується кредиту. Зі сторони держави, до цієї інформації належать і дані про фінансово-економічне становище в державі та її міжнародний баланс платоспроможності. Час від часу сторони обмінюються інформацією через своїх представників щодо цілей кредиту та його використання. Держава повинна повідомляти організацію про будь-які “нові важливі” обставини, що виникають. Держава повинна максимально сприяти представникам організації у пересуванні територією держави в справах, що пов’язані з кредитом. Угода та кошти, що за нею надаються, не підпадають під жоден з видів зборів чи податків як на державному, так і на регіональному рівнях.

Що ж до договору про позику, за умовами такого договору організація, найчастіше МБРР, погоджується надати позику на умовах та на термін, вказані в договорі (Договір про позику між Мадагаскаром та МБРР від 14 лютого 1969 р., Договір про позику між Мексикою та МБРР від 25 травня 1966 р., Договір про позику між Колумбією та МБРР від 27 червня 1969 р., Договір між Бельгією та МБРР від 10 вересня 1957 р., Договір між Венесуелою та МБРР від 26 січня 1967 р.) [188, с. 88; 185, с. 18; 187, с. 24; 186, с. 292; 184, с. 44]. Часто в преамбулі договору про позику відсутні такі положення. Основна частина договору про позику має типову форму. Сторони домовляються керуватися положеннями встановленими Угодою про загальні правила позик. Банк погоджується позичити певну суму на термін та на умовах, що передбачені Угодою. Банк відкриває на ім’я позичальника рахунок на суму рівну сумі позики. Позичальник ж зобов’язується сплачувати річні відсотки. Позичальник зобов’язується виконувати боргові зобов’язання, взяті за угодою про позику та загальними правилами позики. Позичальник повинен ефективно використовувати кошти з позики на

здійснення проекту, на який вони виділялися. Позичальник надає Банку плани проекту, а також на вимогу Банку всі документи, що стосуються проекту. Позичальник веде облік витрат. Представники Банку можуть проводити інспектування проекту, а також проводити перевірку всієї документації, що його стосується. Позичальник зобов'язаний надавати Банку всю інформацію щодо проекту, яку він вимагає. Позичальник і Банк співпрацюють в повному обсязі для досягнення мети, з якою бралася позика. Кожна з сторін надає іншій на її вимогу всю інформацію, що стосується позики. Зі сторони Позичальника така інформація включає дані щодо фінансово-економічного становища в регіоні, а також дані про платоспроможність позичальника. Сторони час від часу обмінюються думками щодо здійснення проекту через своїх представників. Позичальник зі своєї сторони інформує Банк щодо будь-яких нових умов, що виникли чи можуть виникнути, й вплинути досягнення цілей договору про позику. Позичальник надає представникам Банку максимум сприяння у пересуванні територією держави, за умови, що це пов'язано з позикою. Дана позика повинна мати пріоритет над іншими позиками чи кредитами. При порушенні державою-позичальником зобов'язань, взятих за договором чи положень Загальних правил позики, позика має бути сплачена негайно, якщо інше не передбачено умовами договору.

В принципі за своєю структурою та змістом угоди про кредит і позику є майже ідентичними [115; 118; 119]. Невід'ємною частиною угод про позику та угод про кредит є "Загальні умови, які застосовуються до угод про кредит (позику) та гарантії" від 30 травня 1995 р. За умовами угоди банк погоджується надати позичальнику кошти на здійснення певного проекту чи програми. Позичальник має право знімати кошти з рахунку позики для підтримки саме цієї програми чи проекту, а не на будь-які інші витрати, що не пов'язані з ними. Позичальник періодично сплачує відсотки. Періодичність таких виплат, а також відсоток закріплюється умовами

договору. Основна сума позики погашається згідно з графіком її погашення, котрий додається до угоди. Позичальник та банк час від часу здійснюють обмін думками щодо досягнутих успіхів у виконанні програми. Позичальник на прохання банку зобов'язаний здійснювати аудиторську перевірку депозитного рахунку, надсилати банку звіти такої перевірки чи будь-яку інформацію, що стосується депозитного рахунку та його перевірки. Часто в угодах про позику чи про кредит міститься додаткова умова призупинення угоди: виникнення ситуації, яка робить неможливим здійснення всієї програми чи її частини (Угода про позику (Проект енергозбереження в адміністративних і громадських будівлях міста Києва) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 25 квітня 2000 р.) [117]. Часто це положення має видозмінену форму. Наприклад, в Угоді про надання позики (Позика на реструктуризацію галузі сільського господарства) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 листопада 1996 р. воно звучить як "виникнення ситуації, в якій виконання програми чи її значної частини стало малоімовірним" [114]. В деяких угодах позичальник бере на себе зобов'язання досягти цілей проекту (Угода про позику (Проект "Україна – розвиток через Інтернет") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 1 жовтня 2003 р.) [116]. Будь-яка угода про позику чи кредит містить додатки. Вони можуть відрізнятися по структурі залежно від проекту, на який виділяються кошти, але за змістом вони практично однакові:

- зняття коштів з позики;
- опис проекту;
- графік погашення позики;
- закупівля та послуги консультантів;
- спеціальний рахунок.

Фактично, це така ж схема додатків, що і в угоді про грант, детальніший аналіз якої поданий нижче. Інколи деякі частини додатків

можуть бути відсутніми. Так, Договір про надання позики (Позика на реструктуризацію галузі сільського господарства) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 листопада 1996 р. містить лише три додаткові статті:

- недопустимі витрати;
- графік погашення;
- особливі умови, за яких зняття коштів з рахунку здійснюватися не буде.

У договорі позики чи кредиту обов'язково зазначається дата закриття рахунку.

Самі тексти угод про позику чи кредит, як і тексти про співпрацю міжнародних економічних організацій з державами, настільки типові, що на сьогоднішній день United Nations Treaty Series поміщає лише титульні сторінки цих договорів. Там є найнеобхідніша інформація про даний договір та назва проекту, на який виділяються кошти, а сам текст угоди відсутній. Фактично, в тексті змінюються лише суми, що виділяються, та дати.

Інколи кредитор вимагає визначити гаранта щодо іноземних кредитів. У таких випадках укладаються гарантійні угоди. Вони також мають стандартну форму. За приклад можна взяти Гарантійну угоду між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 15 травня 1997 р. [27]. За цією угодою гарантом виступає Україна, банк – МБРР, а позичальник – Державний Експортно-Імпортний Банк. МБРР надає позичальнику кредит, але за умови, що гарант погоджується гарантувати зобов'язання позичальника щодо цього кредиту. Невід'ємною частиною угоди є "Загальні умови", які використовуються для кредитних і гарантійних угод для одновалютних кредитів. Гарант "заявляє про свої зобов'язання та гарантує не лише як поручитель, а як головна відповідальна особа, належну і пунктуальну сплату основного боргу, відсотків та інших зборів щодо кредиту і винагороди, у разі її існування, за завчасне повернення кредиту". Гарант

“використовуватиме і забезпечуватиме використання позичальником всіх заходів, які можуть виявитися необхідними для забезпечення позичальником зобов’язань”. Гарант “виконуватиме свої повноваження та зобов’язання так, щоб захищати інтереси позичальника і Банку і досягти цілей кредиту, не передаватиме, не змінюватиме й не скасовуватиме агентську угоду”. Представником України виступає Міністерство фінансів. Ідентичні положення містяться і в Гарантійній угоді між Україною та МБРР від 26 вересня 2006 р. [177].

В договірній практиці України зустрічаються і угоди про зустрічну гарантію: Угода про зустрічні гарантії між Україною та МБРР від 30 грудня 1997 р. [113]. Згідно положень угоди про зустрічну гарантію, за приклад взято Угоду від 9 лютого 1998 р., “Україна приймає на себе повноваження в якості позичальника й погоджується прийняти на себе зобов’язання по відношенню до Міжнародного Банку, який дав згоду гарантувати платіжні зобов’язання України перед Дрезднер банком, котрий надає позику”. Угода про зустрічну гарантію містить опис проекту, на який виділяються кошти позики. Україна безвідривно і безумовно погоджується з умовами щодо сплати позики та відсотків за нею. Україна повинна вживати всіх необхідних заходів, що сприяють виконанню зобов’язань й не здійснювати чи не дозволяти здійснювати будь-які дії, які б перешкоджали чи заважали реалізації проекту. Також угода обов’язково містить положення щодо засобів правового захисту банку.

Згідно з Договором про позику між Ганою та МБРР від 23 червня 1969 рб Банк надає позику корпорації Volta River Authority. Додатково між урядом Республіки Гана та МБРР укладається угода про гарантію, також від 23 червня 1969 р. За умовами цієї угоди держава гарантує виконання обов’язків корпорації за договором про позику. Зміст договору про гарантію в загальному повторює положення договору про позику щодо умов позики,

пріоритету позики, обміну інформацією щодо позики, створення умов виконання проекту [64, с. 255].

В договірній практиці спеціалізованих установ ООН можна зустріти і меморандуми. Наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом міністрів України і МБРР стосовно співробітництва у сфері державної служби та адміністративної реформи [192]. Цей Меморандум підготовано за підсумками конференції "Розвиток та модернізація державної служби як складова проведення адміністративної реформи в Україні", що відбулася в Києві 17 лютого 2004 р. Сторони закріпили в документі те, що вони дійшли порозуміння з основних питань та середньострокових пріоритетів у цій сфері. Для втілення завдань по розвитку та модернізації державної служби Кабінет Міністрів України і МБРР домовилися про здійснення певних дій кожною стороною, а також проведення двосторонніх консультацій, створення спільної робочої групи, залучення інших сторін.

Згідно положень меморандумів спеціалізовані економічні установи ООН проводять різноманітні програми по підготовці фахівців у тій чи іншій галузі. Так, Меморандум між Сінгапуром і ІКАО передбачає втілення програми навчання та підготовки фахівців з безпеки польотів, навігаційних систем та управління в сфері авіації, що організовується ІКАО за підтримки Сінгапуру [207]. До участі в програмі залучаються кандидати від держав, що розвиваються, а сама підготовка проводиться на базі Сінгапурської авіаційної академії.

Як і угоди технічного характеру, більшість фінансових угод мають вузькоспеціалізований характер. Вони, зазвичай, містять конкретні положення щодо функціонування і уникають загальних формулювань, котрі прямо не пов'язані з предметом договору. З цієї причини широко застосовуються стандартні форми таких договорів.

Третьою групою договорів, що укладаються спеціалізованими економічними установами ООН з державами, є угоди про технічну

підтримку, що є характерними для них та для всіх міжнародних економічних організацій зі спеціальною компетенцією. Спеціалізовані установи ООН використовують типові форми таких договорів [158, с. 51]. Їх зміст може відрізнятися, але в основі лежать положення про проведення спільних семінарів, навчальних програм, дослідницьких робіт, обмін експертами і т. д., тобто вони також є типовими.

Договори про технічну підтримку містять технічні проекти й мають вузькоспеціалізований характер. Зобов'язання для сторін договору носять короткостроковий характер, що відрізняє їх від зобов'язань, що виникають із довгострокових фундаментальних договорів про співпрацю. Вони укладаються між міжнародною організацією і державою, якій надається така допомога. Предметом угод про технічну підтримку може бути доручення міжнародній організації вивчити становище в тій чи іншій сфері, підготовка спеціалістів, надання консультантів і т. д.

Так, типовий договір про технічну підтримку між ЮНІДО і Урядом держави містить основні терміни та умови, за яких ЮНІДО сприятиме державі в сфері промислового розвитку (ст. 1 Договору про співпрацю між ЮНІДО і Урядом Республіки Болівія, ст. 1 Договору про співпрацю між ЮНІДО і Урядом Республіки Судан) [159, с. 104]. Кожен проект, на основі якого здійснюватиметься така співпраця має бути повністю описаний у проекті, що підписується обома сторонами й додається до договору про технічну підтримку. Положення договору передбачають такі форми сприяння:

- підготовка персоналу, експертів, консультантів;
- підготовка операційних експертів, що обрані ЮНІДО для виконання адміністративно-виконавчих функцій;
- підготовка персоналу держав-членів та волонтерів ООН;
- підтримка в здійсненні проекту;

- проведення занять робочих груп експертів, семінарів та схожої діяльності;
- навчання, тренувальні програми, стажування і т. д., в яких беруть участь кандидати, рекомендовані урядом держави й схвалені організацією;
- будь-які інші форми сприяння в сфері промислового розвитку, погоджені урядом державами та ЮНІДО.

ЮНІДО призначає Відповідального Радника, котрий несе відповідальність за діяльність в сфері промислового розвитку на рівні держави. Він є посередником між урядом держави та організацією з будь-яких питань, що виникають в ході співпраці, а також узгоджує свою роботу з представниками ООН і ПРООН в державі. Відповідальність за всі проекти та їхню реалізацію, в першу чергу, несе уряд держави. Уряд інформує організацію про його діяльність у всіх проектах в межах співпраці. Уряд надає ЮНІДО звіти, карти, рахунки, статистичні дані та будь-яку іншу необхідну інформацію щодо проекту та його втілення. Сторони консультуються щодо будь-якої нової інформації та обставин, що виникають чи можуть виникнути й мають відношення до проекту. Уряд зобов'язаний надати:

- професійних працівників та весь інший персонал;
- територію, будівлі, допоміжні засоби, що є в його розпорядженні;
- технічні засоби та матеріали, що є в його розпорядженні.

Також уряд надає “необхідні для роботи приміщення, медичне забезпечення для іноземного персоналу, сприяє розміщенню іноземного персоналу, а також створює для них сприятливі умови”. Уряд не може укладати жодних домовленостей, що можуть йти в розріз чи суперечити здійсненню проекту, а також повинен максимально ефективно використовувати підтримку надану ЮНІДО. Для здійснення проекту ЮНІДО надаються “привілеї та імунітети в обсязі, передбаченому Конвенцією ООН

про привілеї та імунітети, або ж Конвенцією про привілеї та імунітети спеціалізованих установ”. Також ЮНІДО та всьому персоналу гарантуються такі додаткові привілеї та імунітети, що є необхідними для ефективного здійснення їх функцій. Вся документація, що стосується проекту, а також матеріали, пов’язані з проектом, є недоторканими. Уряд гарантує співробітникам проекту безкоштовне отримання віз, дозволів, надання всього необхідного для роботи над проектом, вільний в’їзд та виїзд з держави в інтересах проекту, сприятливий курс обміну валют, будь-які дозволи щодо безмитного ввезення чи вивезення технічних засобів та матеріалів, дозвіл на безмитне ввезення та вивезення власності персоналу чи органів організації, вільне проходження митного контролю. Суперечки, що виникають із здійснення співпраці, вирішуються шляхом переговорів чи інших засобів мирного вирішення спорів за згодою сторін. Суперечки між урядом держави та виконавчим директором проекту можуть вирішуватися ЮНІДО.

Деякі міжнародні організації укладають міжнародні договори з розвинутими державами чи іншими міжнародними економічними організаціями для технічної підтримки держав, що розвиваються (Plan of operation dated 30/6/61 for the UN/SF to Mexico International Civil Aviation Training Centre between 1/7/65 and 31/1/67 between ICAO, Mexico and UNDP; Угода між ООН (ЮНІДО), МОП, ФАО, ЮНЕСКО, ІКАО, ВООЗ, МТС, ВМО, МАГАТЕ, ІМО і Південним Єменом від 4 березня 1969 р., Угода між ООН (ЮНІДО), МОП, ФАО, ЮНЕСКО, ІКАО, ВООЗ і Бірмою від 20 квітня 1954 р., Угода між ООН (ЮНІДО), МОП, ФАО, ЮНЕСКО, ІКАО, ВООЗ і Ізраїлем про технічну підтримку від 15 липня 1957 р.) [195; 203, с. 22; 202, с. 124; 204, с. 172]. Договори про технічну підтримку мають свою специфіку у правовому оформленні. Часто в таких угодах беруть участь кілька міжнародних організацій, кожна з яких надає допомогу по своїй лінії згідно з її компетенцією. За умовами такої угоди організації погоджуються надавати технічну підтримку уряду держави. Вони можуть здійснювати таку

підтримку разом, а можуть окремо, залежно від необхідності та бажання уряду. Організації погоджують між собою програми діяльності з надання технічної підтримки. Технічна підтримка надається на основі відповідних резолюцій, рішень асамблей, конференцій та інших органів організацій. Договором передбачаються форми такої підтримки. За погодженням з урядом держави організації призначають Головного Експерта. Уряд зобов'язаний вживати всіх необхідних заходів для ефективного використання наданої технічної підтримки. Уряд проводить консультації з організаціями щодо можливостей покращення співпраці, враховуючи досвід інших держав та співпрацю організацій між собою, а також він повинен зробити доступною для організацій інформацію щодо заходів в межах технічної співпраці та їх результатів. Для досягнення максимальної ефективності уряд співпрацює з технічним персоналом, задіяним у проекті надання технічної підтримки. Організації беруть на себе повне чи часткове, за домовленістю, фінансування заходів та дій, пов'язаних із наданням технічної підтримки, що здійснюються за межами держави. Уряд ж, в свою чергу, фінансує дії та заходи в межах держави: обслуговування технічно-адміністративного персоналу, надання приміщень під офіси, устаткування, транспортування, пошта і телекомунікації, медичне обслуговування і т. д. Уряд надає організаціям привілеї та імунітети в обсязі передбаченому:

- Конвенцією про привілеї та імунітети ООН;
- Конвенцією про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН;
- Угодою про привілеї та імунітети МАГАТЕ.

Також уряд надаватиме максимальне сприяння у здійсненні експертами та іншим персоналом дій, передбачених цим договором. Положення договору не впливають на надання технічної підтримки в рамках інших програм технічного сприяння.

Одним із видів договорів про технічну допомогу виступає угода про грант (Угода про Японський грант (Проект реформування державного сектора) між Україною та МБРР як розпорядником коштів гранту, що надається Японією від 4 грудня 1996 р.; Угода про грант Всесвітнього екологічного траст-фонду (Проект вилучення речовин, що руйнують озоновий шар) між Україною та МБРР, що виступає як впроваджувальна установа Трастового фонду Всесвітнього екологічного фонду від 15 вересня 1998 р.; Угода про грант траст-фонду Всесвітнього екологічного фонду (Проект збереження біорозмаїття в Азово-Чорноморському коридорі) між Україною та МБРР, що виступає як впроваджувальна установа Всесвітнього екологічного фонду від 31 січня 2002 р.) [120; 111; 112]. За такою угодою міжнародна організація, в угодах з Україною це МБРР, виступає розпорядником коштів гранту, що надаються третьою стороною для фінансування окремих програм та проектів, що підтримуються міжнародною організацією. За положеннями угоди про грант розпорядник погоджується зробити можливим для одержувача отримання коштів. Візьмемо за приклад Угоду про Японський грант між Україною та МБРР як Розпорядником коштів гранту, що надається Японією від 4 грудня 1996 р. Згідно договору одержувач здійснює реформування податкової системи та системи управління з належною ретельністю та ефективністю та забезпечує всі ресурси, необхідні для цього. Одержувач веде чи стежить за веденням обліку й рахунків, надає розпорядникові звіти про виконання аудиторської перевірки, а також будь-яку іншу інформацію стосовно вказаних облікових документів та рахунків. Одержувач веде або стежить за веденням основних відомостей про витрати, надає можливість розпоряднику здійснювати перевірку таких документів. До угоди про грант додаються додатки щодо зняття коштів гранту, опис технічної допомоги, послуги консультантів, спеціальний рахунок, виплати з якого здійснюються виключно на товари та послуги, необхідні для проекту, а також програма впровадження.

Угоди про грант також мають типову форму. Основна частина таких договорів практично не змінюється, адже вона закріплює лише загальні положення. Вся інформація, що стосується безпосередньо проекту, на який виділяються кошти гранту, міститься в додаткових статтях. Зазвичай до додаткових статей включають статтю про зняття коштів гранту, опис технічної допомоги, консультантські послуги, спеціальний рахунок та програму впровадження. Додаткова стаття "Зняття коштів гранту" містить позиції, які мають бути профінансовані згідно з угодою про грант, розподіл коштів за кожною категорією та відсоток витрат по позиціях. Якщо брати за приклад ту ж угоду про грант на реформування податкової системи та системи управління, то тут кошти стовідсотково надаються на оплату консультантських послуг (Додаткова ст. 1 Угоди про Японський грант між Україною та МБРР як Розпорядником коштів гранту, що надається Японією, від 4 грудня 1996 р.). Додаткова ст. 2 "Опис технічної допомоги" чи "Опис проекту" містить види діяльності, на реформування яких спрямовано цю технічну підтримку. Додаткова ст. 3 "Консультантські послуги" чи "Закупки та послуги консультантів" містить основні положення щодо залучення консультантів та закупки товарів, необхідних для здійснення проекту. Додаткова ст. 4 "Спеціальний рахунок" містить положення щодо витрат на товари та послуги, необхідні для здійснення проекту. Додаткова ст. 5 "Програма впровадження" покладає відповідальність за загальне керування та впровадження технічної допомоги на відповідне міністерство:

за угодою про реформування податкової системи та системи управління на Міністерство фінансів;

за угодою про вилучення речовин, що руйнують озоновий шар на Міністерство охорони навколишнього середовища та ядерної безпеки;

за угодою про збереження біорозмаїття в Азово-Чорноморському коридорі на Міністерство екології та природних ресурсів.

Також призначається керівник проекту, який несе відповідальність за управління та здійснення нагляду за його виконанням. Міністерство повинно гарантувати, що всі роботи та програми виконуватимуться офіційними представниками одержувача з достатньо кваліфікованим персоналом, відповідними ресурсами і можливостями.

Отже, держави делегують окремі свої повноваження щодо укладення міжнародних договорів у економічній сфері міжнародним економічним організаціям, які мають більше можливостей для встановлення певних договірних режимів з іншими суб'єктами. Наприклад, це стосується технічної та фінансової підтримки, а також багатосторонньої співпраці. Спеціалізовані економічні установи укладають міжнародні угоди для здійснення делегованих їм державою повноважень в рамках установчих актів та "правил" організації. Так, угоди про штаб-квартиру належать до категорії адміністративних. Фінансові ж угоди та угоди про технічну підтримку прямо пов'язані з метою створення цих спеціалізованих економічних установ, їх цілями та функціями.

3.2. Договори спеціалізованих економічних установ з міжнародними організаціями

Договори, сторонами яких є міжнародні організації, є менш чисельними, ніж договори міжнародних організацій з державами. Договори спеціалізованих економічних установ ООН з міжнародними організаціями можна поділити на три категорії:

- 1) договори з ООН;
- 2) договори спеціалізованих економічних установ між собою;
- 3) договори з іншими міжнародними організаціями [134, с. 110; 197, с. 1114; 19, с. 198].

Як вже згадувалося вище, коло об'єктів таких договорів значно вужче, ніж договорів, що укладаються з державами. Основну масу таких договорів становлять угоди про співпрацю та координацію діяльності. Компетенція "повноважень, що мається на увазі" виходить з незаперечного положення, що права і обов'язки міжнародних організацій, необхідні для досягнення мети їх створення можуть впливати з укладених ними міжнародних договорів. Це дозволяє говорити про те, що характер відносин між міжнародними організаціями визначається принципом координації і принципом співпраці, котрі діють поряд з іншими принципами міжнародного права, адже саме вони лежать в основі договірних відносин між міжнародними організаціями [130, с. 190].

Принцип співпраці є договірною нормою права міжнародних організацій й закріплюється у договорах, що вони укладають між собою. Головне призначення цього принципу – регулювати певну сферу відносин міжнародних організацій, пов'язану зі співпрацею між ними, що носить функціональний характер. Його основний зміст складають такі елементи як рівноправність і взаємність прав і обов'язків сторін, що домовляються. Зміст визначає організаційні форми здійснення цього принципу. До них належить:

взаємне представництво організацій, консультації їх головних адміністративних посадових осіб, обмін інформацією і т. д.

Угоди про співпрацю укладаються спеціалізованими установами як між самими спеціалізованими установами, так і з міжнародними організаціями, що не входять до системи ООН.

Зміст договорів про координацію діяльності та співпрацю схожий [22, с. 348]. Принцип координації на відміну від принципу співпраці ґрунтується не на рівності прав і обов'язків координуючої організації та організації, котру координують, а на відповідних зобов'язаннях організації, котру координують, перед координуючою організацією. Принцип координації вимагає своїх, притаманних лише йому, організаційних форм, основними з яких є: надання ООН організаціями, котрих вона координує, звітів про їх діяльність, відомості про річні бюджети й прийняття ООН відповідних рекомендацій щодо політики й діяльності цих організацій. За допомогою координації можна забезпечити певний контроль зі сторони ООН за діяльністю спеціалізованих установ. Проте ООН як координуюча організація не може приймати рішення, що мають обов'язкову силу, для організацій, котрі вона координує. Її права не йдуть далі прийняття рекомендацій. Таким чином, принцип координації складається з двох елементів. З однієї сторони, він містить елементи принципу співпраці, а з іншої – односторонній характер зобов'язань організацій, котрих координують, тобто передбачає певну міру підпорядкованості цих організацій ООН. Звичайно, така підпорядкованість не зачіпає функціональної незалежності організацій, котрих координують, і відрізняється від принципу субординації тим, що у координуючій організації відсутня вища влада щодо організацій, які вона координує.

Договори про координацію передбачають обмін інформацією та документацією, обмін спостерігачами, спільні консультації, а також взаємну допомогу при здійсненні спільних завдань. Всі вони є двосторонніми. Фактично, найяскравішим прикладом договорів про координацію діяльності

є договори, що між ООН та її спеціалізованими установами. До категорії цих угод належать договори, що укладаються спеціалізованими установами з ООН згідно ст. 57 Статуту ООН (relationship agreements) [132, с. 153].

Статутом передбачено, що спеціалізовані установи ООН – створені на основі міжурядових угод і наділені широкою міжнародною відповідальністю, зазначеною в їхніх установчих актах, в економічній, соціальній, культурній сфері, сфері охорони здоров'я, освіти і т. д., і мають зв'язок з ООН (ст. 57 Статуту ООН). Положення, закріплене ст. 63 Статуту, говорить про угоду між спеціалізованими установами і ЕКОСОП, що визначає умови, на яких відповідна установа вступає в зв'язок з ООН. ЕКОСОП може координувати їх діяльність шляхом проведення консультацій і надання рекомендацій (ст. 63 Статуту ООН).

Статут лише в загальному згадує про природу та зміст угоди між спеціалізованою установою та ООН. Угоди можуть відрізнятися між собою формулюванням положень. Згідно з ними ООН, як вже згадувалося вище, виконує не контролюючу роль, а координаційну. Адже саме до форм координації діяльності можна віднести надання консультацій та рекомендацій (ст. 70 Статуту ООН).

Типовою угодою між спеціалізованою установою та ООН виступає угода між МОП і ООН, котра була укладена в грудні 1946 р. і стала першою [180, с. 160]. Проте, як вже згадувалося, кожна така угода має свої особливості [13, с. 72].

Угоди спеціалізованих установ з ООН мають загальноприйнятну форму і в той же час певні відмінності: ООН згідно умов такого договору визнає певну організацію спеціалізованою установою в рамках системи ООН. Як вже згадувалося вище, всі договори спеціалізованих установ з ООН схожі за своєю структурою. В них розглядаються питання щодо визнання спеціалізованої установи, координації її діяльності та співробітництва в адміністративній, статистичній та технічній сферах, взаємного

представництва, пропозицій про включення в порядок денний, рекомендацій, щорічних доповідей, інформації та документації, допомоги ООН, передачі технологій, підопічних та несаможітних територій, можливості звернення за консультативним висновком до Міжнародного Суду, відносин з іншими установами, що входять в систему ООН, регіональних та місцевих відділень, персоналу, бюджетних та фінансових питань, видачі пропусків ООН. Деякі спеціалізовані установи ООН, такі як МБРР і МФФ, менш прив'язані до ООН, ніж інші. Їхні угоди передбачають, що вони є незалежними міжнародними організаціями [180, с. 178].

Так, угоди про співпрацю з ООН уклалися: Міжнародною організацією цивільної авіації 14 грудня 1946 р., Всесвітнім поштовим союзом 4 липня 1947 р., Міжнародним союзом електрозв'язку 15 листопада 1947 р., Міжнародною морською організацією 18 листопада 1948 р. (набула чинності 13 січня 1959 р.), Міжнародним банком реконструкції та розвитку та Міжнародним валютним фондом 15 листопада 1947 р., Міжнародною фінансовою корпорацією 20 лютого 1957 р., Міжнародною асоціацією розвитку 27 березня 1961 р., Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку 17 грудня 1985 р. [62, с. 262].

Детальніше проаналізуємо зміст угод, що укладаються між ООН і її установами [180, с. 301].

Так, всі угоди, окрім угоди з ВПС, набували чинності після їх схвалення ГА і Генеральною конференцією чи відповідними органами спеціалізованої установи. Угода з ВПС була приєднана до Всесвітньої поштової конвенції 1947 р. і набула чинності після схвалення ГА цієї конвенції і вступу її в силу.

Угоди можуть переглядатися за взаємною згодою сторін, але в жодному разі не за односторонньою ініціативою. Більшість з них передбачають, що вони можуть бути переглянуті іншою угодою між сторонами. Угоди з МБРР і МФК, окрім того, що вони можуть бути

переглянуті в будь-який час після набуття ними чинності, за умови попереднього письмового звернення, є єдиними серед угод з ООН, що передбачають можливість припинення їх дії в зв'язку з припиненням існування однієї з сторін, докорінної зміни обставин, постійного порушення іншою стороною основоположних принципів міжнародного права.

Угоди між ООН та її спеціалізованими установами починаються з викладу основних положень Статуту ООН і повноважень спеціалізованої установи, що закріплені в угоді згідно з положеннями її установчого акту. У першій статті ООН визнає статус і компетенцію спеціалізованої установи, що укладає цей договір. Фактично, установа визнається ООН спеціалізованою установою, що має повноваження щодо діяльності в певній сфері, згідно з її установчим актом. Наприклад, "ООН визнає ЮНІДО в якості спеціалізованої установи в рамках системи ООН" (ст. 1 Угоди між ООН і ЮНІДО) [85]. Угоди з МБРР і МВФ передбачають, що вони є спеціалізованими установами, і несуть широку міжнародну відповідальність, як визначено в їхніх установчих актах, в економічній та суміжних сферах, зазначених в ст. 57 Статуту ООН. Володіючи міжнародною відповідальністю і згідно їх установчих актів, МБРР і МВФ є незалежними міжнародними організаціями й повинні діяти в цій якості.

Всі угоди містять положення про представництво, що ґрунтується на ст. 70 Статуту ООН. Проте, якщо Статут передбачає участь без права голосу спеціалізованих установ в заходах, що проводяться ЕКОСОП чи створеними нею комісіями, а також участь представників ЕКОСОП в засіданнях спеціалізованих установ, то угоди з ООН визначають таке ж положення для Генеральної Асамблеї. ООН може направити своїх представників для участі в будь-яких формах діяльності спеціалізованих установ, але без права голосу. Це є досить природнім з огляду на широку міжнародну відповідальність ООН. Угоди з МБРР і МВФ зазначають, що представники ООН можуть брати участь в усіх засіданнях, що регулярно чи спеціально скликаються

Фондом чи Банком щодо питань, що входять в сферу інтересів ООН чи безпосередньо її стосуються. Представники спеціалізованих установ можуть брати участь у засіданнях ЕКОСОП, її комісій чи комітетів, але також без права голосу.

В договорі з ІКАО зазначено, що її представники можуть брати участь у засіданнях ЕКОСОП чи її комісій, котрі проводяться щодо питань цивільної авіації. Угоди з МБРР і МВФ закріплюють таку ж можливість у випадку, коли розглядаються питання, що входять в сферу їхніх інтересів. Угода з ВПС – питання, в яких Союз може бути зацікавлений, тобто зміст цього положення не змінюється, а змінюється лише формулювання.

Згідно положень угод ООН з її спеціалізованими установами представники установ можуть брати участь у сесіях ГА в "консультативній якості" чи "з метою консультацій" з питань, "що відносяться до сфери компетенції спеціалізованої установи" (ст. 3 Угоди між ООН і ЮНІДО). Також всі угоди закріплюють можливість участі представників спеціалізованих установ у роботі основних комітетів ГА, а також в усіх їхніх засіданнях, на яких розглядаються будь-які фінансові чи адміністративні питання, пов'язані зі спеціалізованими установами. Угоди між ООН і МВФ, МБРР зазначають, що кожна сторона за домовленістю надає іншій повноцінні протоколи засідань та список питань, що виносяться на порядок денний. Якщо ж мова йде про питання, що носять конфіденційний характер, кожна така ситуація розглядається окремо.

Угоди між ООН та її спеціалізованими установами, окрім угод з МВФ і МБРР, містять положення, згідно якого сторони мають право включати в порядок денний відповідних органів питання на прохання іншої сторони. ООН погоджується включати в порядок денний засідань ЕКОСОП і її комісій питання, запропоновані спеціалізованими установами чи їх основними органами "після проведення попередніх консультацій" (ст. 4 Угоди між ООН і ЮНІДО). Проте таке положення не стосується порядку денного ГА та її

органів. Угоди з МБРР і МВФ лише гарантують "належне обговорення" питань, запропонованих ООН.

Статут ООН зазначає, що координуюча функція ЕКОСОП здійснюється шляхом надання рекомендацій спеціалізованим установам, Генеральній Асамблеї і державам членам (ст. 63 Статуту ООН). Всі ці угоди, окрім угод з МБРР, МВФ, ВПС, передбачають, що установи беручи до уваги зобов'язання, функції і повноваження ООН згідно Статуту ООН і обов'язок ООН згідно Статуту "робити рекомендації для координації політики, діяльності спеціалізованих установ, погоджуються розглядати якнайшвидше у відповідних органах всі рекомендації, надані ГА і ЕКОСОП, а також проводити консультації з ООН, на її прохання, з огляду на рекомендації, належним чином інформувати ООН про вжиті заходи спеціалізованими установами чи їхніми членами для реалізації рекомендацій" (ст. 5 Угоди між ООН і ЮНІДО). Статут ВПС зазначає, що Союз погоджується довести до відома Конгресу чи конференції, комісії, держав-членів якнайшвидше всі рекомендації ООН, якщо ці рекомендації стосуються безпосередньо Союзу, а не його держав-членів. Також Союз погоджується на консультації з ООН, щодо наданих рекомендацій, і належним чином інформувати ООН про дії Союзу чи його членів для виконання рекомендацій.

Угода з МВФ закріплює, що проводитиме взаємні консультації та обмін думками з питань, що представляють взаємний інтерес. Жодна сторона чи її органи не надаватимуть рекомендацій іншій без попередніх консультацій. Рекомендації після проведених консультацій якнайшвидше доводитимуть до відома органів обох сторін.

Угода з МБРР містить таке ж положення. Окрім того, ООН визнає, що дії МБРР щодо будь-якої позики входять до юрисдикції лише Банку згідно зі Статтями угоди про його створення. Також ООН погоджується утримуватися від будь-яких рекомендацій Банку щодо надання позики, її умов чи термінів.

МБРР, зі своєї сторони, визнає, що ООН може надавати рекомендації по реформуванню чи плани розвитку, програми, проекти.

Всі угоди, окрім угод з МВФ і МБРР, містять положення щодо співпраці у всіх формах та за допомогою всіх засобів, що можуть стати необхідними для координації діяльності спеціалізованих установ та ООН і покращення її ефективності.

В статтях всіх угод, окрім угод з МВФ і МБРР, зазначають, що між спеціалізованими установами і ООН відбуватиметься “повноцінний і швидкий обмін інформацією та документацією” (ст. 6 Угоди між ООН і ЮНІДО). Спеціалізовані установи надаватимуть ООН “щорічні (регулярні) доповіді щодо своєї діяльності”, а також будь-які спеціальні доповіді, інформацію, проводитимуть тренінги на прохання ООН. Угоди з МБРР і МВФ містять простіші за формулюванням положення. Згідно з ними ООН і спеціалізовані установи будуть здійснювати обмін інформацією, документацією, що представляє взаємний інтерес, спеціальними доповідями, а також проводитимуть відповідні тренінги на прохання іншої сторони. Угоди з МБРР і МВФ не передбачають щорічних доповідей спеціалізованих установ, але спеціалізовані установи надають ООН копії щорічних звітів про роботу.

Угода з ІКАО закріплює, що спеціалізована установа погоджується співпрацювати з ЕКОСОП і надавати підтримку Раді Безпеки ООН на її прохання, включаючи консультації при прийнятті рішень, що стосуються порушення миру чи такої загрози.

Угоди між ООН та її спеціалізованими установами, окрім угод з МБРР, МВФ, ВПС, містять положення щодо обов'язку спеціалізованих установ “надавати на вимогу міжнародного Суду ООН будь-яку інформацію” (ст. 12 Угоди між ООН і ЮНІДО). Всі угоди, окрім угоди з ВПС, вповноважують спеціалізовані установи робити запит до Міжнародного Суду за консультативним висновком з правових питань, що виникли в межах

компетенції установи, а також не пов'язані із взаємовідносинами спеціалізованих установ з ООН чи іншими спеціалізованими установами. Установа повинна повідомити про такий запит ЕКОСОП. Більшість угод зазначає, що запит має бути зроблений загальною конференцією, виконавчим комітетом чи відповідним органом установи.

Всі угоди, окрім угод з МБРР, МВФ і ВПС, містять положення щодо персоналу (ст. 16 Угоди між ООН і ЮНІДО). Сторони погоджуються розробляти стандарти для персоналу, методи і узгоджувати їх для уникнення серйозних розбіжностей щодо термінів і умов працевлаштування. Сторони домовляються уникати переманювання спеціалістів, для чого здійснюють обмін персоналом, погоджуються якнайтісніше співпрацювати в різних формах. Угоди з МВФ, МБРР, ВПС закріплюють простіші положення. Так, ООН і МБРР, МВФ погоджуються час від часу проводити консультації персоналу, а також інші заходи з адміністративною метою, для підтримання максимальної єдності в цих питаннях. Всі ці зобов'язання є взаємними для сторін. Спеціалізовані установи взагалі не мають зобов'язань одностороннього характеру в цій сфері перед ООН. ООН ж має обов'язок консультиватися перед тим, як здійснювати дії щодо персоналу, що можуть мати наслідки для спеціалізованої установи.

В угодах містяться положення щодо співпраці зі статистичних питань (ст. 7 Угоди між ООН і ЮНІДО). Згідно з типовою статтею, сторони погоджуються співпрацювати, обмінюватися статистичними даними, максимально ефективно використовуючи технічні засоби. Також сторони домовляються поєднувати їхні зусилля для максимально можливого використання даних і статичної інформації, полегшуючи роботу урядів чи міжнародних організацій, якими ці дані надаються.

Спеціалізовані установи визнають ООН центральною установою по збору даних, аналізів, публікацій, стандартизації і впровадження статистичного обслуговування (ст. 7 Угоди між ООН і ЮНІДО). ООН визнає

спеціалізовані установи відповідальними за збір всіх вищезгаданих матеріалів кожною у своїй сфері. ООН розвиває адміністративні механізми і процедури, завдяки яким може здійснюватися ефективна співпраця між нею і спеціалізованими установами. Визнається, що небажаним є дублювання інформації та статистичних даних. Угоди з МБРР, МВФ, ВПС містять спрощені положення щодо статистичних даних. Особливістю угод з МБРР і МВФ є те, що спеціалізовані установи і ООН погоджуються роз'яснювати одна одній їхню діяльність в сфері статистики, за такої потреби.

Згідно положень всіх угод між ООН і її спеціалізованими установами, окрім угод з МВФ і МБРР, визнається бажаність при можливості уникати конкуренції у всіх сферах своєї діяльності (ст. 14 Угоди між ООН і ЮНІДО). Всі угоди, окрім угоди з ВПС, також містять положення про проведення взаємних консультацій щодо використання спільних адміністративних і технічних можливостей. Угоди з МБРР, МВФ закріплюють проведення консультацій з максимально ефективного використання персоналу і засобів.

Всі угоди, окрім угод з МБРР і МВФ, містять положення, що базується на ч. 3 ст. 17 Статуту ООН, згідно якого ГА розглядає і затверджує будь-які фінансові і бюджетні угоди зі спеціалізованими установами ООН і перевіряє адміністративні бюджети спеціалізованих установ з метою надання рекомендацій (ст. 17 Угоди між ООН і ЮНІДО). Угоди з МБРР і МВФ зазначають, що ці спеціалізовані установи направляють щорічні доповіді ООН, а також квартальні фінансові звіти. МБРР і МВФ володіють повною самостійністю щодо того, якою буде зміст і форма бюджету. Угода з ВПС зазначає, що щорічний бюджет Союзу передається ГА ООН для можливого надання нею рекомендацій. Всі угоди з ООН містять положення щодо бюджетних і фінансових питань, що мають незначні відмінності, проте всі спеціалізовані установи визнають своє бажання підтримувати тісні бюджетно-фінансові відносини з ООН.

Угоди з ІКАО, ВПС зобов'язують ці установи повідомляти ЕКОСОП про всі договори з іншими спеціалізованими установами чи іншими міжурядовими організаціями, і особливістю є те, що таке повідомлення має здійснюватися до укладення такого договору. Проте це лише формальність, а для самого укладення договору схвалення Ради непотрібне.

Угоди з МБРР і МВФ містять положення про повідомлення ЕКОСОП виключно про угоди зі спеціалізованими установами.

Всі угоди містять статтю про співпрацю для підтримки ефективного зв'язку з ООН (ст. 2 Угоди між ООН і ЮНІДО). Сторони домовляються вживати всіх заходів, необхідних для цього. В угодах ООН з МБРР і МВФ в угодах говориться про встановлення такого адміністративного механізму, що забезпечив би максимально тісний зв'язок між сторонами.

Всі угоди обумовлюють укладення угод про зв'язок як між центральними, так і між регіональними представництвами (ст. 15 Угоди між ООН і ЮНІДО).

Також всі угоди закріплюють повноваження Генерального Секретаря ООН і директорів спеціалізованих установ укладати додаткові домовленості (ст. 19 Угоди між ООН і ЮНІДО).

Особливий характер носять угоди про співпрацю між ООН та МФК, МАР. Відносини між цими організаціями регулюються на основі договору між ООН і МБРР від 19 листопада 1947 р., що передбачено окремо укладеними договорами [148, с. 314; 149, с. 222].

Договори про співпрацю укладаються також між спеціалізованими економічними установами. Зазвичай, такі договори закріплюють загальні положення щодо співпраці. Прикладом договору про співпрацю може бути Договір між ПРООН і МБРР (від імені МФК) від 8 лютого 1988 р. [150, с. 237]. Сторони договору домовляються “об'єднати зусилля й підтримувати тісні й тривалі стосунки для досягнення спільної мети”. Вони визнають свою допоміжну роль у досягненні цілей ООН. МФК погоджується здійснювати

певні дії на прохання ПРООН. Саме до таких дій договір відносить технічну співпрацю з урядами держав. Даний договір регламентує лише загальні положення співпраці, а основні умови її здійснення закріплюються відповідними резолюціями та рішеннях компетентних органів ПРООН та угодах, що укладаються з урядом. Текст типової угоди, що укладається з урядом, міститься в додатку до договору. Повну відповідальність за координацію дій на рівні держави несе представник, призначений Генеральним Секретарем. МФК надає йому консультації, інформацію щодо планування та здійснення технічної співпраці, а також доповіді щодо проведених вже дій. “Сторони консультуватимуться між собою щодо будь-яких питань, що можуть робити їх співпрацю ефективнішою”. Організації час від часу обмінюватимуться інформацією щодо співпраці, включаючи темпи, видатки та прибутки. Кожна з сторін може звернутися до іншої за інформацією з цих питань. МФК готує періодичні звіти щодо здійснення технічної співпраці. Окрім того, як ПРООН, так і уряд держави, в будь-який момент можуть ознайомитися з діями, що проводяться МФК згідно угоди, для чого МФК повинна надати максимум можливостей. Весь персонал, задіяний в проекті повинен відповідати встановленим стандартам кваліфікації. ПРООН може надавати МФК рекомендації щодо підвищення рівня персоналу. За цим договором МФК отримує статус незалежної сторони у відносинах з ПРООН. МФК є підзвітна ПРООН. “Всі права на інтелектуальну власність щодо будь-яких винаходів чи робіт, що стали результатом технічної співпраці в рамках угоди, належать ПРООН”. ПРООН бере на себе всі витрати МФК на здійснення технічної співпраці, забезпечення персоналу, а також обов’язок забезпечити МФК фондами, що відповідають вартості здійснюваних дій. Наприкінці кожного фінансового року МФК надає ПРООН звіт про використані кошти. Привілеї та імунітети всього персоналу, що задіяний в проекті, закріплені угодою між ПРООН і

урядом чи МФК і урядом. Вони надаються в обсязі, необхідному для успішного здійснення співпраці та в інтересах ПРООН і МФК.

А ось ще один приклад договору про співпрацю між організаціями системи ООН – Договір між МАГАТЕ і ЮНІДО від 9 жовтня 1987 р. [146, с. 392]. Цей договір закріплює лише загальні положення співпраці організацій. Згідно з його положеннями МАГАТЕ і ЮНІДО домовляються про співпрацю в рамках своїх установчих актів та Статуту ООН. Кожна з цих організацій буде діяти в своїй сфері, а також вони регулярно між собою проводитимуть консультації з питань, що становлять спільний інтерес. МАГАТЕ визнає, що “згідно зі Статутом ЮНІДО здійснює координаційну діяльність в сфері промислового розвитку”. ЮНІДО визнає, що “згідно з Статутом МАГАТЕ здійснює мирне використання атомної енергетики й координує діяльність в цій сфері”. Організації будуть запрошувати представників одна одної на Генеральні конференції, брати участь у обговоренні питань, що становлять для них спільний інтерес, запрошуватися на сесії, брати участь у їхній роботі, але без права голосу. На прохання однієї з організацій інша включатиме в порядок денний сесії будь-яке питання, але за умови проведення попередніх консультацій між організаціями. Сторони обмінюються інформацією щодо проектів, програм, які проводяться, надають взаємні консультації щодо інформації, яка зацікавила іншу сторону. Але при цьому сторони повинні дотримуватися “умов певної конфіденційності щодо інформації, що їм надається”. Згідно з умовами договору секретаріати організацій обмінюються статистичними даними, проводять консультації, обмінюються персоналом на постійній чи тимчасовій основі. Фактично, меморандуми про взаєморозуміння схожі за формою та змістом, визначають важливі функції спільної співпраці міжнародних економічних організацій у сферах, що належать до їх компетенції [207, с. 55].

Треба зазначити, що при наявності тісних відносин між спеціалізованими економічними установами договори про співпрацю інколи

не є необхідними. Прикладом може бути співпраця МБРР і МВФ. Фонд і Банк тісно співпрацюють на основі їх установчих актів, на основі спільного походження, проте немає формальної угоди про їхню співпрацю.

Спеціалізовані економічні установи також укладають договори про співпрацю і з організаціями, що не входять до системи ООН. Також спеціалізовані економічні установи ООН укладають договори з організаціями неурядового характеру. В першу чергу це, звичайно, договори загального характеру, що закріплюють основні положення та механізми співпраці. Так, станом на 5 вересня 2008 р. ЮНІДО підписала угоди про співпрацю з 62 організаціями міжурядового характеру, серед них Ліга арабських держав, Європейський Союз, Африканський Союз та інші [172]. Станом на 5 вересня 2005 р. їх було 140. ІМО уклала договори про співпрацю з 42 міжурядовими організаціями, що не входять до системи ООН, та 65 неурядовими організаціями [154]. БАГІ підписала меморандуми про взаєморозуміння з 44 організаціями, установами неурядового характеру, серед них шість регіональних міжнародних організацій, таких як Африканський банк розвитку (African Development Bank), Арабська інвестиційно-гарантійна корпорація (Inter-Arab Investment Guarantee Corporation) і ін. [194] ІКАО уклала всього 109 міжнародних угод, з яких 15 – це двосторонні угоди з міжнародними організаціями, здебільшого про співпрацю та угоди адміністративного характеру, так звані "робочі угоди" (Working agreement between ICAO and WTO (20.07.1978)) [209]. Вони містять загальні положення про співпрацю між організаціями, інколи обумовлюють детальніше здійснення певних дій, програми (Agreement for Cooperation between ICAO and Eurocontrol (27.03.1996); Memorandum of understanding between ICAO and ІМО (15.02.1985) [155; 189].

Наприклад, угода між ЮНІДО і Комісією Африканського Союзу від 21 червня 2006 р. [151]. Цей документ закріплює основні положення співпраці між двома організаціями: проведення консультацій, взаємне

представництво, сфери співпраці (енергетика, фармація, передача технологій), обмін документами та інформацією, фінансування спільних проектів.

Інша угода, між ЮНІДО і Європейською комісією щодо посилення співпраці від 23 жовтня 2003 р., передбачає загальні умови здійснення та фінансування спільних проектів [206]. Вона містить положення, що стосуються обміну інформацією, прямих та непрямих видатків, управління проектами, персоналу, задіяного в них, і т. д. Фактично, ця угода є додатковою до загальної угоди між ЄС і ООН від 29 квітня 2003 р. [173]. Згідно з положеннями даної угоди спеціалізовані установи ООН для участі в ній повинні самі до неї приєднатися. Така ж угода була підписана ІКАО 14 січня 2005 р. [155]. Фактично, за змістом угоди про співпрацю з міжнародними організаціями, що не входять до складу системи ООН, не відрізняються від угод між спеціалізованими економічними установами. Треба лише відзначити, що вони значно менші за обсягом, адже такі угоди регламентують лише загальні положення та механізми співпраці між організаціями.

Договори про співпрацю можуть закріплювати як загальні положення співпраці, так і співпраці в окремій сфері. Так, наприклад, Договір про співпрацю між Корпорацією розвитку регіону Анд (ADC) та ЮНІДО в сфері промислового розвитку від 22 лютого 1977 р. [165, с. 402]. В рамках такого договору проводяться:

- консультації;
- надається технічна підтримка;
- проводиться підготовка промислових та інвестиційних проектів;
- здійснення проектів;
- сприяння в укладенні контрактів;
- сприяння промисловій співпраці між державами регіону;
- передача технологій;

- аналіз промислових проектів для їх якнайефективнішого втілення;
- перегляд і розробка промислових проектів, що є оптимальними для держав регіону, й сприяють встановленню рівноваги в ньому;
- участь в переговорах, якщо їх предмет не йде в розріз з положеннями договору;
- інші аспекти співпраці в промисловій сфері.

Також такі договори часто передбачають проведення міжорганізаційних консультацій.

Угоди про співпрацю між міжнародними організаціями інколи ще називають “меморандумами про взаєморозуміння” (Memorandum of understanding concerning cooperation between the ILO and UNIDO of 1976) [191, с. 308]. Вони також містять положення щодо співпраці, її сфер, встановлюють робочі зв'язки щодо сприяння державам-членам, обміну інформацією, документацією, статистичними даним, персоналом, представництвами, результатами досліджень й технічною підтримкою, робочими групами та консультантами і т. д. Окремі меморандуми відрізняються закріпленням в них положень щодо проведення спільних програм (Мем. про взаємодію між ЮНІДО і МБРР і МАР 1973 р.) [190, с. 302] та їх спільним фінансуванням (Угода між МБРР і МАР та ІФАД 1978 р.) [145, с. 310].

Загалом, спеціалізовані економічні установи ООН надають перевагу у своїй практиці не укладенню двосторонніх угод, а виробленню багатосторонніх конвенцій в тій сфері діяльності, в якій вони працюють. Такій практиці надає перевагу ІМО, ІКАО, ВПС, МСЕ і інші. В принципі, вироблення конвенцій це своєрідна форма співпраці чи точніше, в даному випадку, координації діяльності держав-членів в певній сфері, що якраз і закріплено в установчих документах спеціалізованих економічних установ. Спеціалізовані ж установи фінансово-кредитного характеру в силу своїх особливостей, а саме здійснення безпосередньої співпраці з державами через

надання їм різноманітних кредитів, позик, технічної підтримки, мають значно ширшу базу двосторонніх міжнародних договорів, особливо з державами.

Отже, співпраця спеціалізованих економічних установ ООН здійснюється на основі двох принципів – принципу співпраці та принципу координації. Зміст угод між спеціалізованими установами та спеціалізованими установами і міжнародними організаціями, що не входять до системи ООН, загалом не відрізняється. Такі договори ґрунтуються на рівноправності сторін і передбачають основні форми та механізми співпраці загалом чи у окремо взятій сфері. Що ж стосується договорів спеціалізованих економічних установ і ООН, то в основі вже лежить принцип координації, тобто ООН має керівні координуючі повноваження щодо діяльності установ. Вони їй підзвітні, що передбачається договорами, які укладаються між ЕКОСОП і установами.

3.3. Особливості відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов'язань

Міжнародно-правова відповідальність – сукупність міжнародно-правових відносин, що виникає в сучасному міжнародному праві в зв'язку з правопорушеннями, вчиненими будь-якими суб'єктами міжнародного права [53, с. 10]. Загальновизнано, що міжнародно-правова відповідальність є однією з найважливіших складових міжнародної правосуб'єктності. Обсяг міжнародної правосуб'єктності міжнародної організації визначається її установчим актом, а обсяг відповідальності міжнародної організації визначається обсягом її правосуб'єктності. Так як обсяг правосуб'єктності міжнародних організацій різний, то обсяг міжнародної відповідальності також відрізняється [53, с. 134].

Ряд авторів, зокрема і вітчизняних, підкреслюють, що міжнародна відповідальність міжнародної організації може наставати внаслідок невиконання міжнародних зобов'язань за угодами, стороною яких є міжнародна організація [7, с. 490].

На сьогоднішній день проблема відповідальності міжнародних організацій є досить актуальною. Вона недостатньо висвітлена в міжнародно-правовій літературі і поки що залишається поза увагою чинних міжнародно-правових актів. Установчі акти міжнародних організацій не містять загальних норм, що регулюють питання відповідальності міжнародних організацій. Віденська конвенція 1986 р. зазначає, що її положення не врегульовують жодного з питань щодо міжнародної відповідальності, пов'язаних з міжнародними договорами (ст. 74).

Тема відповідальності міжнародних організацій вперше була піднята Комісією міжнародного права (далі – КМП) ще у 1963 р. у першій доповіді спецдоповідача А. Ель-Еріана з питання щодо відносин між державами і міжурядовими організаціями [174, с. 159].

У резолюції 56/82 від 12 грудня 2001 р. Генеральна Асамблея ООН попросила Комісію міжнародного права ООН почати роботу над кодифікацією норм щодо відповідальності міжнародних організацій [80]. На п'ятдесят п'ятій сесії у 2003 р. було представлено першу доповідь щодо відповідальності міжнародних організацій. Після цього була створена робоча група, яка мала сприяти у підготовці наступної доповіді. Головою робочої групи і спецдоповідачем став італійський вчений Джорджіо Гая [193]. На своїй 55-й сесії Комісія міжнародного права також звернулася до Секретаріату з проханням щорічно направляти главу своєї доповіді, присвячену темі "Відповідальність міжнародних організацій", міжнародним організаціям з метою отримання від них коментарів [76]. Незважаючи на всі зусилля Комісії міжнародного права, питання недостатності практики щодо міжнародної відповідальності міжнародних організацій залишається проблемним і досі. На останній п'ятдесят дев'ятій сесії спецдоповідач закликав міжнародні організації надавати Комісії Міжнародного права більш детальну інформацію щодо випадків настання міжнародної відповідальності міжнародних організацій.

До сьогоднішнього дня спецдоповідачем і робочою групою було представлено увазі Комісії п'ять доповідей. Також робочою групою були розглянуті коментарі та зауваження, отримані від урядів держав і міжнародних організацій. Станом на 30 квітня 2007 р. коментарі були отримані від наступних трьох міжнародних організацій: Європейська комісія, МВФ, Організації з заборони хімічної зброї [76]. Зразу треба зазначити, що МВФ загалом вважає проект статей недопрацьованим і висуває досить багато зауважень, особливо що стосується деталізації положень Проекту.

Останню, п'яту доповідь, Комісія міжнародного права розглянула 9–12 та 18 липня 2007 р., а 6–8 серпня 2007 р. прийняла коментарі до вищезгаданих статей. У п'ятій доповіді міститься 14 проектів статей, що відповідають Частині II проектів статей щодо відповідальності держав [76].

Таким чином у попередньому порядку Комісія станом на сьогоднішній день прийняла 45 проектів статей. Ці статті утворюють Частину першу "Міжнародно-протиправне діяння міжнародної організації" (ст. 1–30) і Частину другу "Зміст міжнародної відповідальності міжнародної організації" (ст. 31–45). Частина перша включає вступні статті (ст. 1–3), де відображено сферу дії проектів статей, дано визначення термінів і закріплено декілька загальних принципів. Потім йдуть глави щодо визначення поведінки, яку можна вважати поведінкою міжнародної організації (*attribution of conduct to an international organization*) (ст. 4–7), порушення міжнародно-правового зобов'язання (ст. 8–11), відповідальності міжнародної організації в зв'язку з діянням держави чи іншої міжнародної організації (ст. 12–16), обставин, що виключають протиправність (ст. 17–24), і відповідальності держав в зв'язку з діянням міжнародної організації (ст. 25–30). Частина друга містить глави щодо загальних принципів (ст. 31–36), відшкодування шкоди (ст. 37–43) і серйозних порушень зобов'язань, що витікають з імперативних норм загального міжнародного права (ст. 44–45) [108].

Проект статей щодо відповідальності міжнародних організацій не є простим дублюванням статей щодо відповідальності держав, адже обсяг їхньої правосуб'єктності є різний, а відповідно це стосується і відповідальності. Відповідальність міжнародних організацій має свої особливості [17, с. 94]. Проте зважаючи на те, що багато положень можуть застосовуватися і до міжнародних організацій, взяті були аналогічні формулювання, лише термін "держава" змінено на "міжнародна організація".

Як вже згадувалося вище, міжнародним організаціям було запропоновано надавати коментарі щодо Проекту статей.

МВФ не вважає можливим спиратися на норми, що стосуються відповідальності держав, при аналізі міжнародної відповідальності міжнародних організацій. "Як визнав Міжнародний Суд, міжнародні організації на відміну від держав не володіють загальною компетенцією.

Міжнародна організація створюється за згодою між її членами з конкретною метою, закріпленою в її установчому акті. Водночас як держави з організаційної та функціональної точок зору однакові, повноваження і функції міжнародних організацій відрізняються в залежності від положень їх статутів. Ці відмінності повинні враховуватися при оцінці міжнародної відповідальності, пов'язаної з діями різних організацій" [76]. На думку ж розробників статей, в проектах "забезпечується такий рівень узагальнення норм, що дає можливість їх застосування якщо не для всіх, то для переважної більшості міжнародних організацій". До того ж це не виключає застосування спеціальних правил, якщо міжнародна організація володіє особливими рисами [78].

Європейська комісія ж в значній мірі підтримала проекти ст. 17–24 щодо обставин, що виключають відповідальність, але в неї викликають занепокоєння проекти ст. 28 і 29 щодо відповідальності держав в зв'язку з діями міжнародних організацій.

Зі сфери дії Проекту статей виключається цивільна відповідальність міжнародних організацій, пов'язана з порушенням контрактів, укладених з приватними особами, відповідальність за шкоду завдану діями не забороненими нормами міжнародного права.

Згідно зі статтями "міжнародна організація" – організація, створена на основі міжнародного чи іншого договору, що регулюється міжнародним правом, і володіє власною міжнародною правосуб'єктністю (ст. 2).

"Міжнародно-протиправне діяння міжнародної організації має місце, коли будь-яка поведінка, що полягає у дії чи бездіяльності... представляє собою порушення міжнародно-правових зобов'язань цієї міжнародної організації" (ст. 3). Для застосування норм статей Проекту не вимагається наявність будь-якої шкоди [26].

Порушення міжнародно-правових зобов'язань – це діяння міжнародної організації, що не відповідає зобов'язанню, незалежно від його походження і

характеру (ст. 8). Дане положення відповідає положенню ст. 28 Статей про відповідальність держав лише з заміною терміну "держава" на "міжнародна організація". Якщо в момент здійснення діяння дане зобов'язання не зв'язує міжнародну організацію, то діяння не є порушенням міжнародно-правового зобов'язання (ст. 9).

Міжнародна організація не може посилається на "правила організації" в якості виправдання для невиконання договору. Винятком може бути порушення "правил організації" щодо компетенції укладення договору, якщо це порушення було явним і стосувалося норми особливо важливого значення (ст. 46).

З коментарів до Проекту випливає, що поведінка, яка санкціонується в законному порядку в процесі прийняття організацією рішень, може призвести до порушення зобов'язань організації. МВФ з цим не погоджується. Процедури прийняття рішень міжнародними організаціями є їх власними законними імперативами, вони, зазвичай, визначаються в статутах організацій. Яка б політика не була замішана в прийнятті конкретних рішень, дотримання процедури прийняття рішень не є політичним вибором. На відміну від держави міжнародна організація не є суверенною в цьому відношенні, вона є інструментом реалізації свого статуту.

МВФ хоче особливо підкреслити, що основоположні параметри, в які повинні вкладатися всі зобов'язання міжнародної організації, визначаються в угоді про створення організації. Так як зовнішні межі того, що узгодили члени, встановлюються в цьому установчому документі. Міжнародні організації обмежені в своїй правоздатності, і їхні зобов'язання обмежуються цією ж правоздатністю, так як її межі встановлюються в статуті організації. МВФ не бачить правової основи стверджувати, що правила організації "не обов'язково мають пріоритет над принципами, що викладаються в даному проекті статей".

"Факт порушення міжнародного зобов'язання міжнародною організацією може встановлюватися лише через відсилання до правил організації (окрім окремих випадків, коли мова йде про імперативні норми міжнародного права)", зазначається в коментарях МВФ.

Міжнародній організації присвоюється поведінка її органів, а також осіб і утворень, що діють за її вказівкою, під керівництвом чи контролем таких органів.

Часто міжнародний договір встановлює певний мінімальний стандарт поведінки. Перевищення його не буде протиправним. Наявність правопорушення визначається змістом договору, який тлумачиться з врахуванням його об'єкту і цілей, а також конкретних обставин.

Міжнародне зобов'язання не має сили для третіх сторін і тому їхні дії не можуть класифікуватися як його порушення. Тим не менше є підстави вважати, що свідоме надання допомоги в здійсненні протиправних дій чи бездіяльності суперечить принципу добросовісності, а також принципу добросовісного виконання зобов'язань за міжнародним правом.

Глава V повністю присвячена обставинам, що виключають протиправність. Як вже згадувалося вище, Європейська Комісія повністю підтримує ст. 17–24, що стосуються обставин, що виключають протиправність. До таких обставин віднесли згоду (ст. 17), самооборону (ст. 18), контрзаходи (ст. 19), форс-мажор (ст. 20), лихо (ст. 21) та стан необхідності (ст. 22).

Проте Європейське Співтовариство нагадує про "різноманіття структур, форм і функцій міжнародних організацій і про той факт, що деякі концепції, що застосовуються до держав, не є релевантними в даному контексті" [76]. Це особливо важливо для ЄС з урахуванням "особливого характеру цієї організації і в світлі прямого застосування законодавства Європейського Співтовариства до держав-членів і його примату щодо національного законодавства".

Отже, що стосується згоди держави чи міжнародної організації на здійснення певного діяння щодо них, то така згода "виключає протиправність цього діяння в тій мірі, в якій це діяння залишається в рамках вищевказаної згоди". Юридично дійсна згода означає, що вона надана особою чи органом, що має на це право. Згода може бути анульована на тих самих підставах, що і згода на обов'язковість договору: помилка, обман, підкуп чи примус.

На думку МВФ, Комісії необхідно включити в свій коментар до Проектів приклад надання згоди державою при приєднанні до установчого акту тієї чи іншої міжнародної організації. "Статут міжнародної організації узгоджується її членами. Відповідно, якщо поведінка організації узгоджується з її статутом, то члени організації погоджуються з ним. Таким чином члени організації дають згоду на поведінку організації згідно статуту і поведінка організації не матиме протиправного характеру по відношенню до її членів" [76].

Принцип згоди може також застосовуватися по відношенню до не членів, якщо така згода є явно вираженою чи мається на увазі [76].

Протиправність діяння також виключається, якщо воно є законним заходом самооборони, який застосовується згідно принципів міжнародного права, закріплених Статутом ООН (ст. 18). Право на самооборону загально визнане у міжнародному праві і є виключенням з принципу незастосування сили і погрози силою.

Міри самооборони мають бути відповідними загрози і не виходити за межі необхідного.

Проект ст. 19 щодо контрзаходів на разі не готовий, а буде підготований на пізнішій стадії, коли питання, пов'язані з контрзаходами міжнародної організації, будуть розглянуті в контексті імплементації відповідальності міжнародної організації.

МВФ вважає, що протиправність поведінки міжнародної організації може також виключатися в силу принципу контрзаходів, тобто "в силу того,

що поведінка була застосована для того, щоб досягнути припинення протиправної поведінки проти організації. Ця думка ґрунтується на тому, що на практиці міжнародний договір наділяє організації правами вживати заходів, які аналогічні контрзаходам" [76].

Протиправність міжнародного діяння виключається, якщо діяння обумовлене дією непереборної сили чи непередбачуваної події, що не піддаються контролю організації і зробили за даних обставин виконання зобов'язань матеріально неможливими, тобто за умов форс-мажору (ст. 20).

Існує загальні принципи права, що передбачають ситуації, породжені непереборною силою – форс-мажором. *Quod alias non fuit licitum necessitas licitum facit* – необхідність робить законним те, що було б незаконним за інших умов.

Щодо міжнародних договорів, то згідно положень Віденської конвенції учасник договору вправі посилатися на неможливе виконання договору лише у випадку, якщо вона є результатом безповоротного зникнення чи знищення об'єкта, необхідного для виконання договору (ст. 61).

“Непереборна сила” означає, що повинна існувати перешкода, якої сторони не можуть уникнути чи запобігти. “Непередбачувана подія” означає, що настання цієї події було неможливо передбачити чи що вона була малоімовірною. Якщо таку подію можна було передбачити, то та сторона, що не виконала зобов'язання, може розглядатися як така, що взяла на себе ризик виконання зобов'язань при настанні цієї події.

Можливість передбачити подію оцінюється на момент прийняття зобов'язань. Сторона повинна вжити всіх заходів, що є в її розпорядженні для виконання зобов'язання, а не пасивно спостерігати настання події, яка може слугувати основою для його невиконання.

Непереборна сила чи непередбачувана подія повинна бути причиною ситуації матеріально неможливої виконати зобов'язання.

Форс-мажор не поширюється на ситуації, при яких виконання зобов'язання стає більш утрудненим. Це стосується і ситуацій, спричинених недбалістю чи бездіяльністю сторони.

Не може бути визнана форс-мажорною ситуація, спричинена міжнародною організацією, що на неї посилається, чи спровокована нею.

Згідно з Віденською конвенцією 1986 р. на матеріальну неможливість не можна посилатися, “якщо ця неможливість не була результатом порушення цим учасником або зобов'язання за договором, а бо іншого міжнародного зобов'язання, взятого на себе по відношенню до будь-якого іншого учасника договору” (ст. 61).

Протиправність виключається, якщо у виконавця даного діяння не було в ситуації лиха іншого розумного способу спасти своє життя чи життя інших ввірених йому осіб. Проте протиправність діяння не виключається, як і у випадку з форс-мажорною ситуацією, якщо ситуація лиха обумовлена поведінкою організації, що а неї посилається, або дане діяння створить ще більшу чи таку ж небезпеку (ст. 21).

Міжнародна організація не може посилатися на стан необхідності як на основу для виключення протиправності діяння за винятком тих випадків, коли:

є єдиним для організації засобом захисту від великої і неминучої небезпеки істотного інтересу міжнародного співтовариства, який дана міжнародна організація згідно з нормами міжнародного права у своїх функціях зобов'язана захищати;

не наносить суттєвої шкоди істотному інтересу держави чи держав, щодо яких існує дане зобов'язання, чи міжнародного співтовариства загалом.

У будь-якому випадку міжнародна організація не може посилатися на стан необхідності, якщо:

дане міжнародно-правове зобов'язання виключає можливість посилення на стан необхідності;

ця організація сприяла виникненню стану необхідності (ст. 22).

Стан необхідності як обставина, що виключає протиправність, є загальним принципом права. Відмінність між форс-мажором і необхідністю в тому, що непереборна сила створює умови, в яких відповідна поведінка є не лише необхідною, але і неумисною.

Якщо ж діяння не відповідає зобов'язанню, що впливає з імперативної норми загального міжнародного права, то жодна з обставин, перерахованих у Главі V, не виключає протиправності будь-якого діяння міжнародної організації, що закріплено ст. 23. Доктрині міжнародного права відомі різні погляди на те, які норми є імперативними. Судова практика визнає в якості таких норм ті, що забороняють застосування сили і погрози силою, геноцид, рабство, расову дискримінацію, злочини проти людства, а також право на самовизначення. Цей перелік не є вичерпним. До числа імперативних норм відносять, зокрема, принципи, закріплені у Статуті ООН.

Посилання на обставини, що виключають протиправність, не зачіпають:

дотримання даного зобов'язання, якщо в тій мірі, в якій обставини, що виключає протиправність, більше не існує;

питання щодо компенсації за будь-яку матеріальну шкоду, спричинену даним діянням (ст. 24).

Згідно ст. 32 "юридичні наслідки міжнародно-протиправної дії не зачіпають обов'язків міжнародної організації щодо виконання порушеного зобов'язання". Не виключено, що зобов'язання може взагалі припинитися. Наприклад, одна з сторін може скористатися своїм правом припинити чи призупинити дію договору згідно ст. 60 Віденської конвенції 1986 р., тобто внаслідок суттєвого порушення міжнародного договору. Виконання зобов'язань може стати неможливим після вчинення правопорушення. Це буде залежати від характеру зобов'язань і порушення.

Згідно ст. 33 міжнародна організація, що вчинила міжнародну протиправну дію зобов'язана:

припинити цю дію чи бездіяльність;

надати відповідні запевнення і гарантії не повторення діяння, якщо цього вимагають обставини (ст. 32).

Щодо надання гарантій і запевнень неповторення, то для цього порушення не обов'язково має бути тривалим, а в поведінці суб'єкта повинна бути тенденція до порушень.

Згідно ст. 34 міжнародна організація зобов'язана повністю компенсувати шкоду, завдану діянням, як моральну так і матеріальну. Міжнародній організації може бути важко відшкодувати завдану шкоду. Що пов'язано з неадекватними фінансовими ресурсами, які надають міжнародній організації для покриття таких видатків, але це не може звільняти її від юридичних наслідків (ст. 34).

Міжнародна організація не може посилатися на свої правила в якості виправдання для невиконання своїх зобов'язань, окрім щодо відповідальності організації перед ж державою чи організацією, що входять до її складу (ст. 35). Цей принцип співзвучний принципу, згідно якого держава не може посилатися на внутрішнє законодавство в якості виправдання для невиконання своїх зобов'язань.

Щодо відносин між міжнародною організацією і державами, що не є її членами, то, очевидно, правила міжнародної організації не можуть зачіпати її зобов'язань, що виникли внаслідок протиправного діяння. Проте щодо відносин між організаціями і її членами, правила міжнародної організації можуть зачіпати застосування принципів і правил. Наприклад, можуть змінити правила щодо форми відшкодування.

Згідно ст. 36 міжнародні зобов'язання міжнародної організації можуть бути зобов'язаннями щодо однієї чи кількох інших міжнародних організацій, однієї чи кількох держав чи міжнародним співтовариством загалом, що

залежить від характеру і змісту міжнародно-правових зобов'язань і обставин порушення (ст. 36).

Хоча практика відшкодування шкоди міжнародними організаціями досить обмежена в порівнянні з практикою держав, але все ж можна знайти випадки такого відшкодування [24, с. 161].

Повне відшкодування шкоди, завданої міжнародною організацією здійснюється в формі реституції, компенсації і сатисфакції окремо чи разом, що закріплює Глава 2 Частини II Проектів статей.

Міжнародна організація зобов'язана здійснити реституцію (ст. 38). Тобто відновити становище, яке існувало до здійснення протиправного діяння, якщо воно:

- не є матеріально неможливим;
- не тягне за собою наслідки зовсім непропорційні вигоді від отримання реституції замість компенсації.

Згідно ст. 39 міжнародна організація зобов'язана компенсувати шкоду наскільки шкода не відшкодована реституцією. Компенсація охоплює будь-яку шкоду, що обраховується у грошовому виразі, включаючи упущену вигоду (ст. 39).

Критерії і основні положення виплати компенсації були схвалені Генеральною асамблеєю ООН 26 червня 1998 р. (Резолюція 52/247 ГА від 26 червня 1998 р. про відповідальність перед першими особами: часові та фінансові обмеження).

Саме по собі членство в міжнародній організації не тягне за собою відповідальності для держав-членів, коли організація вчиняє міжнародно-протиправне діяння.

"Державі на міжнародному рівні присвоюється лише поведінка її органів управління чи інших суб'єктів, що діють за вказівкою, під керівництвом чи під контролем таких органів, тобто агентів держави" [76].

Якщо держава-член міжнародної організації вкаже в правилах організації на похідну відповідальність членів за поведінку організації, то тоді ці правила організації стануть основою для визначення того, чи несе та чи інша конкретна держава-член відповідальність за конкретну поведінку держави.

З цього випливає, що члени зазвичай не будуть нести зобов'язання надавати компенсацію потерпілій стороні, якщо організація не в змозі зробити це, якщо тільки правила організації не передбачають, що члени повинні надати таку компенсацію. МВФ вважає, що це єдиний можливий висновок, який узгоджується з наступними усталеними принципами:

міжнародні організації володіють незалежною правоздатністю;

"присвоєння" є необхідною вимогою для того, щоб держава несла відповідальність за протиправне діяння;

відповідальність надавати компенсацію може ґрунтуватися лише на відповідальності держав чи іншій нормі, яка обов'язкова для держави (тобто в даному випадку правила організації).

Згідно ст. 40 міжнародна організація зобов'язана надати сатисфакцію за шкоду, наскільки вона не може бути відшкодована реституцією чи компенсацією. Сатисфакція може полягати у визнанні порушення, вираженні жалю, офіційному вибаченні чи в іншій відповідній формі. Вона повинна бути пропорційна шкоді і не може мати принизливу для міжнародної організації форму (ст. 40).

Для забезпечення повного відшкодування на основну суму можуть начислятися проценти. Вони нараховуються з дати, коли мала бути виплачена основна сума, по дату виконання платіжного зобов'язання (ст. 41).

При визначенні відшкодування враховується додаткова шкода, завдана умисною чи необережною дією чи бездіяльністю потерпілого суб'єкта (*contribution to the injury*) (ст. 42). Члени міжнародної організації зобов'язані вжити всіх необхідних заходів згідно правил міжнародної організації, щоб

надати цій організації засоби для ефективного виконання її зобов'язань (ст. 43). Жодних субсидіарних зобов'язань членів перед потерпілою стороною не виникає, якщо міжнародна організація не може забезпечити відшкодування. Такий підхід відповідає практиці. Таким чином міжнародна організація самостійно повинна виконувати свої зобов'язання по відшкодуванню, використовуючи всі засоби, що передбачені її правилами. У більшості випадків це буде означати звернення за відповідними засобами до членів міжнародної організації.

Отже, основною проблемою в дослідженні особливостей відповідальності міжнародних організацій є недостатність практики з цього питання. Установчі акти міжнародних організацій не містять норм щодо їхньої відповідальності за порушення міжнародних зобов'язань, і єдиним джерелом є Проект статей щодо відповідальності міжнародних організацій, що розробляється Комісією міжнародного права. Згідно з цим документом, відповідальність міжнародних організацій настає за будь-яке міжнародно-протиправне діяння. Шкода не є обов'язковою умовою настання відповідальності міжнародних організацій. Для цього вистачає вчинення діяння, що не відповідає зобов'язанням міжнародної організації. Обставинами, що виключають міжнародну відповідність міжнародних організацій є згода, самооборона, контрзаходи, форс-мажор, лихо та стан необхідності. Повне відшкодування шкоди, завданої міжнародною організацією, може здійснюватися у формі реституції, компенсації, сатисфакції. За умови, що міжнародна організація не може забезпечити відшкодування, перед державами-членами організації жодних субсидіарних зобов'язань не виникає.

Висновки до Розділу 3

Проаналізувавши договірну базу спеціалізованих економічних установ системи ООН автор зробив наступні висновки.

Наявність договірної правоздатності у міжнародних організацій не означає, що будь-яка міжнародна організація може укласти будь-які міжнародні договори. Компетенція міжнародної організації укласти міжнародні договори пов'язана з компетенцією держав-членів укласти їх, тому що, зазвичай, інтереси міжнародної організації - це сукупність інтересів її членів. Фактично, саме держави-члени наділяють міжнародну організацію договірною правоздатністю та встановлюють її межі. Таким чином міжнародні організації мають різний обсяг договірної правоздатності, що прямо пов'язано з їхньою компетенцією.

Міжнародні організації в силу своєї похідної від держав природи не укладають і не можуть укласти договори, що прямо не пов'язані зі сферою їхньої діяльності. До таких договорів, наприклад, належать політичні договори деяких видів, такі як договори про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу, союзні і мирні договори, про нейтралітет, про обмін територіями, про встановлення дипломатичних відносин і т. д. Об'єктами договорів за участю міжнародних організацій є в основному економічні і соціальні питання, що входять до їх компетенції згідно з установчими актами. При чому договори міжнародних організацій з державами мають значно ширше коло об'єктів, ніж договори, котрі міжнародні організації укладають між собою.

Термін “договір” (treaty), як правило, не застосовується до угод, котрі укладаються міжнародними організаціями. Основним терміном, що застосовується до таких угод є термін “міжнародна угода” (international

agreement). Хоча серед договірної бази спеціалізованих економічних установ можна зустріти і інші найменування міжнародних договорів, наприклад, меморандум про взаєморозуміння (memorandum of understanding).

За сторонами договору міжнародні угоди міжнародних економічних організацій можна розділити на такі основні групи:

- 1) договори про співпрацю з державами;
- 2) договори про співпрацю з міжнародними організаціями.

Договори про співпрацю з державами можна теж поділити на дві групи:

- 1) з державами, що не входять до складу організації;
- 2) договори з державами-членами.

Договори з державами-нечленами зазвичай укладаються міжнародними організаціями напівзакритого типу. Коли ж мова йде про ООН та її спеціалізовані економічні установи, то такий вид договорів практично відсутній на сьогоднішній день в їхній практиці зважаючи на кількість держав, що входять до їх складу.

За об'єктом договору договори, що укладаються спеціалізованими економічними установами з державами-членами можна класифікувати на:

- 1) договори про штаб-квартиру;
- 2) договори про фінансову допомогу;
- 3) договори про технічну підтримку.

Договори ж спеціалізованих економічних установ із міжнародними організаціями за сторонами можна поділити на три види:

- 1) договори з ООН;
- 2) договори між спеціалізованими установами;
- 3) договори з організаціями, що не входять до системи ООН. Ці

договори укладаються переважно про співпрацю та координацію діяльності.

Договір про штаб-квартиру сприяє визнанню правосуб'єктності міжнародної організації державою перебування й закріплює обсяг її

імунітетів та привілеїв. Інколи договори про штаб-квартиру можуть укладатися й з державами-нечленами. Договір про штаб-квартиру може мати й іншу назву, не “headquarters agreement”, а “seat agreement”, “institutional treaty”, чи “agreement concerning the legal status”, проте зміст його залишається незмінним. До категорії угод про штаб-квартиру можна віднести і договори про представництва, положення яких суттєво не відрізняються за своїм змістом.

Міжнародні економічні організації укладають сотні угод про фінансову допомогу: кредити, позики, фінансові гарантії. Такі документи мають стандартну форму й диспозитивний характер. Сторони можуть встановлювати строки, конкретизувати призначення кредиту, виплати, ставки, надання фінансово-економічної інформації. Як і угоди технічного характеру, більшість фінансових угод мають вузькоспеціалізований характер. Вони, зазвичай, містять конкретні положення щодо функціонування і уникають загальних формулювань, котрі прямо не пов'язані з предметом договору. З цієї причини широко застосовуються стандартні форми таких договорів.

Договори про технічну підтримку є характерними для спеціалізованих економічних установ. Спеціалізовані установи ООН використовують типові форми таких договорів. Їх зміст може відрізнятися, але в основі лежать положення про проведення спільних семінарів, навчальних програм, дослідницьких робіт, обмін експертами і т. д., тобто вони є типовими. Такі угоди містять технічні проекти й мають вузькоспеціалізований характер. Зобов'язання для сторін носять короткостроковий характер, що відрізняє їх від зобов'язань, що виникають із довгострокових фундаментальних договорів про співпрацю. Часто в таких угодах беруть участь кілька міжнародних організацій, кожна з яких надає допомогу по своїй лінії згідно з її компетенцією.

Отже, держави, первинні суб'єкти міжнародного права, делегують окремі свої повноваження щодо укладення міжнародних договорів у економічній сфері міжнародним економічним організаціям, які мають більше можливостей для встановлення певних договірних режимів з іншими суб'єктами. Наприклад, це стосується технічної та фінансової підтримки, а також багатосторонньої співпраці. Спеціалізовані економічні установи укладають міжнародні угоди для здійснення делегованих їм державою повноважень в рамках установчих актів та "правил" організації. Так, угоди про штаб-квартиру належать до категорії адміністративних. Фінансові ж угоди та угоди про технічну підтримку прямо пов'язані з метою створення цих спеціалізованих економічних установ, їх цілями та функціями.

Договори спеціалізованих економічних установ з ООН мають загальноприйняту форму й певні відмінності: ООН згідно умов такого договору визнає певну організацію спеціалізованою установою в рамках системи ООН. Як вже згадувалося вище, всі договори спеціалізованих установ з ООН схожі за своєю структурою. В них розглядаються питання щодо визнання спеціалізованої установи, координації її діяльності та співробітництва в адміністративній, статистичній та технічній сферах, взаємного представництва, пропозицій про включення в порядок денний, рекомендацій, щорічних доповідей, інформації та документації, допомоги ООН, передачі технологій, підопічних та несаможиттєвих територій, можливості звернення за консультативним висновком до Міжнародного Суду, відносин з іншими установами, що входять в систему ООН, регіональних та місцевих відділень, персоналу, бюджетних та фінансових питань, видачі пропусків ООН.

Договори про співпрацю між спеціалізованими економічними і міжнародними організаціями, що не входять до системи ООН, і між спеціалізованими установами ООН можуть закріплювати як загальні положення співпраці, так і співпраці в окремій сфері. Фактично, за змістом

угоди про співпрацю з міжнародними організаціями, що не входять до складу системи ООН, не відрізняються від угод між спеціалізованими економічними установами.

Досліджено, що спеціалізовані економічні установи ООН, зазвичай, надають перевагу у своїй практиці не укладенню двосторонніх угод, а виробленню багатосторонніх конвенцій в тій сфері діяльності, в якій вони працюють. Такій практиці надає перевагу ІМО, ІКАО, ВПС, МСЕ і інші. В принципі, вироблення конвенцій це своєрідна форма співпраці чи точніше, в даному випадку, координації діяльності держав-членів в певній сфері, що якраз і закріплено в установчих документах спеціалізованих економічних установ. Спеціалізовані ж установи фінансово-кредитного характеру в силу своїх особливостей, а саме здійснення безпосередньої співпраці з державами через надання їм різноманітних кредитів, позик, технічної підтримки, мають значно ширшу базу двосторонніх міжнародних договорів, особливо з державами.

Отже, співпраця спеціалізованих економічних установ ООН здійснюється на основі двох принципів – принципу співпраці та принципу координації. Зміст угод між спеціалізованими установами та спеціалізованими установами і міжнародними організаціями, що не входять до системи ООН, загалом не відрізняється. Такі договори ґрунтуються на рівноправності сторін і передбачають основні форми та механізми співпраці загалом чи у окремо взятій сфері. Що ж стосується договорів спеціалізованих економічних установ і ООН, то в основі вже лежить принцип координації, тобто ООН має керівні координуючі повноваження щодо діяльності установ. Вони їй підзвітні, що передбачається договорами, які укладаються між ЕКОСОП і установами.

Що стосується відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов'язань, то Комісія міжнародного права розглянула п'ять доповідей щодо відповідальності міжнародних організацій. Зі сфери дії

Проекту статей виключається цивільна відповідальність міжнародних організацій, пов'язана з порушенням контрактів, укладених з приватними особами, відповідальність за шкоду завдану діями не забороненими нормами міжнародного права. Згідно з цим документом, відповідальність міжнародних організацій настає за будь-яке міжнародно-протиправне діяння. Шкода не є обов'язковою умовою настання відповідальності міжнародних організацій. Для цього вистачає вчинення діяння, що не відповідає зобов'язанням міжнародної організації. Обставинами, що виключають міжнародну відповідність міжнародних організацій є згода, самооборона, контрзаходи, форс-мажор, лихо та стан необхідності. Повне відшкодування шкоди, завданої міжнародною організацією, може здійснюватися у формі реституції, компенсації, сатисфакції.

Основною проблемою в дослідженні особливостей відповідальності міжнародних організацій є недостатність практики з цього питання.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження особливостей спеціалізованих економічних установ системи ООН, їх права укладати міжнародні договори та практики щодо цього автор зробив наступні висновки.

Дослідивши історичні етапи розвитку міжнародних організацій, можна зробити висновок, що першими “міжнародними організаціями” були давньогрецькі сіммахії та амфіктонії, що діяли на постійній основі, мали вищі органи. Велику роль у створенні міжнародних об’єднань відіграли також торгівельні відносини. В першій половині ХХ ст. поява нових міжнародних організацій та активізація діяльності міжнародних організації зі спеціальних питань веде до часткової зміни їх правового статусу, до набуття ознак правосуб’єктності.

Визначено, що міжнародна правосуб’єктність організацій суттєво відрізняється від правосуб’єктності інших суб’єктів. Ці відмінності, в першу чергу, стосуються походження, об’єму та способів припинення правосуб’єктності. Правосуб’єктність держав – універсальна, вона нічим не обмежується і носить всезагальний характер. Це ж саме стосується і її об’єму. Міжнародна правосуб’єктність організацій, на відміну від держави, має функціональний характер. Права й обов’язки міжнародної організації залежать від її цілей, а об’єм не перевищує функціональних потреб. Щодо припинення правосуб’єктності держави, то вона і виникає, і припиняється разом із останньою. Існування ж та припинення правосуб’єктності міжнародних організацій повністю залежить від волі її держав-членів.

Можна стверджувати, що основною відмінністю спеціалізованих економічних установ від інших міжнародних економічних організацій є зв’язок з ООН через договір, котрий укладається спеціалізованими

установами з ЕКОСОП. Виділено основні види співпраці спеціалізованих установ і ООН:

- співробітництво з ООН, її органами та спеціалізованими установами;
- надання консультацій та іншої технічної допомоги ООН;
- обмін інформацією та документацією між ООН та спеціалізованою установою;
- надання щорічного звіту про свою діяльність;
- надання ООН інформації, спеціальних доповідей та досліджень, допомоги на її запит;
- співробітництво при наданні технічної допомоги;
- надання будь-якої інформації на запит Міжнародного Суду;
- укладення угод з ООН та іншими спеціалізованими установами, міжурядовими організаціями;
- проведення взаємних з ООН консультацій з різних питань;
- співпраця з ООН у сфері обміну персоналом.

Всі ці дії спеціалізовані установи можуть здійснювати лише в межах своєї компетенції, що передбачено в їх установчих актах.

Проаналізувавши особливості характеру діяльності спеціалізованих економічних установ, пропонується класифікувати їх на:

- безпосередньо економічні;
- установи економічного характеру.

Безпосередньо економічні установи здійснюють свою діяльність в сферах безпосередньо пов'язаних з економікою, а саме: валютно-кредитній, зв'язку, транспорту. До установ економічного характеру належатимуть ті, що непрямо пов'язані в своїй діяльності з економічною сферою: МФСР, ФАО та ВОІВ. Безпосередньо економічні установи в свою чергу можна класифікувати за сферою діяльності на такі:

- промислового розвитку – ЮНІДО;

- фінансів – МБРР, МВФ, МАР, МФК, БАГІ;
- зв'язку та транспорту – ІКАО, ІМО, ВПС та МСЕ.

Автор проаналізував праці, присвячені проблемі договірної правоздатності міжнародних організацій, й зробив спробу узагальнити їх основні положення, виділяючи основні концепції щодо права укладення міжнародних договорів міжнародними організаціями.

Згідно першої концепції, договірну правоздатність міжнародних організацій можна вивести безпосередньо з факту їх існування в якості суб'єкта міжнародного права. Другою концепцією договірної правоздатності є "статутна", згідно з якою основою правоздатності міжнародної організації є її установчий акт та документи, що його доповнюють. Дуже поширеною є третя концепція – "повноважень, що маються на увазі". Згідно неї, статут міжнародної організації, який не завжди містить конкретні положення щодо її компетенції в сфері укладення міжнародних договорів, не перешкоджає здійсненню такої компетенції, яка мається на увазі на основі тлумачення установчого акту. Прихильники наступної концепції стверджують, що правом укладати міжнародні договори міжнародні організації наділені в силу звичаєвого права, тобто як і інші суб'єкти міжнародного права. П'ятою концепцією договірної правоздатності міжнародних організацій є "іманентна": організація може здійснювати будь-які дії, що є необхідними для виконання цілей організації. Можна виділити ще й шосту концепцію – функціональну. Згідно неї правоздатність міжнародної організації може здійснюватися лише в межах її функціональних потреб та в межах її "правил". Саме ця концепція останнім часом набуває все більшого поширення.

Згідно положень Віденської Конвенції 1986 р. договірній правоздатності міжнародних організацій також надається функціональний характер.

Існування стількох різних точок зору на договірну правоздатність міжнародних організацій свідчить про складність даної проблеми. І все ж у всіх концепціях є одне спільне – право укласти договори повинно співвідноситись чи прямо впливати із "правил" міжнародної організації. На думку автора, договірна правоздатність спеціалізованих економічних установ ООН має виключно функціональний характер, обумовлений установчим актом та цілями кожної організації, і може розвиватися міжнародно-правовою практикою цих організацій та їх органів.

Установчі акти часто не зачіпають питань міжнародної правосуб'єктності організації, особливо, що стосується відносно молодих спеціалізованих установ. З точки зору автора, це можна пояснити тим, що на сьогоднішній день немає потреби зазначати в статуті організації наявність у неї правосуб'єктності, адже цей факт вже є незаперечним і очевидним.

Автором запропоновано положення установчих актів спеціалізованих економічних установ щодо договірної правоздатності умовно поділити на дві групи:

- непрямо пов'язані з договірною правоздатністю;
- положення, що закріплюють договірну правоздатність.

Що ж стосується безпосередньо права укласти міжнародні договори, то, на думку автора, воно закріплюється в установчих актах спеціалізованих установ по-різному.

По-перше, договірна правоздатність може закріплюватися як право на укладення домовленості "про співпрацю з іншими міжнародними організаціями (окрім неформальних угод та угод адміністративного характеру)".

По-друге, договірна правоздатність може закріплюватися як право на укладення робочих угод, тобто тих самих угод адміністративного характеру.

По-третє, договірна правоздатність може закріплюватися як право укладати угоди з ООН та іншими міжнародними організаціями, що мають спеціалізовані інтереси в суміжних сферах.

Встановлено, що наявність договірної правоздатності у міжнародних організацій не означає, що будь-яка міжнародна організація може укладати будь-які міжнародні договори. Компетенція міжнародної організації укладати міжнародні договори пов'язана з компетенцією держав-членів укладати їх, тому що, зазвичай, інтереси міжнародної організації це сукупність інтересів її членів. Фактично, саме держави-члени наділяють міжнародну організацію договірною правоздатністю та встановлюють її межі. Таким чином міжнародні організації мають різний обсяг договірної правоздатності, що прямо пов'язано з їхньою компетенцією.

Держави, первинні суб'єкти міжнародного права, делегують окремі свої повноваження щодо укладення міжнародних договорів у економічній сфері міжнародним економічним організаціям, які мають більше можливостей для встановлення певних договірних режимів з іншими суб'єктами. Наприклад, це стосується технічної та фінансової підтримки, а також багатосторонньої співпраці. Спеціалізовані економічні установи укладають міжнародні угоди для здійснення делегованих їм державою повноважень в рамках установчих актів та "правил" організації.

Міжнародні організації в силу своєї похідної від держав природи не укладають і не можуть укладати договори, що прямо не пов'язані зі сферою їхньої діяльності. До таких договорів, наприклад, належать політичні договори деяких видів, такі як договори про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу, союзні і мирні договори, про нейтралітет, про обмін територіями, про встановлення дипломатичних відносин і т. д. Об'єктами договорів за участю міжнародних організацій є в основному економічні і соціальні питання, що входять до їх компетенції згідно з установчими актами. При чому договори міжнародних організацій з державами мають

значно ширше коло об'єктів, ніж договори, котрі міжнародні організації укладають між собою.

Встановлено, що співпраця спеціалізованих економічних установ ООН здійснюється на основі двох принципів – принципу співпраці та принципу координації. Зміст угод між спеціалізованими установами та спеціалізованими установами і міжнародними організаціями, що не входять до системи ООН, загалом не відрізняється. Такі договори ґрунтуються на рівноправності сторін і передбачають основні форми та механізми співпраці загалом чи у окремо взятій сфері. Що ж стосується договорів спеціалізованих економічних установ і ООН, то в основі вже лежить принцип координації, тобто ООН має керівні координуючі повноваження щодо діяльності установ. Вони їй підзвітні, що передбачається договорами, які укладаються між ЕКОСОП і установами.

Досліджено, що спеціалізовані економічні установи ООН, зазвичай, надають перевагу у своїй практиці не укладенню двосторонніх угод, а виробленню багатосторонніх конвенцій в тій сфері діяльності, в якій вони працюють. Такій практиці надає перевагу ІМО, ІКАО, ВПС, МСЕ і інші. В принципі, вироблення конвенцій це своєрідна форма співпраці чи точніше, в даному випадку, координації діяльності держав-членів в певній сфері, що якраз і закріплено в установчих документах спеціалізованих економічних установ. Спеціалізовані ж установи фінансово-кредитного характеру в силу своїх особливостей, а саме здійснення безпосередньої співпраці з державами через надання їм різноманітних кредитів, позик, технічної підтримки, мають значно ширшу базу двосторонніх міжнародних договорів, особливо з державами.

Зроблено висновок, що договірна правоздатність спеціалізованих економічних установ ООН – це право укладати міжнародні угоди адміністративного та неадміністративного характеру з метою координації співпраці в економічній сфері, яке закріплюється в установчих документах

організації, може впливати з положень таких документів чи підтверджується практикою організації, яка має місце за згоди держав-членів.

Встановлено, що відповідальність міжнародних організацій настає за будь-яке міжнародно-протиправне діяння. Шкода не є обов'язковою умовою настання відповідальності міжнародних організацій. Для цього вистачає вчинення діяння, що не відповідає зобов'язанням міжнародної організації. За умови, що міжнародна організація не може забезпечити відшкодування, перед державами-членами організації жодних субсидіарних зобов'язань не виникає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аречага Э. Х. Современное международное право / Э. Х. Аречага ; [пер. с исп.]. – М. : Прогресс, 1983. – 480 с.
2. Архипова Л. Б. Договора международных экономических организаций социалистических стран / Архипова Л. Б. – М. : Наука, 1989. – 176 с.
3. Баскин Ю. Я. История международного права / Ю. Я. Баскин, Д. И. Фельдман. – М. : Международные отношения, 1990. – 205 с.
4. Бобров Р. В. Организация Объединенных Наций (Международно-правовой очерк) / Р. В. Бобров, С. А. Малинин. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1960. – 83 с.
5. Броунли Я. Международное право : в 2 кн. / Я. Броунли ; [под ред. Г. И. Тункина]. – М. : Прогресс, 1977–1977. –
Кн. 2. – 1977. – 507 с.
6. Бруз В. С. Спеціалізовані установи системи ООН : навч. посібник / Бруз В. С. – К. : Либідь, 1995. – 116 с.
7. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. – К. : Либідь, 2003. – 608 с.
8. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/?nreg=995_118
9. Венская конвенция о праве договоров между государствами и международными организациями или между

международными организациями 1986 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.memo.ru/prawo/int-law/860321.htm>

10. Венская конвенция о представительстве государств при международных организациях [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1274639&subID=100134599,100134601>

11. Висоцький О. Ф. Міжнародна Морська Організація / О. Ф. Висоцький // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. –

Т. 2 : Д - Й. – 1999. – 741 с.

12. Вільчак Я. М. Види договорів міжнародних економічних організацій з державами / Я. М. Вільчак // Молодь у юридичній науці : зб. тез Міжнародної наук.-практ. конф. молодих науковців [“П’яті осінні юридичні читання”], (м. Хмельницький, 27-28 жовтня 2006 р.). Ч. 2. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2006. – С. 181–183.

13. Вільчак Я. М. Договір з Організацією Об’єднаних Націй як особлива ознака спеціалізованої установи / Я. М. Вільчак // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні : матеріали Всеукраїнської міжвузівської наук. конф. молодих вчених та аспірантів [“Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні ”], (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 р.). – Івано-Франківськ, 2006. – С. 71–74.

14. Вільчак Я. М. Договірна правоздатність сучасних міжнародних організацій / Я. М. Вільчак // Молодь у юридичній

науці : зб. тез наук. доповідей Міжнародної наук. конф. молодих вчених [“Треті осінні юридичні читання”], (м. Хмельницький, 5–6 листопада 2004 р.). – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2004. – С. 62–63.

15. Вільчак Я. М. Закріплення договірної правоздатності в установчих актах міжнародних економічних організацій / Я. М. Вільчак // Молодь у юридичній науці : зб. тез Міжнародної наук.-практ. конф. молодих науковців [“Четверті осінні юридичні читання”], (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2005 р.). Ч. 3 : “Публічно-правові науки”/ Підтом II. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2005. – С. 137–139.

16. Вільчак Я. М. Компетенція укладення міжнародних договорів в установчих актах спеціалізованих економічних установ системи ООН / Я. М. Вільчак // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 34. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 493–498.

17. Вільчак Я. М. Особливості відповідальності міжнародних організацій за порушення міжнародних зобов’язань / Я. М. Вільчак // Юридична Україна. – 2008. – № 4. – С. 93–98.

18. Вільчак Я. М. Особливості договірної правоздатності міжнародних організацій в сучасному міжнародному праві / Я. М. Вільчак // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доповідей II Міжнародної наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (Луцьк, 17–18 березня 2006 р.). – Луцьк : РВВ “Вежа” Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – С. 14–16.

19. Вільчак Я. М. Особливості договорів, що укладаються спеціалізованим економічними установами ООН /

Я. М. Вільчак // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 4. – С. 196–201.

20. Вільчак Я. М. Поняття та класифікація спеціалізованих економічних установ системи ООН / Я. М. Вільчак // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1 (17). – С. 266–273.

21. Вільчак Я. М. Правосуб'єктність міжнародних економічних організацій системи ООН у сучасному міжнародному праві / Я. М. Вільчак // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 280–285.

22. Вільчак Я. М. Принцип координації в угодах, що укладаються спеціалізованими установами ООН / Я. М. Вільчак // Матеріали ІХ Всеукраїнської наук.-практ. конф. ["Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи"], (м. Тернопіль, 13 квітня 2007 р.). – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – С. 347–350.

23. Вільчак Я. М. Спеціалізовані фінансові установи ООН в історико-юридичному аспекті / Я. М. Вільчак // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали ХІІ регіональної наук.-практ. конф. [""], (Львів, 9–10 лютого 2006 р.). – Львів : , 2006. – С. 473–475.

24. Вільчак Я. М. Форми відшкодування шкоди міжнародними організаціями / Я. М. Вільчак // Проблеми і перспективи : зб. тез доповідей на наук.-практ. конф. ["Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи"], (Тернопіль, 11 квітня 2008 р.). – Тернопіль : ТЗОВ "Терно-граф", 2008. – С. 160–163.

25. Войтович С. А. Система та право міжнародних економічних організацій / С. А. Войтович // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 1. – С. 12–24.

26. Воробьёва Е. К вопросу о кодификации права международной ответственности: Проект статей об ответственности международных организаций / Е. Воробьева // Журнал международного права и международных отношений. – 2006. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : http://www.evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1037&Itemid=179

27. Гарантійна угода між Україною та МБРР від 26 вересня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

28. Герчикова И. Н. Международные экономические организации: регулирование мирохозяйственных связей и предпринимательской деятельности : учеб. пособие / Герчикова И. Н. – М. : Консалтбанкир, 2000. – 621 с.

29. Голубев Н. Н. Международные комиссии XIX века. Очерки теории и практики / Голубев Н. Н. – Ярославль : Тип. Губ. Правл., 1908. – 794 с.

30. Денисов В. Н. Статут Ліги Націй / В. Н. Денисов // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. –

Т. 4 : Н - П. – 2002. – 717 с.

31. Доклад ЕКОСОП за 2004 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/453/87/PDF/N0445387.pdf?OpenElement>

32. Зайцева О. Г. Международные
межправительственные организации / Зайцева О. Г. – М. : Наука,
1983. – 167 с.
33. Игнатенко Г. В. К вопросу о понятии и классификации субъектов международного права / Г. В. Игнатенко // Материалы конференции по итогам научно-исследовательской работы за 1968 год. – Свердловск, 1969. – С. 217–221.
34. История дипломатии / [сост. А. Лактионов]. – М. : АСТ, 2005. – 943 с.
35. Казанский П. Е. Всеобщие административные союзы государств : в ___ т. / Казанский П. Е. – Одесса : Тип. Штаба окр., 1897–1897.
Т. 1. – 1897. – 554 с.
36. Казанский П. Е. Учение о международной администрации : речь орд. проф. П. Е. Казанского на торжеств. акте Имп. Новорос. ун-та 1 мая 1901 г. / Казанский П. Е. – Одесса : "Экономическая" тип., 1901. – 43 с.
37. Кант И. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане. К вечному миру / Иммануил Кант ; [вступ. ст. и примеч. С. Ф. Ударцева]. – [2-е изд., доп. и испр.]. – Алматы : Жеті жарғы, 2004. – 157 с.
38. Карро Д. Международное экономическое право: учебник / Д. Карро, П. Жюйар. – М. : Международные отношения, 2002. – 608 с.
39. Кольяр К. Международные организации и учреждения / Кольяр К. – М. : Прогресс, 1972. – 632 с.

40. Комаровский Л. А. По вопросу о международной организации Европы / Комаровский Л. А. – М. : Типо-Литография Т-ва И. Н. Кушнерев, 1902. – 53 с.

41. Конвенція про Міжнародну морську організацію 1948 р. в редакції 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/?nreg=995_219

42. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/?nreg=995_038

43. Конвенція про привілеї та імунітети ООН від 13 лютого 1946 р. (витяг) // Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право: Практикум / Дмитрієв А. І., Мацко А. С., Муравйов В. І. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – С. 107–114.

44. Корецкий В. М. Проект Иржи Подебрада об организации мира и современность / В. М. Корецкий // Избранные труды : в 2 кн. – К. : Наукова думка, 1989–1989. – Кн. 2. – 1989. – С. 395–405.

45. Крылов С. Б. История создания Организации Объединенных Наций: Разработка текста Устава Организации Объединенных Наций (1944–1945) / С. Б. Крылов ; [под ред. Г. И. Тункина]. – М. : Изд-во ИМО, 1960. – 343 с. – (Ин-т международных отношений).

46. Кудряшов С. М. Новые тенденции развития права международной правосубъектности / С. М. Кудряшов // Право и политика. – 2000. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rin.ru/cgi-bin/view.pl?midr=4818&id=336>

47. Курс международного права : в 6 кн. / [ред.И. П. Блищенко]. – М. : Международные отношения, 1967–1973. –

Т. 4 : Основные институты и отрасли современного международного права. – 1968 – 434 с.

48. Лабейри-Менахем. Специализированные учреждения ООН / Лабейри-Менахем. – М. : Иностранная лит., 1955. – 236 с.

49. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: учебник для студ. юрид. фак. и вузов / Лукашук И. И. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 544 с. – (РАН, Ин-т государства и права, Академический Правовой ун-т).

50. Лукашук И. И. Современное право международных договоров : в 2 т. / Лукашук И. И. – М. : Волтерс Клувер, 2004–2006. –

Т. I : Заключение международных договоров. – 2004. – 672 с.

51. Лукашук И. И. Современное право международных договоров : в 2 т. / Лукашук И. И. – М. : Волтерс Клувер, 2004–2006. –

Т. II : Действие международных договоров. – 2006. – 496 с.

52. Лукашук И. И. Стороны в международных договорах / Лукашук И. И. – М. : Юрид. лит., 1966. – 151 с.

53. Мазов В. А. Ответственность в международном праве / Мазов В. А. – М. : Юрид. лит., 1979. – 152 с.

54. Малинин С. А. О правосубъектности международных организаций / С. А. Малинин // Вестник ЛГУ. – 1965. – № 17. – С. 105–117.

55. Малинин С. А. Правосубъектность международных организаций / С. А. Малинин, Т. М. Ковалёва // Правоведение. – 1992. – № 5. – С. 53–62.

56. Малинин С. А. Юридическая природа и правовой статус специализированных учреждений ООН / С. А. Малинин // Советское государство и право. – 1958. – № 11. – С. 87–96.

57. Мамедов У. Ю. Международная правосубъектность: Основные тенденции развития : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 “Международное право”/ У. Ю. Мамедов. – Казань, 2002. – 18 с.

58. Маратадзе Л. Н. К вопросу о понятии международной правосубъектности / Л. Н. Маратадзе // Вести Московского университета. Серия XII. Право. – 1969. – № 1. – С. 24–31.

59. Мартенс Ф. Современное международное право цивилизованных народов : в 2 т. / Мартенс Ф. – СПб. : Типография Министерства путей сообщения, 1882–1883. –

Т. 1. – 1882. – 446 с.

60. Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории) / [под ред. Д. И. Фельдмана]. – М. : Юрид. лит., 1971. – 188 с.

61. Международное право / [под ред. Г. В. Игнатенко, Д. Д. Остапенко]. – М. : Высшая школа, 1978. – 400 с.

62. Международное право : учебник / [отв. ред. Ю. М. Колосов, Е. С. Кривчикова]. – М. : Международные отношения, 2000. – 720 с.

63. Международное публичное право : учебник / [под ред. К. А. Бекашева]. – М. : Проспект, 2001. – 640 с.

64. Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і МБРР стосовно співробітництва у сфері державної служби та адміністративної реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

65. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики : монографія / Мережко О. О. – К. : Таксон, 2002. – 344 с.

66. Моисеев А. А. Международные финансовые организации. Правовые аспекты деятельности / Моисеев А. А. – М. : МНИМП, 1999. – 272 с.

67. Морозов Г. И. Международное организации: некоторые вопросы теории / Морозов Г. И. – М. : Изд-во ИМО, 1974. – 332 с.

68. Нагребельний В. П. Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку / В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. –

Т. 3 : К - М. – 2001. – 789 с.

69. Нагребельний В. П. Міжнародний Валютний Фонд / В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. –

Т. 3 : К - М. – 2001. – 789 с.

70. Нагребельний В. П. Міжнародний Союз Електрозв'язку / В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 1998–2004. –

Т. 2 : Д - Й. – 1999. – 741 с.

71. Нешатаева Т. Н. Международные организации и право: Новые тенденции в международно-правовом регулировании / Нешатаева Т. Н. – М. : Дело, 1999. – 270 с. – (Академия народного хозяйства при Правительстве РФ).

72. О ВПС [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.upu.int/about_us/en/upu_un.html

73. О МСЕ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.itu.int/abuotitu/overview>

74. ООН. Краткий справочник / [авт.-сост.: В. А. Игнатов, В. В. Шульгин]. – М. : Международные отношения, 1975. – 128 с.

75. Оппенгейм Л. Международное право : в 2 т. / Л. Оппенгейм ; [под ред. С. Б. Крылова ; пер. с англ.]. – М. : Госиздат иностранной лит., 1948–1950. –

Т. 1 : Полутом I – 1948. – 407 с.

76. Ответственность международных организаций. Комментарии и замечания полученные от международных организаций. A/CN.4/58 // Доклад Комиссии международного права. 59-ая сессия (Женева, 7 мая – 8 июня и 9 июля – 10 августа 2007 г.) A/62/10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/328/33/PDF/N0732833.pdf?OpenElement>

77. Право Европейского Союза : учеб. пособие / [Кашкин С. Ю. и др.] ; отв. ред. С. Ю. Кашкин. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 304 с.

78. Пятый доклад об ответственности международных организаций. Подготовлен Специальным докладчиком Джорджио Гая. A/CN.4/583 // Доклад Комиссии международного права. 59-ая сессия (Женева, 7 мая – 8 июня и 9 июля – 10 августа 2007 г.) A/62/10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/332/65/PDF/N0733265.pdf?OpenElement>

79. Регламент Міжнародного Суду Об'єднаних Націй від 6 травня 1946 р. // Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право:

Практикум / Дмитриев А. И., Мацко А. С., Муравйов В. И. – К. :
Юрінком Інтер, 2001. – С. 114–139.

80. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН
A/RES/56/82 от 12 декабря 2001 г. // Доклад Комиссии
международного права о работе ее 53-ей сессии [Электронный
ресурс]. – Режим доступа :
[/http://untreaty.un.org/ilc/sessions/53/53sess.htm#summary](http://untreaty.un.org/ilc/sessions/53/53sess.htm#summary)

81. Рубаник К. П. ЮНЕСКО как специализированное
учреждение ООН : автореф. дис. на соискание учен. степени
канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 “Международное право”/
К. П. Рубаник. – М., 1960. – 15 с.

82. Сатоу Е. Руководство по дипломатической практике /
Е. Сатоу. – М. : Госполитиздат, 1947. – 496 с.

83. Снапковский В. Международные организации в
системе международных отношений / В. Снапковский // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2000. – № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журн. : http://evolution.info/index.php?option=com_content&task

84. Соглашение между Организацией Объединенных
Наций и правительством Соединенных Штатов Америки
относительно месторасположения Центральных учреждений
Объединенных Наций от 31 октября 1947 г. [Электронный
ресурс]. – Режим доступа :
www.un.org/russian/document/gadocs/convres/r2-169.pdf

85. Соглашение о взаимоотношениях между ООН и
ЮНИДО [Электронный ресурс]. – Режим доступа
:<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NRO/484/07/MG/NRO48407.PDF?OpenElement>

86. Специализированные учреждения ООН в современном мире / [отв. ред. Г. И. Морозов]. – М. : Наука, 1967. – 402 с.

87. Статті Угоди Міжнародного Валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c534>

88. Статут ВООЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://policy.who.int>

89. Статут Всесвітнього поштового Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c674>

90. Статут Ліги Націй // Дмитрієв А. І. Міжнародне публічне право: Практикум / Дмитрієв А. І., Мацко А. С., Муравйов В. І. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – С. 62–72.

91. Статут Міжнародного союзу електрозв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c782>

92. Статут ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://typo38.unesco.org>

93. Статті Соглашения Международной Финансовой Корпорации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.ifc.org/ifcext/about.nsf/AttachmentsByTitle/russian_articles/\\$FILE/russian_articles.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/about.nsf/AttachmentsByTitle/russian_articles/$FILE/russian_articles.pdf)

94. Статті Соглашения о создании Международного Банка Реконструкции и развития 1945 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

95. Страны-члены ВПС [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

[http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+11%2](http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+11%2)

96. Страны-члены Всемирного банка [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
[http://wbln18.worldbank.org/ECA/Rus.nsf/ECADOCByUnid/73821C
C](http://wbln18.worldbank.org/ECA/Rus.nsf/ECADOCByUnid/73821C
C)

97. Страны-члены ИКАО [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
[http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+37%2](http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+37%2)

98. Страны-члены ИМО [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
[http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+36%2](http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+36%2)

99. Страны-члены МАР [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
[http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+161%2C](http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+161%2C)

100. Страны-члены МБРР [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
[http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+44%2](http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+44%2)

101. Страны-члены МИГА [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
[http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+68%2](http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or
g=+68%2)

102. Страны-члены МСЕ [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or g=+50%2

103. Страны-члены МФК [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or g=+40%2

104. Страны-члены ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/basic/members.htm>

105. Страны-члены ЮНИДО [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.un.org//russian/online/search/searches_sp_ag11.asp?sp_or g=+76%2

106. Талалаев А. Н. Право международных договоров: договора с участием международных организаций. Договоры с участием международных организаций / Талалаев А. Н. – М. : Международные отношения, 1989. – 272 с.

107. Талалаев А. Н. Право международных договоров: общие вопросы / Талалаев А. Н. – М. : Международные отношения, 1980. – 312 с.

108. Текст проектов статей об ответственности международных организаций // Доклад Комиссии международного права. 59-ая сессия (Женева, 7 мая – 8 июня и 9 июля – 10 августа 2007 г.) A/62/10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccessdds.un.org/docUNDOCGENG0763255PDFG0763255.pdf?OpenElement>

109. Тункин Г. И. Основы современного международного права / Тункин Г. И. – М. : Изд-во ВПШ, 1956. – 48 с.

110. Угода між Україною та Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК) щодо статусу та діяльності Представництва МФК в Україні // Управління державного архіву МЗС України. – Фонд міжнародних договорів. – № 1953.

111. Угода про грант Всесвітнього екологічного траст-фонду (Проект вилучення речовин, що руйнують озоновий шар) між Україною та МБРР, що виступає як впроваджувальна установа Трастового фонду Всесвітнього екологічного фонду від 15 вересня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

112. Угода про грант траст-фонду Всесвітнього екологічного фонду (Проект збереження біорозмаїття в Азово-Чорноморському коридорі) між Україною та МБРР, що виступає як впроваджувальна установа Всесвітнього екологічного фонду від 31 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

113. Угода про зустрічні гарантії між Україною та МБРР від 30 грудня 1997 року// <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>.

114. Угода про надання позики (Позика на реструктуризацію галузі сільського господарства) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 14 листопада 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

115. Угода про позику (Друга позика на політику розвитку) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 2 лютого 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

116. Угода про позику (Проект "Україна – розвиток через Інтернет") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 1 жовтня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

117. Угода про позику (Проект енергозбереження в адміністративних і громадських будівлях міста Києва) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 25 квітня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

118. Угода про позику (Проект модернізації державних фінансів) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку 25 березня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

119. Угода про позику (Проект розвитку міської інфраструктури) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 26 травня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

120. Угода про Японський грант (Проект реформування державного сектора) між Україною та МБРР як розпорядником коштів гранту, що надається Японією від 4 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c532>

121. Устав ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/document/basicdoc/charter.htm>

122. Ушаков Н. А. Субъекты современного международного права / Н. А. Ушаков // Советский ежегодник международного права, 1964–1965. – М. : Наука, 1966. – С. 60–72.

123. Фельдман Д. И. Основные тенденции развития международной правосубъектности / Д. И. Фельдман, Г. Н. Курдюков. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1974. – 154 с.

124. Фельдман Д. И. Учение Канта и Гегеля о международном праве и современность / Д. И. Фельдман, Ю. Я. Баскин. – Казань : Изд-во Казанского ун-та 1977. – 127 с.

125. Хлестов О. Н. ЮНИДО (Организация Объединенных Наций по промышленному развитию) / О. Н. Хлестов, Ю. А. Родионов. – М. : Международные отношения, 1990. – 184 с.

126. Хонін В. Н. Теорія міжнародно-правового регулювання (об'єкт і суб'єкт в системі міжнародно-правового регулювання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 "Міжнародне право" / В. Н. Хонін. – К., 1975. – 20 с.

127. Циганкова Т. М. Міжнародні організації : навч. посібник / Т. М. Циганкова, Т. Ф. Гордєєва. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 340 с.

128. Черниченко С. В. Теория международного права : в 2 т. / Черниченко С. В. – М. : Изд-во "НИМП", 1999–1999. – Т. 1. – 1999. – 336 с.

129. Шибаева Е. А. К вопросу о международно-правовом признании специализированных учреждений ООН / Е. А. Шибаева // Правоведение. – 1968. – № 2. – С. 110–115.

130. Шибаева Е. А. Международно-правовые вопросы взаимоотношений общих межправительственных организаций / Е. А. Шибаева // Советский ежегодник международного права, 1971. — М. : Наука, 1973. – С. 189–200.

131. Шibaева Е. А. Право международных организаций: Вопросы теории / Шibaева Е. А. – М. : Международные отношения, 1986. – 160 с.
132. Шibaева Е. А. Правовой статус межправительственных организаций / Шibaева Е. А. – М. : Юрид. лит., 1972. – 192 с.
133. Шibaева Е. А. Правовые вопросы структуры и деятельности международных организаций / Е. Шibaева, М. Поточный – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 192 с.
134. Шibaева Е. А. Специализированные учреждения ООН / Шibaева Е. А. – М. : Международные отношения, 1966. – 112 с.
135. Шумилов В. М. Международное экономическое право : учебник / Шумилов В. М. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 507 с.
136. Шуршалов В. М. Международные правоотношения / Шуршалов В. М. – М. : Международные отношения, 1971. – 240 с.
137. Шуршалов В. М. Право международных договоров: учебное пособие / Шуршалов В. М. – М. : Международные отношения, 1979. – 240 с.
138. Яценко А. Международный федерализм. Идея юридической организаций человечества в политических учениях до конца XVII века / Яценко А. – М. : Типография Императорского ун-та, 1908. – 411 с.
139. Advisory opinion of the International Court of Justice “Certain expenses of the United Nations” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4>

140. Advisory opinion of the International Court of Justice of 8 June 1960 on "Constitution of the Maritime Safety Committee of the Inter-Governmental Maritime Consultative Organization"// www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4

141. Advisory opinion of the International Court of Justice of 20 December 1980 on "Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt"// www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4

142. Advisory opinion of the International Court of Justice of 8 July 1996 on "Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflicts"// www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4

143. Advisory opinion of the International Court of Justice of 11 April 1949 on "Reparation for injuries suffered of the service of the United Nations"// www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4

144. Advisory opinion of the International Court of Justice of 24 May 1980 on "United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran"// www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4

145. Agreement between the IBRD, IDA and IFAD// UNTS. – Vol. 1090. – P. 310–314.

146. Agreement between the International Atomic Energy Agency and the United Nations Industrial Development Organization // UNTS. – Vol. 1498. – P. 392–395.

147. Agreement between the United Nations and the Government of Ukraine relating to the establishment of a United Nations interim office of 6 October 1992 // UNTS. – Vol. 1691. – P. 146–165.

148. Agreement between the United Nations and the International Bank Reconstruction and Development (Acting for and

on behalf of the International Finance Corporation) // UNTS. – Vol. 265. – P. 314–323.

149. Agreement between the United Nations and the International Development Association // UNTS. – Vol. 394. – P. 222–229.

150. Agreement between the United Nations Development Programme and the International Bank for Reconstruction and Development (Acting for and on behalf of the International Finance Corporation // UNTS. – Vol. 1492. – P. 237–249.

151. Agreement between the United Nations Industrial Development Organization and the Commission of the African Union [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unido.org/file-storage/download?file_id=53366

152. Agreement between UN and UPU [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.upu.int/acts/en/1_constitution_en.pdf

153. Agreement on privileges and immunities of the United Nations concluded by the Swiss Federal Council and the Secretary-General of the United Nations [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/documen/gadocs/convres/r2-169.pdf>

154. Agreements with inter-governmental and non-governmental organizations [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.imo.org/infoResource/mainframe.asp?topic_id=904&doc_id=4706

155. Agreement for Cooperation between ICAO and Eurocontrol of 27 March 1996 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.icao.int/applications/dagmar/agr_criteria_search.cfm?UserLang=

156. Archer C. International organization / Archer C. – [2-nd ed.]. – London, 1992. – 204 p.

157. Articles of agreement of the International Development Association. – Архівний фонд МЗС. – № 4045.

158. Basic co-operation agreement between the United Nations Industrial Development Organization and the Government of the Republic of Bolivia // UNTS. – Vol. 1570. – P. 164–182.

159. Basic co-operation Agreement between the United Nations Industrial Development organization and the Government of the Republic of the Sudan // UNTS. – Vol. 1570. – P. 104–112.

160. Brownlie I. Principles of Public International Law / Brownlie I. – [6 ed.]. – Oxford, 2003. – 794 p.

161. Chiu H. The capacity of international organizations to conclude treaties and the special legal aspects of the treaties so concluded / Chiu H. – The Hague, 1966. – 175 p.

162. Constitution of the Maritime Safety Committee of the Inter-Governmental Maritime Consultative Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4](http://www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4)

163. Constitution of the United Nations Industrial Development Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unido.org/file-storage/download/?file_id=38833

164. Convention Establishing the Multilateral Investment Guarantee Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org/sitelevel2/level2.cfm?id=1107>

165. Co-operation agreement between the Andean Development Corporation and the United Nations Industrial

Development Organization in the field of industrial development // UNTS. – Vol. 1494. – P. 402–403.

166. Correspondence exchanged between the Swiss Federal Political Department and the Secretary-General of the Executive and Liasson Committee about the legal status of the Universal Postal Union in Switzerland [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.upu.int/acts/en/1_constitution_en.pdf

167. Credit agreement between the Republic of Columbia and the International Development Association // UNTS. – Vol. 416. – P. 4–23.

168. Degan V. D. Sources of International Law / Degan V.D. – The Hague, 1997. – 566 p.

169. Development Credit Agreement between the Republic of China and the International Development Association // UNTS. – Vol. 416. – P. 176–195.

170. Dobbert J. P. Evolution of the treaty-making capacity of international organizations [Электронный ресурс] / Dobbert J. P. – Режим доступа : <http://www.fao.org/docrep/s5280t/s5280t0a.htm>

171. Documents of the United Nations. Conference on International Organization San Francisco. – Commission II General Assembly. – 1945. – Vol. X. – P. 24–65.

172. External relations [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unido.org/file=storage/download/?file_id=43118

173. Financial and Administrative Framework Agreement between the European Community and the United Nations [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/europeaid/tender/gestion/cont_typ/onu/index_en.htm

174. First report on Relations between States and Inter-governmental Organizations / [by Mr. Abdullah El-Erian, Special Rapporteur] ; UN Doc. A/CN.4/161 and Add. 1 // Yearbook of the International Law Commission. – 1963. – Vol. II. – P. 159–186.

175. Fitzmonrice G. The Law Tribunals / G. Fitzmonrice // British Yearbook of International Law. – 1952. – Vol. 29. – P. 21–74.

176. Friedmann W. The changing structure of international law / Friedmann W. – London, 1964. – 198 p.

177. Guarantee Agreement between Republic of Gana and International Bank for Reconstruction and development // UNTS. – Vol. 704. – P. 255–273.

178. Headquarters agreement between the ICAO and the Government of Canada [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dfait-maeci.gc.ca/departement/dcer/details.-en.asp?intRefid=10485>

179. Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4>

180. Jenks W. Co-ordination: the new problem of international organization / W. Jenks // Recueil des cours. – Paris, 1950. Recueil des cours 1950-II. – P. 157–301.

181. Judgments of the Administrative Tribunal of the ILO upon Complaints Made against UNESCO [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?1=3&p2=4>

182. League of Nations. Official J. – 1926. – N. 10. – Ann. 911a. – P. 14–22.

183. Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflicts [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4>

184. Loan Agreement (Extra-High-Voltage Transmission Project) // UNTS. – Vol. 596. – P. 44–65.

185. Loan agreement (third irrigation project) // UNTS. – Vol. 596. – P. 18–29.

186. Loan agreement between the Kingdom of the Belgium and the International Bank for Reconstruction and Development // UNTS. – Vol. 286. – P. 292–301.

187. Loan agreement between the Republic of Colombia and the International Bank for reconstruction and development // UNTS. – Vol. 416 – P.24-43.

188. Loan agreement // UNTS. – Vol. 704 – P. 88–102.

189. Memorandum of understanding between ICAO and IMO (15.02.1985) [Электронныйресурс]. – Режимдоступу : http://www.icao.int/applications/dagmar/agr_criteria_search.cfm?UserLang=

190. Memorandum of understanding between the UNIDO and the IBRD // UNTS. – Vol. 1031. – P. 302–311.

191. Memorandum of understanding concerning cooperation between the ILO and UNIDO of 1976 // UNTS. – Vol. 1031 – P. 308–313.

192. Memorandum of understanding on training programme for developing countries [Электронныйресурс]. – Режимдоступу : <http://www.icao.int/ICDB/HTML/English/PIO07/01>

193. Official Records of the General Assembly, Fifty-seventh Session, Supplement No. 10 (A/57/10) [Электронныйресурс]. – Режимдоступу : http://untreaty.un.org/ilc/summaries/9_11.htm

194. Partners [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.miga.org/sitelevel2/level2.cfm?id=1169>

195. Plan of operation dated 30/6/61 for the UN/SF to Mexico International Civil Aviation Training Centre between 1/7/65 and 31/1/67 between ICAO, Mexico and UNDP [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.icao.int/applications/dagmar/agr_details.cfm?UserLang=&icaoregno=225
196. Ramo-Montaldo M. International legal personality and implied powers of international organization / M. Ramo-Montaldo // British yearbook of international law. – London, 1970. – P. 111–555.
197. Schermers Henry G. International Institutional Law / Henry G. Schermers and Niels M. Blokker. – [3-rd Revised ed.]. – Hague/London/Boston : Martinus Nijhoff Publisher, 1997. – 1340 p.
198. Schneider J. Treaty-making power of international organizations / Schneider J. – Geneve, 1963. – 136 p.
199. Seyersted F. Treaty-making capacity of intergovernmental organizations / F. Seyersted // Osterr.Ztschr.offent. Recht und Volkerrecht. – 1983. – № 34. – P. 32–76.
200. Shearer I. A. Strakes International Law / Shearer I. A. – 1994. – 158 p.
201. Sonnenfeld R. International organizations as parties to treaties / R. Sonnenfeld // Polish yearbook of international law. 1981–1982. – Warsaw, 1984. – Vol. XI. – P. 177–200.
202. Standard Agreement between on operational assistance between the United Nations, ILO, FAO, UNESCO, ICAO, WHO and the Government of the People's Republic of Birma // UNTS. – Vol. 189. – P. 12–24.
203. Standard Agreement between the United Nations, ILO, FAO, UNESCO, ICAO, WHO and the Government of the People's Republic of South Yemen // UNTS. – Vol. 660. – P. 22–31.

204. Standard agreement on operational assistance between the United Nations, ILO, FAO, UNESCO, ICAO, WHO and the Government of the Republic of Israel // UNTS. – Vol. 286. – P. 172–185.

205. The Concept of International Organization / [ed. by G. Abi-Saab]. – P. UNESCO, 1981. – 95 p.

206. The Financial and Administrative Framework Agreement [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unido.org//file-storage/download?file_id=18083

207. Voitovich S. A. International economic organizations in the international legal process / Voitovich S. A. – Dordrecht, 1995. – 215 p.

208. Weissberg G. The international status of the United Nations / Weissberg G. – N.Y., L., 1961. – 261 p.

209. Working agreement between ICAO and WTO (20.07.1978) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.icao.int/applications/dagmar/agr_criteria_search.cfm?UseLang=